

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

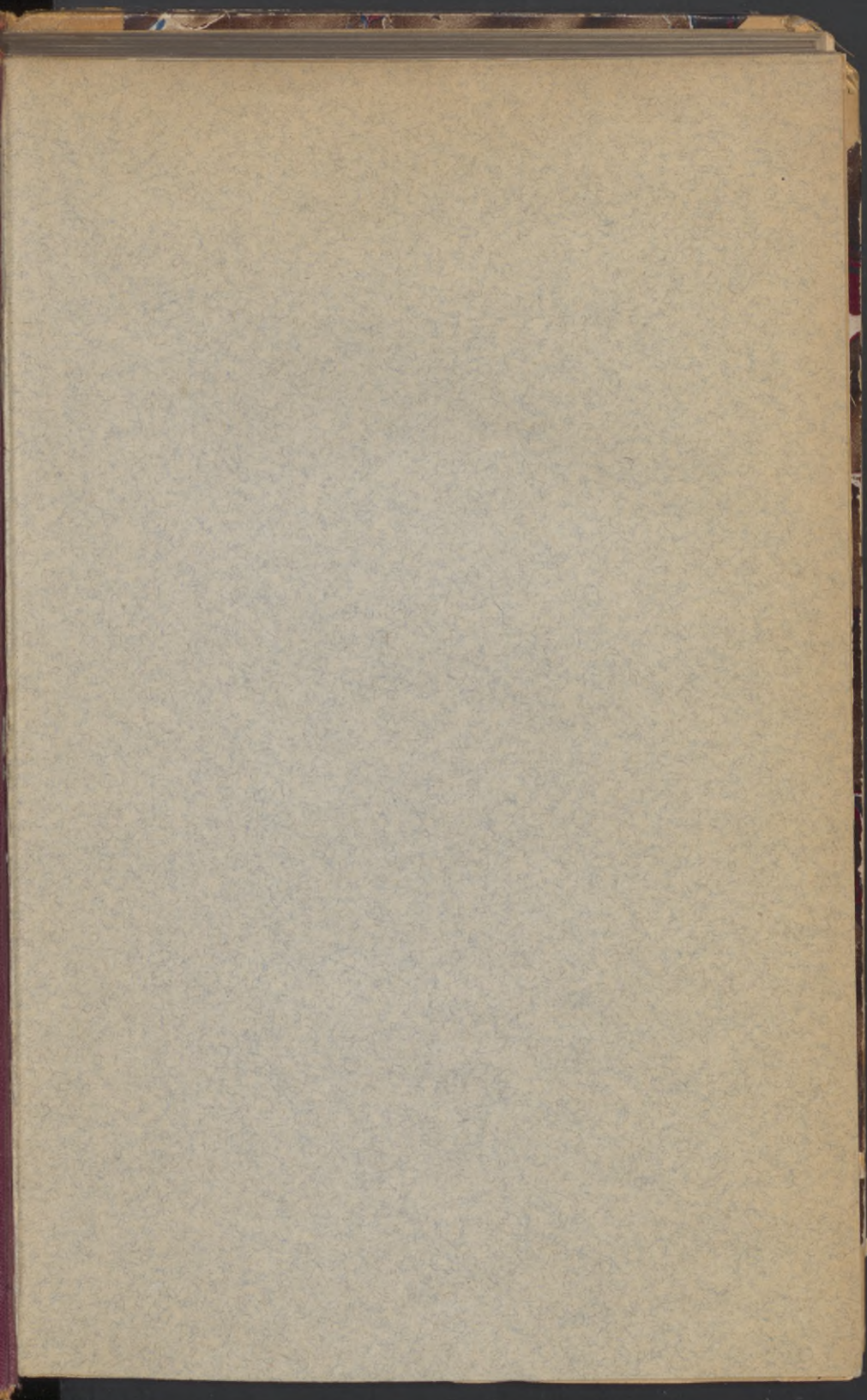
This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

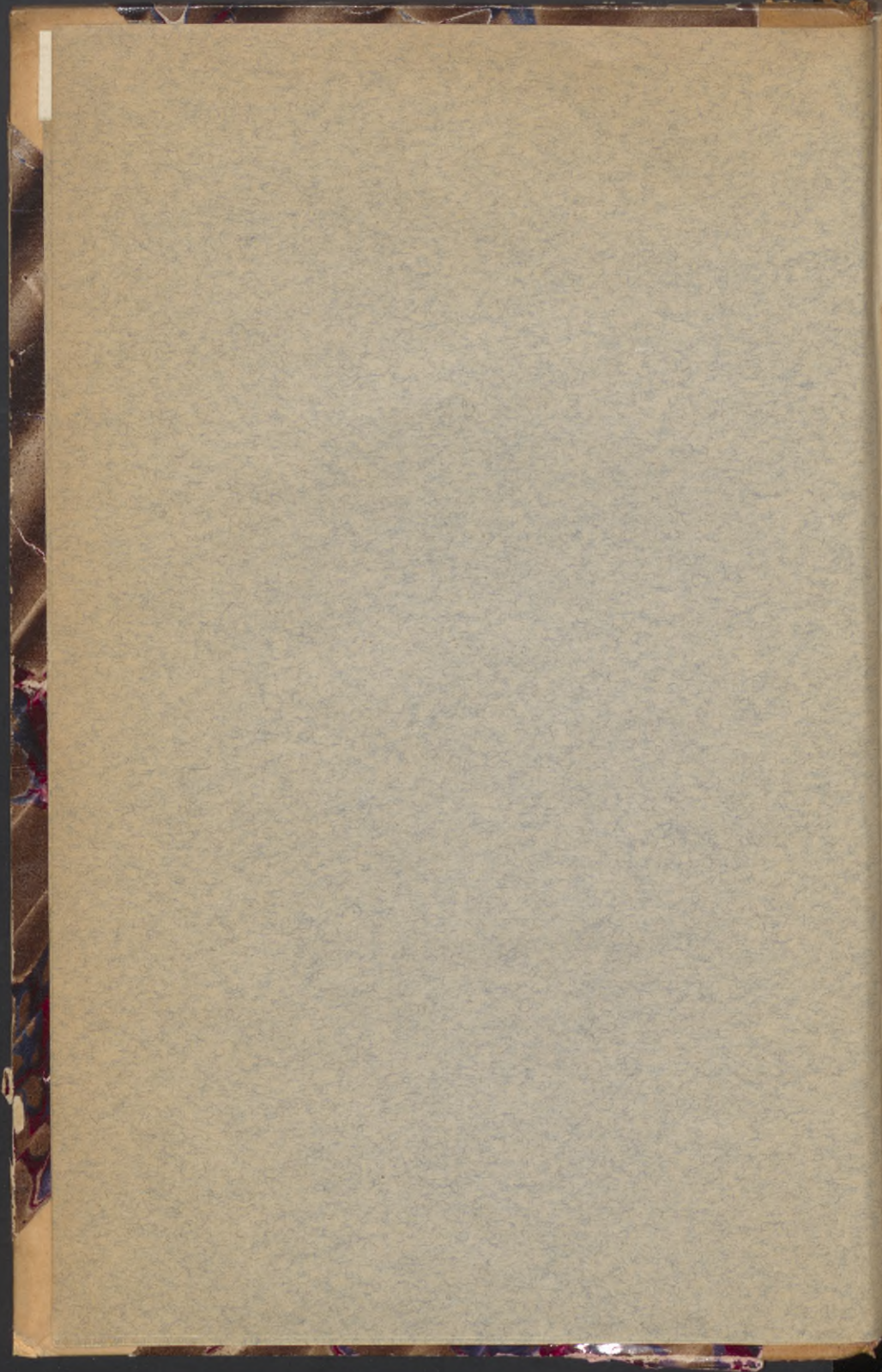




Litt.
Sv.









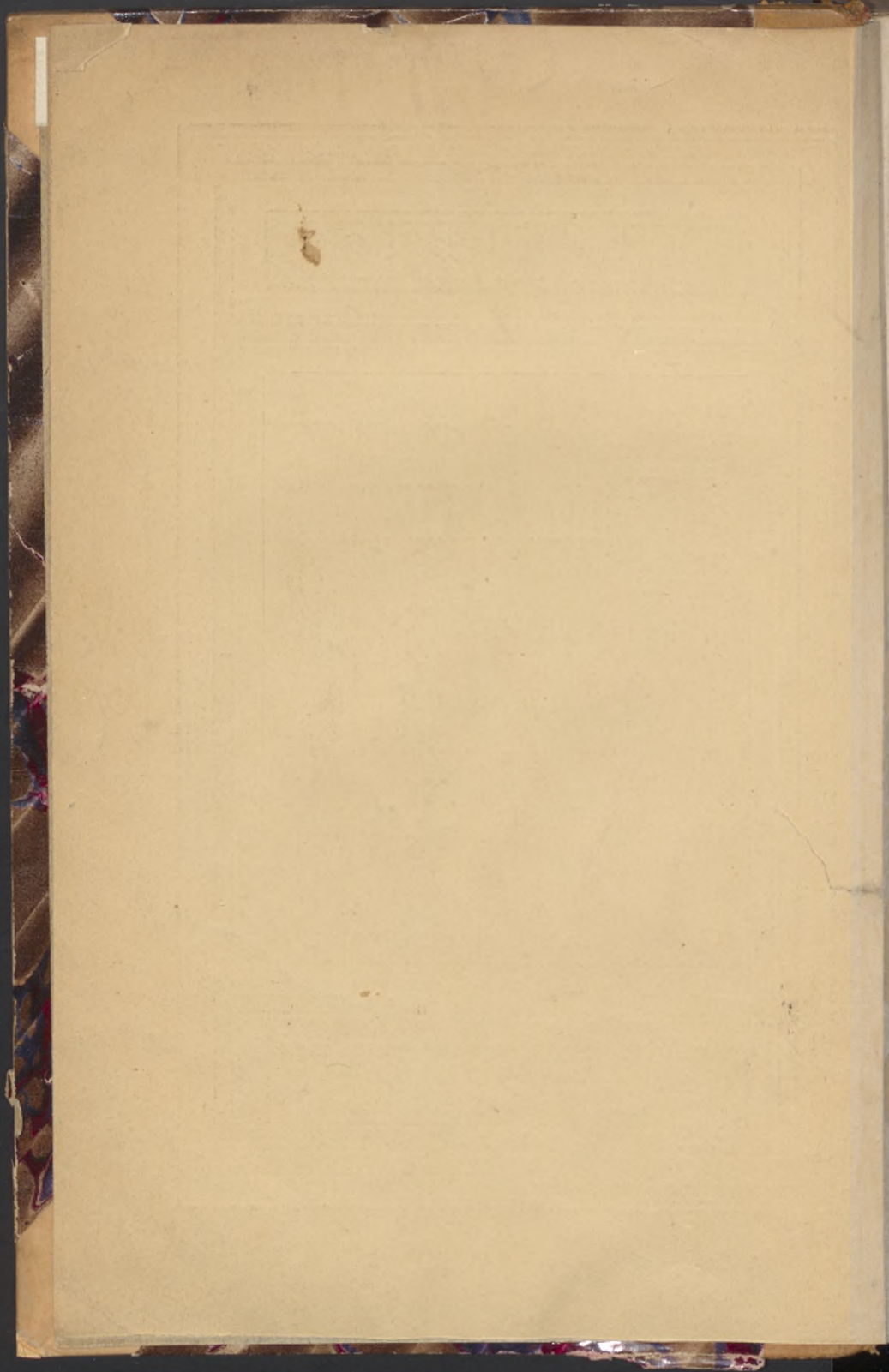
SÅ SKIZZER

AF

PUCK MUNTHE



STOCKHOLM. P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG



SMA SKIZZER

AF

PUCK MUNTHE

= A. M. P. Munt



STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM 1888
KONGL. BOKTRYCKERIET, P. A. NORSTEDT & SÖNER



FÖRORD.

Lämpligheten att utgifva dessa små artiklar i bokform har länge syns dess förf. mera tvifvelaktig. Nästan alla artiklarna skrefvos för några tidningar, utan anspråk och utan förväntningar att öfverlefva den korta tillvaro, som vanligen är journalistikens alster förunnad. Han, som skrifvit dem, är för resten ingen författare, hans tid hör verkligheten till och ger honom ej ro att på allvar försöka sig med diktning, och hans häg har en gång för alla begränsat hans bästa tankar och sträfvan den inom det speciela författarskap, hvors läsekrets består uteslutande af apotekare.

Liksom vid ett föregående snedsprång in på den »profana» literaturen, har han äfven denna gång ansett sig böra afstå från alla förbättringsförsök nu i efterräkningens stund, då det gäller att inför kritiken stå till svars för hvad man i brådskan lyckats slå i den tidningsläsande allmänheten. Artiklarna qvarstå i sitt ursprungliga skick, präglade af den tillfällighet, som alstrat dem, fulla af oreda och pojkaktigheter, och om ingen annan håller förf. räkning härför, så gör han det sjelf.

I förordet till Bref från Napoli lyckades det honom att skjuta skulden på hans grubblande gamla vän äsnan Rosina för hvad som syntes alltför konstigt i boken, den här gången får han väl lof att sjelf bära hundhufvudet derfor.

Paris 1887.

Puck Munthe.





Leksaker.

Från Paris' horisont.

I Paris vaknar det nya året vid barnskratt, gryningen af dess första dag skimrar i rosig fröjd på små runda barnkinder, och i tindrande barnögons ljus går ridån upp öfver leksakernas feeriverld.

Denna leksakernas verld är en trogen miniatyrbild af vår egen, den är stadd i ständig utveckling liksom vår, kampen för tillvaron skönjes äfven der; typer stå upp och försvinna liksom hos oss, de starkare och mera lyckade individerna fortleva trotsande tiden, medan de klenare och mera styfmoderligt utrustade undanträngas och dö ut. Till de förra hör t. ex. dockan, hvars karakterstyp seklerna visserligen kunnat modifiera, men hvars idé är evig, hvars själ fortlevver af gudarnes oförgängliga ungdom — dockan är tusentals år gammal, man har hittat henne i små

romares grafvar, och kommande släktens arkeologer skola finna henne bland lemningarna af vår kultur. Barnen i Pompeji och Herculenum hoppade genom tunnband alldeles som du och jag gjorde, då vi voro små. Och hvem vet, om ej gunghästen, på hvilken vi redo som pojkar, stammar i rätt nedstigande led från den der tagelprydda stridshästen, i hvars träflank gossarne på Frans Is tid spände hämlarna. Trumman är likaså oåtkomlig för tidens vexlingar, genom sekler slår den juldags- och nyårdags-revelj i barnkamrarna till tennsoldaternas batalj, och den skall slå ännu så länge det fins gossarmar att föra trumpinnarna med och öronhinnor att bedöfvas med. Tennsoldaten ser med lugn framtiden an, han faller ej gevär förr än efter de stora folkens allmänna afväpning, och vi ha långt ännu till den eviga freden. Leksakssabeln skall ej heller försvinna, den är barnkammarsymbolen af vårt släktets outrotliga själslyte, af stridsbegäret. Bjällerklingande harlekiner med narrkåpan öfver axeln skola äfven trotsa tiden, de skola finnas i leksaksverlden, så länge det fins narrar i den stora verlden. Guldsmidda riddare med svärd vid sidan, lockiga prinsessor med sidensko på fot, väldiga musketörer med kragstöfflar och stora mustascher äro alla typer som stå sig temligen godt ännu så länge.

Kinesdockan är ännu ung, men hon går en lysande framtid till mötes.

Bland det leksaksfolk, »som går», bland de försvinnande typerna kunna nämnas munkar, troll och kungar — ett dåligt omen för resten. Jag vill ej göra någon ledsen, men det är ett faktum, att efterfrågan på kungar har betydligt minskats på sista tiden — mina studier i leksaksantropologi tillåta mig ej den minsta tvekan i detta fall. Det tillkommer ej mig att närmare söka utforska anledningen till detta allvarliga fenomen — jag förstår fullkomligt det pinsamma i saken och insisterar ej.

Trollen, som uppe i stora världen fått det alldeles för hett om öronen nu, sedan lokomotiven börjat flåsa genom skogarna, och som sökt och funnit en fristad i leksaksverlden, i bilderböckerna och i barnsagorna — de börja taga af äfven de, de springa ej längre med samma vilda energi fram ur sina spiralfjäderaskar, då man lyfter på locket och släpper dem lösa, och de veta ej längre att ingifva samma skräckfulla respekt som förr. De äro dömda att dö ut; några generationer ännu, och ammor och barnpigor skola läsa fysik, och då är det slut med trollen. Jag för min del kommer att sakna dem.

Leksakerna äro uttryck af samhällets lif, och barnböckerna skriva det uppväxande slägtets

kulturhistoria. Vår tid är den vetenskapliga forskningens tid, och dess söner ha ej ro för drömmar; den nya generationen, som växer upp, rör sig i en annan tankeverld än vi gjorde. Nu får Tummeliten reda sig så godt han kan i villande skog, och den stackars Robinson Crusoe, som vi höllo så troget sällskap, känner sig allt mer ensam på sin obebodda ö med allas vår vän Fredag och sin tåliga lama, hvars nacke vi klappade i drömmen. Nu fara gosstankarna med Phileas Fogg *Jorden rundt på 80 dagar* eller antråda oförskräckt *Resan till månen* med någsamt kalkylerad hastighet af jag vet ej huru många mil i sekunden och halfva Ganot's fysik till reskost. Nu sitter i sitt barnkammarslaboratorium en liten blifvande Edison med fundersam min och söker att få en fluga att dåna under klockan af en liten luftpump eller telefonerar till småsyskonen på en lilleputt-telefon, — då vi blott visste att storma träfästningar med ärtkanoner och leverera tennsoldat-bataljer, inskränkande våra vetenskapliga forskningar till den oblodiga vivisektion, som bestod i att skära upp magen på våra leksaksgubbar och peta sönder allt hvad vi kunde komma öfver »för att se hvad det var inuti».

De voro nästan okända för ett par decennier sedan alla dessa *jouets scientifiques*, dessa s. k. vetenskapliga leksaker, som nu innehafva så hög

rang i leksaksbasarerna och utgöra kanske största lockelsen för barnen, här ute åtminstone. »*La tranquillité des parents et l'éducation des enfans*» är devisen på dessa leksaker — ja nog blir det sörjdt för uppfostran och lärdomsutbildning alltid, men fantasien, hvart tar den vägen nu, då sjelfva julklapparna ge lektioner i kemi och fysik? Och all denna artificiellt stegrade, moderna vetgirighet, månne den ej förqväfver det frö till svärmeri, som är nedlagdt i barnets sinne, och jagar bort denna drömmarnas skära poesi, som är morgonrodnaden till den vaknande tankens solljus? Kanske tar jag fel, men det synes mig ibland, som om man skrattade mindre nu än förr i barnkamrarna, som om barnens ansigten sågo allvarligare ut. Och skall jag vara riktigt uppriktig, erkänner jag, att jag ser litet snedt på dessa moderna leksaker, och jag har aldrig köpt en dylik julklapp åt någon af mina små vänner.

Samma kraf på aktualitet, som framkallat dessa vetenskapliga leksaker, yttrar sig äfven i den mängd politiska personnager, som man numera möter bland leksaksfolk — *Bismarck* med sina blodsprängda ögon och 3 hårstrån, *le Zoulou*, *le Kroumir* m. fl. Tonkins bebådade skatter hafva visserligen ännu ej sett dagens ljus, men redan förra året framträdde *le Tonkinois*, räckande sin Ferrytiskt långa näsa åt publiken, och ur konflikten

mellan serber och bulgarer har framgått fjorårets nyhet, *le cri du Bulgare* *. Men tro ej, att politikens roll inom leksaksverlden inskränker sig härtill — nej, den är långt mera vidtomfattande, långt mera betydelsefull än så. Jag går nu att något närmare sysselsätta mig med detta allvarliga ämne och skall i det följande behandla *de politiska strömningarna inom leksaksverlden*. De politiska strömningarna inom leksaksverlden, ett tankedigert och hitintills föga studerad ämne, äro svallvågorna från de politiska stormarna, som uppröra de stora folkens lif. De horisonter, som här öppna sig för betraktarens blickar, äro emellertid för vidsträckta för att kunna fixeras inom den trånga ramen af en tidningsartikel; jag anser mig därför från början böra begränsa mitt ämne och blott egna min uppmärksamhet åt *den franska leksakspolitiken efter l'année terrible* (1870—71).

* En hemsk liten tingest, som ljöd mellan fingrarna på hundratals gatpojkar hela nyårsveckan från Bastiljen till Madeleine. Hemligheten består af en öfver en bleckring spänd pergamentsskifva, genom hvars midt en hartsad tråd drages fram och tillbaka — hela den älskliga pjesen är knappt större än en fingerborg och kostar fyra sous. *Le cri du Bulgare* påminner något om ängsknarren, men med en högst lugubre biklang. Nu då Balkanfrågan återigen sysselsätter Europa, kommer sannolikt *le cri du Bulgare* att ljuda äfven i år på Paris' bulevarder. Noggrannheten tvingar mig att upplysa, att nämnda leksak äfven utbudits till mig under namnet *le dernier soupir de la belle-mère*.

Striden mellan Frankrike och Tyskland är nedlagd, men ännu ljuder i leksaksverlden ekot af 1870 års vapenbrak; man slåss ännu i lilleputtverlden, der nürnbergiska och hamburgska leksaksfabrikernas Bismarckar och Moltkar hvarje jul leverera ny batalj med *l'article de Paris*. Segerrika genom sin prisbillighet rycka tyskarne framåt. Från Schwarzwald invandra millioner träboskap, oxar, får och hästar, hundar och kattor för att mäta sig på julmarknaden med alstren af Vogeserfabrikernas (S:t Claud m. fl.) träartister. Från Hamburg, Nürnberg och Berlin emigrera hvarje jul tusentals dockor, för att i pariserbasarerna rivalisera om köparnes ynnest med sina franska kolleger, och hvarje jul skrida i täta massor preussiska tennsoldater i pickelhufvor öfver Rhen för att storma leksaksbodarna och tränga sig in i de franska barnkamrarna. Striden är ojämn, konkurrensen är svår. Siebenbürgen och Tyrolen leverera *au choix* ett helt apotek, en välförsedd kryddbod eller en landtegendom med gröda och inventarier, kor, får och getter bland grönskande hyfvelspånsträd, för 3 frcs 50 centimer, och Hamburg erbjuder för samma moderata summa en för ickekännare oklanderlig docka med emaljögön, lockigt hår och en omgång kläder, då den lilla parisiskan redan på sin toalett offrat dubbla summan och ej kan samtycka att bli din för mindre än en

louisdor. Nürnberg mobiliserar ett helt regemente tennsoldater med tross och artilleripark (modèle Krupp) för samma pris som arsenalerna i Marais (stor fabrik för krigiska leksaker) behöfva för att ställa på benen en enda bataljon Chasseurs d'Afrique.

Situationen är mörk — de franska leksakerna retirera på hela linien.

Men Frankrike skall ej gå under! Och pejlar man djupet af den franske tennsoldatens själ, så skall man bakom den reservering, som disciplinen fordrar, dock igenfinna samma ärofulla drömmar om revanche, som lifvade de mobiltrupper, hvilka Gambetta stampade ur marken. Den franske tennsoldaten har blicken riktad mot öster, han vet, att han ännu är maktlös mot de tyska leksakshordernas invasion — han är bunden af artikel IV i Frankfurtdördraget* — men han bidar sin tid.

Och hämden är nära. Äfven denna gång har signalen till återuppståndelse utgått från Belleville, från en leksaksverldens Gambetta. En fattig arbetare i Belleville fick här om året en idé, och

* De utländska leksakerna betala sedan 1871 den löjligt låga tullen af 60 frcs pr 100 kilo; förr betalades 10 proc. af det deklarerade värdet, men detta måste ändras, ty ofta sändes dubbla fakturor, en till tullen med ett fiktivt lågt deklareringspris och en annan till agenterna i Paris med den verkliga summan angifven.

ur denna idé har framgått en arméstyrka, som skulle kunna realisera drömmen om den eviga freden och hålla hela Europas samlade härar i schack, om det blott gälde nummervärdet — 5 millioner krigare om året ställer han på benen. Dessa krigares härkomst är blygsam, men så var ju också Napoleons; de härstamma från gamla sardinlådor. Utkastad på sophögen af pigan, räddas sardinlådan från förintelsen af chiffonniern, som säljer den åt en lumpgrosshandlare uppe i Belleville eller Buttes-Chaumont. Denne åter säljer sardinlådorna till en specialist, som, efter att hafva bränt dem i stora högar för att smälta ned tennlödningen, levererar dem till fabriken. Krigarne utskäras ur sjelfva askbotten, dess lock och sidor tjena till fabricerandet af jernvägs-vagnar, gevärspipor, velocipeder m. m. Det låter som en obetydlighet, icke sant, men i Belleville fins en stor fabrik, som grundats för denna idé att använda gamla bleckaskar, den sysselsätter 200 arbetare och levererar årligen omkring 2 milliarder bleckleksaker af detta enda material*. Jag var der uppe här om dagen, och som ingen miss-tänkte, att jag var en politisk korrespondent, fick jag utan svårighet tillträde till jättearsenalen, hvar-

* Det var denna fabrik hvarifrån utgingo »cris-cris» af oroväckande hågkomst.

ifrån de 5 millionerna krigare utgå. Den fattige arbetaren, ur hvars hjerna den fullbeväpnade blecksoldaten — via sardinlådan — sprungit fram, är nu en rik man, och hvad mera är, han är en klar-synt och ifrig patriot, som i sin sfer gjort sig väl förtjent om fosterlandet. Efter årslångt återtåg börja de franska blecksoldaterna avancera, de preussiska pickelhufvorna vika hvarje jul från de inkräktade positionerna i de franska barnkamrarna, och snart skall trikoloren vaja i leksaksbodarna i Berlin. — En liten revanche i afvaktan på den stora.

* * *

Femton år ha förflutit sedan fienden tryckte sin häl på det fallna Frankrikes nacke, men i dag liksom förr är dock Paris hufvudstaden för all mensklig kultur. Konkurrensen har fört *l'article de Paris* till ett kommersielt Sedan, och *le jouet parisien* hör ur finansiell synpunkt ej längre till stormakterna i leksaksverlden; men pariserdockan skall dock aldrig erkänna sin tyska rivals segerrätt, hon bär det medfödda adelsmärket på pannan, och hon skall herska i dockverlden som förr med smakens och den konstnärliga förfiningens obestridda rang. Det behöfs ej mycket »mennisko-känedom» för att genast urskilja henne, den

graciösa parisiskan med sitt fina sourire och sina skälmaktiga ögon från en hamburgsk eller nürnbergsk dockskönhet, som med sitt stereotypa flin på karmosinröda kinder och sina vidtuppsspärrade intetsägande emaljögön genast förråder sitt tudeska urprung. Skulle tvekan vara möjlig, så se blott på fötterna — pariserdockan har små eleganta fötter och är alltid chausserad med ett visst koketteri, då deremot Germanias tungfotade dotter är karakteristiskt vårdslös i sin fotbeklädnad . . . *tout comme chez nous* för resten. Beträffande den öfriga toaletten — för att lemna den rent antropologiska sidan af saken — är Tyskland, trots sina vunna 5 milliarder, inkapabelt att leverera en smakfull docktoalett, härför fordras en parisersömmerskas fina fingrar. Också anses det *comme il faut* bland de verkligt eleganta preussiska dockkorna att hemta sina kostymer från någon dockverldens Worth i Paris. — I parentes kan jag upplysa, att de verkligt distinguerade preussiska dockkorna hemta mera än sina kostymer från Paris — de hemta äfven sina hufvuden derifrån. De tyska leksaksfabrikanterna, oförmögna att hemma hos sig få vackra och uttrycksfulla dockfysionomier, köpa sina dockhufvuden en gros från porslinsfabrikerna i Montreuil och St Maurice, der verkliga artister t. ex. en *Carrier-Belleuse* modellera dem.

Jag har hittills endast talat om den högre eleganta docksocieteten, men äfven i den bättre lottade medelklassen — dockor på 20 à 30 frcs — märkes lätt skilnaden på tyskor och fransyskor. Allt efter som man tränger ned i samhällets lägre regioner, i dockbourgeoisien, blir den nationella typen mera oklar; dock åtager jag mig att som oftast ännu på en 3 frcs docka igenkänna min franska landsmaninna. För att bestämma nationaliteten hos en 1 frcs docka erfordras vidtomfattande förstudier och medfödda anlag. Jag meddelar här till ledning för unga forskare i denna ännu temligen obskura afdelning inom antropologien ett viktigt moment i den fysikaliska undersökningsmetoden — man skall skaka på dockan. Om det skramlar inuti henne, är hon sannolikt fransyska, ty Parisgrisetterna, som göra dessa dockor, ha för vana att stoppa några småstenar inuti dem — hvilket lär utveckla barnens anlag för vivisektion, enligt hvad jag hört sägas.

Längre ned i serien, der den Darwinska öfvergångstypen vidtager, der dockan saknar både armar och ben och der hvarje spår af sjäslif dött ut på dess impassibla träansigte, stämpladt af samma passionsfria lugn, som möter oss hos antikens marmorfolk, eller der blott ett medvetlöst löje glider öfver de rudimentära anletsdragen, hvari degen stelnat, der näsan blott är en aningsfull

kontur och ögonens svarta glober ännu höljas af det kaos-mörker, hvarur den första dockan utgått — der upphöra alla nationalitetsspörsmål, der framleffer dock-embryot i paradisisk enfald sin af alla politiska stormar ostörda tillvaro i det land som sett det födas; dockan å 13 sous emigrerar ej, kanske af patriotism, kanske af brist på företagsamhet*. Hennes roll i lifvet är blygsam, hon hör till de ringaktade. Hennes plats i de stora leksaksbasarerna är ett undangömdt hörn långt bakom de andra dockorna, som sträcka sina artikulerade armar mot bättre lottade köpare och med strålände emaljögon och leende mun taga emot alla besökandes beundrande blickar. Men långt bort i ytterqvarterens öde gränder, der hela leksaksbasaren består af ett flyttbart bord och publiken af en hop hungriga små trasvargar — der tronar 13 sous-dockan i främsta ledet. I det fladdrande skenet af lyktan, som lyser upp den blygsamma feeri-verld, som jul och nyår rulla upp för fattigmans barn, der blir den ringaktade dockan skön som en drottning, och en hel stab af

* Dockan å 13 sous är en karakteristisk Paristyp. Hon hör till släktet *poupard*, är vanligen af målad papp eller af trä, ibland är hufvudet af ett slags deg. Efter hufvudets fulländning har artistens fantasi och skaparkraft plötsligt afstannat — resten af skepnaden är endast skizzerad, och förlorar sig i ett aflångt kaos.

beundrare och beundrarinnor sluta ring omkring henne. Och äfven jag hör till hennes beundrare. Ingen af *Lourens* eleganta dockskönheter har med sina smäktande ögonkast kommit mitt hjerta att klappa, ingen af *Bon Marché's* tjusande koketter har kunnat fånga mig i sina blonda lockars garn, men jag erkänner, att mitt öga med rörd sympati dröjer vid den fattiga 13 sous-dockans grofva drag. Hvar och en har sin smak — jag tycker hon är vacker, jag kan ej hjälpa det. Och vi ha ofta mötts, slumpen för mig gång på gång i hennes väg. Men tänk, om det ej vore slumpen, tänk om det i stället vore denna min oförklarade böjelse som så ofta leder mina steg dit ut, der jag vet att jag finner mina sköna, tänk om jag vore kär på gamla dar! I alla händelser har jag ingenting sagt, och min flamma har aldrig sagt mig ett ord heller, hvarken uppmuntrande eller afböjande. Men vi träffas som sagdt ofta nog hos gemensamma vänner, ibland synnerligast på jul- och nyårsqvällar ha vi gått dit i sällskap. Mitt besök bryr man sig ej vidare om, men hvilken glädje sprider ej dockan! Inseende min underordnade roll böjer jag mig villigt för min kamrats öfverlägsna sällskapstalang, och tyst i ett hörn brukar jag njuta af hennes succès. Jag vet ej huru hon bär sig åt, men knappt har hon kommit in i rummet, förr än det liksom ljusnar der inne

i det mörka kyffet, der armodets barn bo. Ljuset kommer från småsyskonens tindrande ögon, skimrar i ett matt löje på sjuke brors bleka kind och faller som en gloria kring dockans kala hufvud. Gråten fastnar i halsen på den sistfödde lille, som kryper kring på golvet, han glömmer att han är hungrig, han glömmer att han fryser, och hänryckt sträcker han armarna mot den kärkomna gästen. Och så på qvällen, när jag skall gå, på qvällen, då der nedinunder rikemans barn dansat sig trötta kring julgranen, då taptot gått för tennsoldaterna inne i gossarnes rum och småflickornas eleganta poupéeer sofva i hvar sin docksäng — då sveper lilla syster deruppe i vindskupan så ömt mammas trasiga schal kring sin älskade docka, ty natten är kall, och dockan har intet på sig. Och så sofver fattigdockan i syskonsäng med sina små tack-samma beundrare.

Ringaktad och beledt af oss store, hvilkas ögon blifvit förvända af tidens fordran på naturalism, står dock 13 sous-dockan i sin landtliga oskuld och sin ursprungliga naivitet mera nära idealets urbild än Louvrens och Bon Marché's dyrbara dockskönheter, som stå på högsta trappsteget af kulturens förfining. Vi store ha förlorat förmågan att döma häröfver, då vi förlorade vårt barnasinne, men vår lärare i detta som i mycket annat är den lille parfveln, som kraflar omkring

på golvet. Lägg en kokett lyxdocka vid sidan af den enkla pappdockan, som ännu ej ens fått mensklig form, och den lille sträcker oftast armarna efter den senare. Det låter som en paradox, men dessa enkla billighetsleksaker äro favoriterna äfven hos rike mans barn, d. v. s. så länge de äro verkliga barn och äro omedvetna om guldets betydelse. Sedan, när de fått kunskap härom, drifvas de snart ut ur barnasinnets eden, då öppnas deras ögon för fattigdockans nakenhet, och hvad jag ofvan sagt gäller ej mer.

Men de »*politiska strömningarna*», hvart ha de tagit vägen?

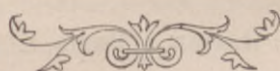
Undan från politikens stridsfrågor och oro ha tankarna flytt till den fattiga dockans vindskammariidyll. Jag har sökt teckna henne så, som hon ofta, ofta uppenbarat sig för mig, jag har lyft på den oförtjenta glömskans slöja, som döljer hennes undangömda tillvaro, der hon lefver för att bringa glädje åt dem, som världen fostrar upp till sorg. Jag har gjort det som en tacksamhetsgård för den rena glädje, hon förunnat äfven mig, fast jag är för gammal att leka med dockor.

Men Gud ske lof, att jag ej är för gammal att se på.

Dockan, hon är ej gammal hon, och hon blir det ej heller — hon åldras ej, hon dör ung liksom hjälten älskad af gudarne. Hon dör ung, och

LEKSAKER.

redan några veckor efter nyåret har hon gått till de underliga Elyseiska fält, der hvad som lefver kvar af alla sönderslagna leksaker sofver under skuggan af vissnade julgranar.





Italien i Paris.

Chacun ne doit raconter que ce
qu'il a vu lui-même: de cette façon
le monde connaîtra la vérité.

I. För dem som ha sinne för musik.

Jag hade årsabonnement med honom. Två gånger i veckan kom han och spelade igenom hela sin repertoar, och på sista tiden tog han af sympati för mig som oftast om misereret ur Trubaduren, som var hans bravurstycke. Han stod der midt på gatan och såg oafvändt upp till mina fönster, medan han spelade, och när han slutat, tog han alltid af sig sin spetskulliga hatt och ropade ett: »*Addio, Signor!*» till mig.

Det är bekant att liksom ur violinen strömma tonerna äfven ur positivet med allt rikare välljud, ju äldre detta är. Den gamle artisten hade ett utmärkt instrument, ej af den moderna, bullrande sorten, som efterhärmar en hel orkester, med flöjttoner, klockklang och triumferande trumhvirf-

lar, utan ett vemodigt gammaldags positiv, som visste ge ett drömmarnas svärmeri åt det munt-raste allegretto, och i hvars stoltaste tempo di marcia der ljudade en omiskänlig grundton af resignation. Och i repertoarens ömmare stycken, då, klanglös och vacklande som en gammal brusten människoröst, melodien trefvade sig fram deruppe bland diskantens rostiga pipor, då darrade det nere i det djupare registret som af återhållna suckar. Ibland svek rösten alldeles det trötta positivet, och den gamle vefvade saktmodigt ett par tacters paus, mera rörande än all musik, i sin värtaliga tystnad.

Visst var instrumentet i och för sig tacksamt, men den gamle hade nog sin personliga andel i den stämning af svärmod, som spred sig öfver mig hvar gång jag hörde hans musik.

Han höll till i fattigkvarteret kring Jardin des Plantes, och flere gånger under mina ensliga vandringar deruppe hade jag stannat och tagit plats bland den glesa publik af trasiga barnungar, som omgaf honom.

Vi blefvo bekanta en dag på senhösten, en disig, skymmande höstdag. Jag satt der borta på bänken under de vissnande träden, som fåfängt sökt smycka det dystra kvarteret med en smula sommar och nu hopplöst läto bladen falla; och som ett melankoliskt ackompagnement till

mina tungsinta funderingar hostade det stackars positivet i gränden der bredvid Traviatas aria i sista akten: »*Addio, del passato bei sogni ridenti!*»

Jag spratt till vid att musiken tynade. Den gamle hade gått igenom hela sin repertoar, och efter en tröstlös inspektion af publiken stoppade han undergifvet in apan under rocken och beredde sig att gå. Jag har alltid tyckt mycket om positiv, och jag har tillräckligt öra för att veta skilja god musik från dålig. Jag gick fram och tackade honom, och jag bad honom spela litet mera, om han inte var trött i armen. Han var visst ej bortskämd med beröm, den gamle artisten, han såg på mig med en sorgsen, tviflande blick, som gjorde mig riktigt ondt i ögonen, och med en nästan blyg tvekan frågade han, om det var något särskildt stycke jag önskade höra. Jag lemnade valet åt den gamle sjelf. Efter en hemlighetsfull manöver med några skrufvar under positivet — som besvarades der inifrån med ett halfqväfdt pustande — började han vefva långsamt och med en viss högtidlighet, och med ett vänligt ögonkast åt mig sade han: »*questo è per gli amici!*» *

Det var ett nytt stycke, som jag ej hört honom spela förr, men jag kände väl igen den gamla vemodiga melodien, och halfhögt sökte jag i minnet efter orden till Napolis kanske vackraste folkvisa:

* »Det här stycket är för vännerna.»

Fenestra che luciva e mò non luce
 Sign'è ca Nenna mia stace malata
 S'affaccia la sorella e me lo dice:
 Nennella toja è morta e s'è aterrata
 Chiagneva sempe ca dormeva sola,
 Mò dorme in distinta compagnia.*

Han såg på mig med ett skyggt intresse, medan han spelade, och när han slutat, blottade han sitt gamla grå hufvud. Jag tog också af mig hatten, och så var bekantskapen gjord.

Det var ej svårt att se att det var dåliga tider — den gamles kostym var betänklig, och nödens blekhet låg öfver de vissnade anletsdragen, der jag läste historien om ett sorgset, förfeladt menniskolif.

Han var från bergen uppe kring Montecassino, berättade han, men hvarifrån apan var, fick jag aldrig riktigt reda på.

Så möttes vi då och då under mina vandringar i fattigkvarteren. Hade jag godt om tid, stannade jag en stund och hörde på ett par nummer, der-

* Den gamla visan förlorar sin stämning, om den öfversättes på högitalienska; jag har därför nedskrifvit första versen såsom den sjunges på folkdialekten. Den kan öfversättas ungefär så:

Fönster, som lyste och nu ej lysér,
 Det är ett bevis, att min Nenna varit sjuk.
 System torkar tårarna och säger:
 Din lilla Nenna är död och begrafven.
 Hon grät alltid, då hon sof ensam,
 Men nu sofver hon i fint sällskap.

för att jag märkte att det gjorde den gamle glad, och som jag i alla fall alltid hade sockerbitar i fickorna för möjligen skeende hundbekantskaper, blef jag snart god vän med apan också. Förhållandet mellan henne och hennes impressario var ovanligt godt, och detta oaktadt hon ej alls hade infriat de förhoppningar, man grundat på henne — hon hade aldrig kunnat lära sig något som helst konststycke, enligt hvad den gamle berättat mig. Sedan länge hade också alla emancipationsförsök uppgifvits, och nu satt hon der hopkrupen på positivet och gjorde rakt ingenting. Hennes ansigte var sorgbundet som de flesta djurs, och hennes tankar voro långt borta. Men ibland vaknade hon upp ur sina drömmier, och hennes ögon kunde då få ett misstroget, nästan ondskefullt uttryck, om hon kom att fixera någon af gatpojkarne, hvilka trängdes kring hennes tribun och sökte rycka henne i svansen, som stack fram under den lilla galonerade Garibaldiskjortan. Mot mig var hon alltid mycket vänlig, lade tillitsfullt sin skrynkliga hand i min och tog förströdt emot den lilla uppmärksamhet, jag var i tillfälle att visa henne. Hon var stor vän af alla slags sötsaker, och brända mandlar voro i hennes tycke det förnämsta goda, som fans.

Sedan den gamle en gång på balkongen vid *Hôtel de l'Avenir* igenkänt sin musikälskande vän,

kom han ofta dit och spelade der nedanför. Längre fram blef han som sagdt engagerad att regelbundet komma dit och spela två gånger i veckan — det kan synas onödigt för en, som studerar medicin, men den gamles pretentioner voro så små, och jag har ju alltid varit så road af musik. Det var för resten den enda förströelse, der vankades — det lästes skarpt uppe i Hôtel de l'Avenir, jag skulle taga examen till våren.

Så gick hösten hän, och den hårda tiden kom. De rike profvade de nya vintermoderna, och de fattige darrade af köld. Handskklädda händer hade allt svårare att lemna den varma muffen eller det pelsfodrade rockuppslaget för att taga fram slanten åt tiggaren, och allt bistrare blef kampen för tillvaron för gatans alla problematiska existenser. För hopplöst stängda fönster koncerterade in på gårdarna små blåfrusna konstnärer, harpspelare, »*campognatori*» och violinister; ohörda ljödo repertoarens mest bevekande nummer om »*La bella Napoli*» och »*Santa Lucia*», medan stelnade fingrar knäppte mandolinen och lilla syster huttrande af köld slog på tamburin. Förgäfves sjöng den gamle gatsångaren med rosslande patos sången om »*la gloire*» och »*la patrie*», och förgäfves spelade min vän det der stycket »*per gli amici*» — allt tätare föllo snöflingorna öfver de ödmjukt blottade hufvudena, och allt

sparsammare föllo sous-styckena i den utsträckta hatten.

Jag mötte min vän ibland, och alltid hade vi som förr ett vänligt ord för hvarann. Han var nu klädd i en gammal rundskuren Abruzzerkappa, och jag märkte att allt efter som kölden tilltog, vefvade han sina stycken i fortare takt för att hålla sig varm; och fram i december gick sjelfva misereret i allegretto. Apan hade blifvit civil och insvept sin lilla magra kropp i en lång resrock, sådan som engelsmännen bruka bära; men hon frös fruktansvärdt i alla fall, och glömsk af all etikett steg hon allt oftare ned från positivet och kröp in under den gamles kappa.

Och medan de ledo derute i kölden, satt jag hemma i mitt varma rum, och i stället för att hjälpa dem, glömde jag bort dem, allt mer och mer upptagen som jag var af mina tentamensbestyr, utan annan tanke än på mig sjelf. Och så flyttade jag en dag hufvudstupa ned till Hôtel-Dieu för att tienstgöra i en kamrats ställe, och veckor föringo, utan att jag satte min fot utom sjukhuset.

Jag mins det så väl, det var sjelfva nyårsdagen vi sågo hvarandra åter. Jag kom gående öfver Notre-Dame-platsen, messan var just slut, och folket strömmade ut ur den gamla dōmen. Som vanligt stod der en hel rad af tiggare, anropande kyrkofolkets barmhertighet. Den stränga

vintern hade ökat deras antal, och vid sidan af de vanliga tiggarne, krymplingar och blindas, som alltid höllo till vid kyrkporten och med hög röst läste upp sitt eländes historia, stod der ett tyst led af armodets tillfälliga rekryter, stackare, hvilkas lefvebröd snöat in under drifvorna, och hvilkas stolthet domnat af köld. Längst bort ett stycke från de andra stod der en gubbe med böjdt hufvud och framsträckt hatt, och med smärtsam öfverraskning igenkände jag min vän i sin tunna gamla bonjour, utan Abruzzerkappan, utan positivet, utan apan. Min första tanke var att gå fram till honom, men en pinsam känsla af, jag vet ej hvad, höll mig tillbaka, jag kände att jag rodnade, och jag blef orörligt stående, der jag stod. En och annan af de förbigående stannade och liksom sökte i fickorna, men ingen enda slant såg jag falla i den gamles hatt. Platsen blef snart nästan tom, och den ene tiggaren efter den andre vandrade i väg med sin lilla förtjenst. Till sist kom der ut ur kyrkan ett barn, ledt vid handen af en sorgklädd herre; barnet pekade på den gamle och sprang så fram och lade ett silfvermynt i hans hatt. Den gamle böjde ödmjukt hufvudet till tack, och jag höll i min olycksaliga distraktion på att tacka den lilla gifverskan, jag också, så glad blef jag. Min vän vecklade omsorgsfullt in den dyrbara gåfvan i en gammal

näsduk, och med framåtlutad gång, som om han ännu bar positivet på ryggen, vandrade han i väg.

Jag hade ingenting alls att göra för tillfället, och som jag tyckte att en liten promenad ofvanpå sjukhusluften ej kunde skada före frukosten, så gick jag långsamt efter fram öfver Seine-bron. Ett par gånger gick jag fatt honom och var nära att slå honom på axeln med ett »*buon giorno, Don Gaetano!*» men utan att egentligen veta hvarför, hejdade jag mig i sista stund och lät honom få ett par stegs försprång igen.

En iskall vind låg rätt emot oss, och jag svepte pelsen fastare kring mig. Men just i det samma kom jag att med plötslig förvåning fråga mig sjelf, hvarför det egentligen var jag som hade en så varm och skön pels, och den gamle, som stretade der framför mig, blott hade en tunnsliten gammal bonjour. Och hvarför var det på mig frukosten väntade och inte på honom? Hvarför skulle jag ha en flammande brasa der hemma i mitt bekväma rum, medan den gamle hela dagen fick irra kring gatorna för att ej hungra ihjäl och se'n på qvällen gå hem till ett uselt kyffe för att värnlös mot vinternattens köld hvila ut till en ny dags kamp för bröd?

Och det blef mig med ens klart, hvarför jag rodnade, då jag fick se honom vid Notre-Dame, och hvarför jag ej kom mig för att gå fram

och helsa på honom — jag blygdes inför den gamle, jag blygdes öfver lifvets oförtjenta gifmildhet mot mig och dess stränghet mot honom. Jag kände mig, som om jag tagit någonting från honom, hvilket jag borde ge honom igen; och jag började fundera på, om det kunde vara pelsen.

Men längre kom jag ej i mina funderingar, ty den gamle stannade och såg in i ett butikfönster. Vi hade just gått öfver Place Maubert och svängt in på Boulevard S:t Germain; boulevarden vimlade af människor, och jag kunde utan att bli bemärkt närma mig alldeles intill honom. Det var framför en elegant sockerbageributik han hade stannat, och till min förbluffelse gick han beslutsamt ditin. Jag tog plats framför butikfönstret vid sidan af några blåfrusna gatpojkar, fördjupade i beskådandet af de oätkomliga läckerheter, som lågo uppradade der inne, och jag såg, huru den gamle försigtigt vecklade upp näsduken och lade den lilla flickans penningegåfva på disken. Jag hann knappt vika åt sidan, förrän han kom ut igen med en röd konfektpåse i hand, och med snabba steg styrde han i väg bortåt Jardin des Plantes-hållet till.

Jag var högeligen förvånad öfver hvad jag sett, och nyfikenheten dref mig att följa med. I en af smågränderna bakom Hôpital de la Pitié saktade han sin gång, och jag såg honom försvinna

i ett ruskigt gammalt hus. Jag väntade ett par minuter, och så trefvade jag mig efter in i den becksvarta portgången, klättrade uppför en slippig trappa och fick fatt på en dörr, som stod på glänt. Ett iskallt, skumt rum, der midt på golfvet tre små trasiga barn sutto hopkrupna kring en halfutbrunnen kolpanna; bort i hörnet stod rummets enda möbel, en snygg jernsäng med krucifix och radband på väggen deröfver, och fram vid fönstret hängde en madonnabild med grant färgade pappersblommor omkring — jag var i Italien, i mitt fattiga, landsförvista Italien. Och på renaste toskanska svarade mig äldsta syster, att Don Gaetano bodde högst uppe på vinden. Jag knackade på deruppe, men ingen svarade, och jag öppnade dörren. Rummet var starkt upplyst af en brasa, som flammade i spiseln. Med ryggen vänd mot dörren låg Don Gaetano på knä framför elden och värmden en liten panna; midt för spiseln låg en gammal madrass med den välkända Abruzzerkappan kastad deröfver, och på golfvet der bredvid på en utbredd tidning voro en hel mängd läckerheter uppradade, ett par apelsiner, valnötter, russin och mandel, och der stod äfven den röda konfektpåsen. Nu lade Don Gaetano en sockerbit i pannan och rörde om med en trädsticka, och med öfvertalande stämma hörde jag honom säga: »*Che bella robba! quanto è buono,*

*questo latte con lo zucchero! Non piange, anima mia, adesso è pronto!»**

Det prasslade sakta under Abruzzerkappan, och en liten svart hand sträcktes fram mot konfektpåsen.

»*Primo il latte, primo il latte!*» förmanade den gamle — »*non importa, piglia tu una!*»** sade han ångrande sig själf, och han tog upp en stor, bränd mandel ur påsen; den lilla handen försvann, och det hördes ett knaprande under kappan. Don Gaetano hælde den uppvärmda mjölken i en kopp och lyfte så försigtigt på en flik af kappan. — Der låg den stackars lilla apan med flämtande bröst och feberglänsande ögon. Ansigtet hade blifvit så litet på henne, och hyn var alldeles askgrå. Den gamle satte henne på sitt knä, och öm som en mor hælde han i henne ett par skedar af den varma mjölken. Hon såg med liknöjd blick bortåt läckerheterna på tidningen, och hon fingrade tankspridd i den gamles skägg. Hon var så matt, att hon knappt orkade hålla hufvudet uppe, och då och då hostade hon så, att det magra lilla bröstet darrade, och hon tog sig med begge händerna om pannan. — Don Gaetano skakade sorgset på hufvudet och lade varsamt ned den lilla sjuklingen igen.

* Så godt det här är; den här mjölken med socker i! Gråt inte, min skatt, nu är det färdigt!

** Mjölken först — nåja, så tag då en!

Det flög en svag rodnad öfver den gamles ansigte då han fick se mig. Jag sade honom att jag gått der förbi just som han gick in i porten, och att jag tagit mig friheten följa efter uppför trapporna för att helsa på honom och ge honom min nya adress, under förhoppning att han fortfarande ville komma och spela för mig. Ofri-villigt såg jag mig i det samma kring i rummet efter positivet, och Don Gaetano, som förstod, upplyste mig, att han ej längre spelade positiv, utan sjöng. Jag såg bort till den dyrbara vedhögen bredvid spiseln, till filten, som hängde framför fönstret för att utestänga kylan, till läckerheterna på tidningen — och jag förstod, jag också.

Apan hade varit sjuk i tre veckor — *la febbre*, förklarade den gamle. Vi lade oss ned på hvar sin sida om bädden, och det sjuka djuret såg på mig med sin stumma bön om hjälp. Hon var alldeles varm om näsan som sjuka barn och hundar, ansigtet var skrynkligt som på en gammal, gammal gumma, och ögonen hade fått ett fullkomligt menskligt uttryck. Hon andades så kort, och vi hörde huru det rosslade i strupen på henne. Diagnosen var inte svår, hon hade lungsot. Hon sträckte flera gånger fram sina afmagrade armar, liksom för att vi skulle hjälpa henne, och Don Gaetano trodde att det var för att bli åder-

låten.* Jag hade gerna gifvit vika, så principiellt motståndare jag än är till all åderlåtning, i fall jag kunnat tänka mig möjligheten af att något kunde vinnas härmed. Men jag insåg allt för väl, huru omöjligt detta var, och jag sökte så godt jag kunde få Don Gaetano att förstå, att det inte gick an. Men jag visste tyvärr ej sjelf, hvad som kunde vara bra för den stackarn. Jag hade den tiden en vän bland vaktarne i aphuset i Jardin des Plantes, och samma qväll var han med och såg på henne; han sade att der var ingenting att göra, och att der fans intet hopp. Och han hade rätt. En vecka ännu brann elden i Don Gaetanos rum, se'n fick den slockna, och det blef vinterkallt och mörkt som förut i den gamles hem.

Nog fick han ut positivet från pantlånekontoret, och nog föll der ibland en slant i hans hatt också. Han svalt inte ihjäl, och det var allt hvad han begärde af lifvet.

Så blef det vår, och jag kom bort från Paris. Och Gud vet hvart Don Gaetano har tagit vägen.

Hör du ett vemodigt gammalt positiv ljuda inpå gården, så gå fram till fönstret och gif den stackars kringvandrande artisten en slant — kanske

* Folket i Italien brukar ännu åderlåtning mot allt fysiskt och moraliskt ondt, och denna kur utsträcker äfven till djuren — jag har flera gånger hört talas derom speciellt för aporna, som ju der liksom här nästan alla bli bröstsjuka, och jag kände en apa på Capri, som varit åderlåten två gånger.

är det Don Gaetano. Tycker du hans positiv stör dig, så försök med att bedja honom ställa sig ett stycke längre ifrån dig, men kör ej bort honom med ovänlighet! Han får så många hårda ord ändå, hvarför kunna ej åtminstone vi vara snälla mot honom — vi som ha sinne för musik!

II. Rafaella.

Taflan ansågs vara en af de bästa på Salongen, och den unge konstnärens namn var på allas läppar. Der stod ständigt en grupp af beundrare framför bilden, förtrollade af den sköna synen. Hon låg der på en bädd af purpur, och kring hennes fågring strålade ett skimmer af livets majsol. Raffinerade konstkännare bestämde hennes ålder till högst sexton år — der var ännu något af barnets tjusfulla behag i de fina lemmarna, och det var, som höljde en slöja af oskuld hennes nakenhet.

Hvem var hon, den fagra slumrerskan, hvars anletes daning var så ädel, hvars lemmars harmoni var så skön? Var det sant, hvad ryktet förde kring, att originalet till den bländande bilden bar ett af Frankrikes största namn, att en Faubourg St Germain's högborna skönhet, okänd

af mannen, låtit konstnären få skåda det ideal han sökt, men aldrig funnit? Hvem var hon?

Han hade stått der länge och lyssnat till bifallssorlet, som vittnade om konstnärens triumf, och långsamt banande sig väg genom den eleganta publiken nådde han utgångsporten.

Han stod der en stund och såg, hur det ena ekipaget efter det andra rullade i väg nedför Champs-Elysées; och så vandrade han af bort öfver Place de la Concorde och kom in på Boulevard St Germain. Klockan slog 7, när han gick förbi St Germain des Prés, och han påskyndade sina steg, ty han hade lång väg ännu.

Han vek af i en af smågatorna bort vid Jardin des Plantes-quarteret, och det var som lemnade han Paris långt bakom sig. Gatorna började mörkna och trängas i hop till gränder, butikerna krympte i hop till små salubodar och kaféerna blefvo krogar. De fina rockarna blefvo allt sällsyntare och blusarna blefvo allt flera. Klockan var nära 8, det var teaterdags nere vid de strålande bulevarderna, och der uppe vandrade grupper af arbetare hem från slutadt dagsverke. Trötta och tungsinta sågo de ut, men arbetet är strängt, redan klockan 6 på morgonen ljud hvisselsignalen i fabriker och verkstäder, och mången hade en timmes väg dit bort. Här och der stod en trasig gestalt med framsträckt hand; han bar ingen in-

skription på bröstet, om huru han blifvit blind, han läste ej upp ett ord af sitt eländes historia — han behöfde det ej här uppe, ty de, som gäfvo honom en slant, voro fattiga sjelfva, och de flesta af dem hade vetat af, hvad det vill säga att vara hungrig.

Gränderna blefvo allt smutsigare, och högar af sopor och afskräden lågo qvar vid de stinkande rännstenarna; det var ej så noga här uppe, här bodde bara fattigt folk.

Han gick in i ett rusligt gammalt hus och trefvade sig upp för de slippriga, mörka trapporna, så högt upp han kunde komma. En gammal gumma tog emot honom i dörren — han var vän-tad. »Zitto, zitto!» (tyst, tyst!), sade den gamla med pekfingret på munnen, »hon sofver!» Och med hviskande stämma berättade *la nonna* (mormor) om hur det varit se'n i går. Rafaella hade inte yrat alls i natt, hon hade legat stilla och lugn hela dagen, blott att hon då och då begärt att få se barnet, och för en stund se'n hade hon somnat in med den lille i famnen. Vile *il Signor* väcka henne? Nej, det ville han inte, han satte sig tyst ned på bänken bredvid den gamla. Gumman och han voro så goda vänner, och han visste väl hela deras sorgliga historia.

De voro från San Germano, byn der uppe bland bergen halfvägs mellan Rom och Neapel,

hvarifrån flertalet af italienska modeller komma. De hade kommit till Paris för knappa två år sedan med en hel hop män och kvinnor från deras nejd. Rafaellas mor hade fått »*la febbre*» och dött på Hôtel-Dieu ett par månader derefter, och gumman och dotterdottern hade sedan haft att reda sig ensamma i den främmande staden.

Och Rafaella hade blifvit modell som de andra.

Och han, den unge konstnären, målade hennes bild. Han målade hennes sköna flickhufvud, han målade hennes ungbarmade bröst.

Och så föllo hennes fattiga kläder, och han målade hennes kyska nakenhet i den knoppande vårens fågning, i de sofvande sinnenas oskuldfulla fred. Hon var den fjärlsvingade Psyke, hvars läppar Eros ännu ej kysst, hon var Dianas nymf, som, trött efter jagten, låter kitonen falla och osedd af menskligt öga badar de jungfruliga lemmar i den undangömda skogssjöns vatten, hon var lundens fagra dryad, som sofver på sin bädd af blommor.

Och medan konstnären fäste hennes bild på duken, kysste satyren hennes lockiga nacke.

Och så blef hans sista tafla färdig. Ryktet steg in i den unge konstnärens atelier, och ett förfördt barn gick derifrån.

De skildes åt som goda vänner, han skref upp hennes adress med svartkrita på väggen, och

hon kom till en annan. Så gick hon ur atelier i atelier; och hennes omedvetenhet skyddade henne ej mer.

Och en dag stod den gamla mormodern nere vid dörren i den eleganta ateliern och berättade snyftande, att Rafaella skulle bli mor. Han mindes henne väl, den vackra flickan, och han stack några guldmynt i den gamlas hand och lofvade att söka göra något för henne. Och han höll ord. Samma qväll föreslog han kamraterna att göra en insamling för Rafaellas barn, och han förmodade, att der var ingen som hade rättighet att undandraga sig. Och der var ingen som hade rättighet att undandraga sig. De gånv alla hvad de kunde, somliga mer somliga mindre, och mer än en tömde hela sin börs i hatten, som gick rundt för Rafaellas barn.

Och alla tyckte de det vara så synd om henne, den vackra flickan, som haft sådan otur. Man undrade hvad som skulle bli af henne, nog skulle hon väl kunna fortfara att vara modell, men aldrig kunde hon bli den samma som förr; skulptörerna voro ense, att midjans sköna linier aldrig kunde bestå proftet, och målarne visste väl, att hyns varma kolorit var förlorad. Barnet skulle naturligtvis »en nourrice» på landet, och pengarna räckte nog till att betala hela första året. Och det var heller ingen dålig idé att be den der främ-

mande doktorn titta till Rafaella, han tyckte ju för resten om italienare, och han kunde måhända vara till nytta i både ett och annat som komma skulle.

Och doktorn, som tyckte om italienare, hade ofta varit der på sista tiden. Rafaella hade varit så sjuk, så sjuk, hon hade yrat i dagar och nätter, och det var den första lugna sömnen hon haft på länge.

Nej, doktorn ville visst icke väcka henne, han satt der tyst bredvid den gamla mormodern, och han funderade. Han tänkte på Rafaellas historia. Den var ej ny för honom, den historien, italienska fattigkvarteret hade mer än en gång berättat honom den, och läst den i böcker hade han än oftare gjort. Och han tyckte, att hvad han såg i lifvet var långt enklare och långt sorgligare än hvad han läste i böckerna.

I Rafaellas historia fans ej heller något vidare ovanligt eller effektfullt, inga starka känsloutbrott af vare sig sorg eller förtviflan, inga anklagelser, intet sjelfmordsförsök och ingen hämdlust. Allt hade gått så enkelt och hvardagligt till väga.

Det var ej med högburet hufvud och flammmande ögon som den gamla mormodern stått inför honom, som dock bar skulden till barnets fall, utan i ödmjuk undergifvenhet hade hon stannat nere vid dörren och snyftat fram deras olycka,

och när hon gått, hade hon bedt madonnan belöna honom för hans barmhertighet. Och den stackars gamla gumman hade nog haft sina skäl — hon kunde ej bära hufvudet högt, ty lifvet hade för länge se'n krökt hennes nacke under dagsverkets ok, hennes ögon kunde ej flämma af hot, ty de hade för ofta fått bedja om bröd. Hon visste ej ankлага, ty sjelf hade hon ohörd blifvit dömd till idel förtryck, hon visste ej fordra rättvisa, ty hela lifvet hade gifvit henne orätt. Hennes väg hade gått fram bland mörker och nöd, hon hade sett så litet af lifvets solljus, och hennes tankar hade blifvit så skumma der under den färade pannan. Hon var slö, slö som ett gammalt utslitet lastdjur.

Och förföraren, han var visst ingen usling, han var kanske ej sämre än andra. Han hade gjort hvad han kunnat för att försona ett felsteg, som enligt hans åskådning knappt ansågs vara något felsteg; han hade dragit försorg för ett helt år om ett barn, som han sade ej var hans eget — hvad kunde han göra mer? Han hade frågat doktorn, om han kände några dygdiga modeller; och doktorn hade svarat honom nej, ty han kände icke heller några dygdiga modeller.

Och Rafaella hon bar sin förnedring liksom hon förr burit sin fattigdom, utan bitterhet och utan förtviflan; hon grät ibland, men hon ankla-

gade ingen, hvarken sig sjelf eller honom som förfört henne. Hon var resignerad. Författarne tro, att det är så lätt att hoppa i Seinen eller dricka en flaska opium, men det är mycket svårt. Rafaella var dotter af det fattiga folket, ingen kultur hade trängt in i hennes tankeverld, vare sig med sitt ljus eller med sin skugga, hon var aldeles för mycket naturbarn för att ens kunna hitta på något dylikt.

Ja, hon var mycket ociviliserad, hon visste ingenting om människorna, hon förstod ej ens, hvarför hon skulle bli föraktad därför att hon blef mor. Hon hade frågat honom, som satt der uppe vid hennes säng, om förklaringen på hvad hon med naturbarnets fina instinkt väl förstått, hvarför grannhustrurna vändt henne ryggen, då hon gått förbi dem; och han, som var civiliserad, hade ej riktigt vetat hvarför. Han, som var civiliserad, hade framfört anbudet om barnets inackordering på landet eller dess inskrifning på »*Enfants trouvés*» (hittebarnshuset), och hon, som var ociviliserad, hade ej vetat af annat svar än att slå armarna fastare kring barnets hals. Och »*la nonna*», den gamla mormodern, som hvarken kunde skriva eller läsa, och som skurade trappor och bar kol hela dagen, och se'n hon vyssjat barnet till ro på qvällen, dödstrött sof med halfslutna ögon och ett snöre bundet om handlofven för att då och

då kunna vagga den lillas korg — hon hade ej heller förstått, att det kunde vara till någon lättnad, om »*la piccola*» komme bort.

Ljuset föll kring den torftiga sängens hufvudgärd, och doktorn såg på sin patient. Ja, det var bra likt henne, han var en stor konstnär, den firade artisten! Hennes ansigte var blott litet blekare nu, den der smärtsamma skuggan öfver pannan fans väl ej i den ljusa ateliern, der bilden målades, de der svarta ringarna kring ögonen passade nog ej för Salongen. Men samma formfulländning i hvarje drag, samma ädla hufvudaning, samma barnsligt veka rundning af kinden, samma krusade lockar kring den högburna pannan — ja, ryktet sade sant, hon bar adelsmärket på pannan, men ej Faubourg St Germain's utan Hellas', hon bar den meliska Afroditens drag.

Det var så tyst der uppe i det skumma vindsrummet. Doktorn såg på den unga modern, som sof så lugnt med sitt barn i famnen, han såg på den gamla gumman, som satt vid hans sida och tummade på sitt radband. Med aningsfullt vemod tänkte han på den framtid som väntade dessa tre, och sorgsna gingo hans tankar den väg, som låg framför hans stackars vänner.

Rafaella blef snart frisk, ty hon var sund af naturens ungdom. Modell blef hon ej mer, ty

hon kunde ej lemna sitt barn. Hon blef ej gift, ty folket förlåter ej den som haft ett barn med en »*signore*». Med barnet vid bröstet gick hon kring att söka plats, hvad plats som helst; hennes fordringar voro så små, men hennes utsigter voro ännu mindre — hon fick ingen plats. Gumman höll ut ännu en tid, se'n var hon bruten och förbi, och Rafaella hade att skaffa mat för tre munnar. De sista sparpengarna voro slut, och helgdagskläderna voro på assistansen. Den offentliga barmhertigheten hjälpte henne ej, ty hon var främling, och den enskilda barmhertigheten nådde ej Rafaella. Hon hade att välja mellan nöd och långsamt förfall till prostitution; hennes barn lefde, och hon valde nöden. Verlden belönade henne ej för hennes val, ty dygden hungrar och fryser i Paris' fattigkvarter. Och hon slutade som de flesta andra med att »*fare la scopa*»*. Blekt och utmärgladt satt barnet der uppe på *la nonnas* knä, och med böjd rygg sopade Rafaella gatorna, der nöjena och lyxen gingo fram. Armodet hade plånat ut hennes fågning, hon bar nödens och förtryckets drag. Sorgerna hade fårat hennes panna, men adelsmärket bar hon ännu — hatten af för dygden

* Nödhamnen för de flesta af fattigkvarterens skeppsbrutna, som ännu vilja och kunna arbeta. Staden Paris' gatsopare bestå till stor del af italienare.

i trasor, den är ädlare än Faubourg S:t Germain's!

* * *

Kanske kunde någon, som skrifver bra, göra en liten novell af Rafaellas historia också; den är dock som sagdt hvarken vidare originell eller spännande, den är mycket alldaglig.

Men jag kan gifva ämnet till en annan liten novell — det är den der doktorn, som tycker om italienare, som har hittat på det. Han har gått och funderat derpå i många år, men han kommer aldrig längre än till funderingar. Skrif en historia om qvinnomodellerna och dedicera den till konstnärerna! Skrif den utan vrånghet och utan sentimentalitet. Skrif den utan öfverdrifter, ty de behövas ingalunda, utan strånghet, ty vi ha alla behof af öfverseende.

Säg dem — konstnärerna — huru mycket vi alla hålla af dem, de sorglösa, godhjertade kamraterna, säg dem, huru stolta vi äro öfver dem, de lyckliga tolkarne af vår skönhetslängtan. Men fråga dem, hvarför de så ringakta sina modeller, fråga dem, om de veta, hvart originalen till deras qvinnofigurer taga vägen.

De veta det väl.

Svara de dig, att de äro unga, att deras frestelse är större än någon annans, så tänk efter,

om du sjelf har rätt att säga dem något mer. Men svara de dig, att skulden faller öfver modellerna, så säg dem i ansigtet, att de ljuga. Säg dem då, att flertalet af qvinnomodeller i Paris bli glädjeflickor — statistiken är der, och den tål ingen opposition; vi veta väl, att mer än en af dem bär skulden inom sig sjelf, men de äro många, för hvilkas moraliska förnedring en konstnär bär ansvaret.

Men har han då alldeles orätt, doktorn, som tycker att artisten står vis-à-vis sin qvinliga modell i samma ställning som läkaren vis-à-vis sin qvinliga patient? Menniskorna fordra, och de ha rätt att fordra, lidelsefri blick hos läkaren, och emellan läkarens aktning för sin vetenskap och mannens frestelse har hedern intet val. Vår tid ger konsten platsen framför vetenskapen — hvarför är då ej konstnärens aktning för hans nobla uppgift stor nog att kunna skyla en naken qvinnomodell? Hvarför fins det inga dygdiga modeller, hvarför faller deras qvinlighet med deras kläder? Är ej modellen den okända medhjelparinnan till konstnärens alstring, är hon ej, äfven hon, om ock omedveten, en ringa tjenarinna i konstens tempeltjänst, i templet, der de gamle stält den kyska Pallas Atenes stod?

Ja, den, som kan skrifva noveller, vet nog hvad han skall säga dem mera — han må taga

med de der doktorsfunderingarna, om han tycker det är någon mening med dem; de ha åtminstone den egenskapen, att de äro fotade på erfarenhet, erfarenhet från Paris' konstnärsvärld likaväl som från Roms.

Men må han ej förglömma, att det är tidens gunstlingssöner han vågar klandra. Blir hans artikel bra, så får han mycket tadel därför — han bör taga emot det som beröm, ty *«il n'y a que la vérité qui blesse!»*

Och för resten kan han trösta sig med att människornas tadel betyder lika litet som människornas beröm.

III. Från Impasse Roussel.

Jag hade flera patienter den tiden i Impasse Roussel. De voro en tio à tolf hushåll, som bodde der inne, men det var ingen som hade det så dåligt som familjen Salvatore, tror jag. Inne hos Salvatores var det så mörkt, att de måste bränna en liten gasoljelampa hela dagen, och der fans ingen eldstad annat än kolpannan, som stod midt på gofvet. Fuktigt som i en källare var der alltid, men när det regnade, trängde vattnet in i rummet, som låg ett par fot lägre än marken.

Och dock kunde man i allt se ett slags rörande bemödande att sträfva emot det dystra intryck, sjelfva bostaden gaf. Gamla illustrerade tidningar voro uppklistrade kring väggarna, sängen var snygg och ren, och bakom ett skynke i ena hörnet var familjens lilla garderob i största ordning upphängd. Småflickornas säng hade Salvatore sjelf med konstfärdig hand fabricerat utaf en stor gammal låda, och om dagen kunde man sitta på den som på ett slags soffa. Hörnhyllan, der madonnan stod, var prydd med sirliga pappersblommor, och der lågo äfven uppradade familjens små dyrbarheter: den förgyllda broschen, som Salvatore förärat sin hustru, då de gifte sig, korallhalsbandet, som hennes bror en gång haft med sig hem från korallfisket i Barbariet (Algeriet), de två granna kopparna, ur hvilka man drack kaffe vid högtidliga tillfällen, och der stod äfven den der märkvärdiga porslinshunden, som Concetta en gång fått af en fin dam, och som endast fick tagas ned om söndagarna för att beundras på nära håll.

Inte förstod jag, hur modern bar sig åt, men flickorna voro alltid något så när hela i sina urvuxna klädningar, och de skeno i ansigtet, så rentvättade voro de. Äldsta syster, Concetta, hade gått i fattigskolan nära ett halfår, och det var moderns stolthet att låta henne läsa högt ur

sin bok för mig — sjelf hade hon ju aldrig lärt att läsa, och ehuru jag lätit mig berättas, att Salvatore sjelf läste mycket bra innantill, så hade dock hvarken han eller jag vågat oss på något försök i den vägen. Nu, sedan Petrucchio nästan aldrig kom upp ur sängen mera, hade Concetta fått lof att uppgifva skolgången för att stanna hemma hos sjuka bror, medan »*la mamma*» var på sitt arbete der borta på matkrogen. Den platsen kunde ej uppgifvas, ty hon hade ej blott 10 sous om dagen för diskningen, utan kunde äfven ibland få med sig hem under förklädet några kvarlefvor, som ingen annan kunde använda, men som voro utmärkta att göra soppa på åt Petrucchio.

Salvatore sjelf arbetade hela dagen borta i La Villette, han måste vara vid stenhuggeriet kl. 6 hvarje morgon, och det var alltför lång väg att gå hem under middagsrasten. Ibland hände det att jag var der, när han kom hem på qvällen efter slutadt dagsverke, och han såg då mycket stolt bort till mig, när Petrucchio sträckte armarna mot honom. Han tog så försigtigt i sin lille son med sina stora valkiga händer, lyfte upp honom på sin breda skuldra och lutade ömt sin solbrynta kind mot sjuklingens vaxbleka ansigte. Petrucchio satt alldeles orörlig och tyst på faderns arm; någon gång grep han med sina

magra fingrar i faderns tofviga skägg, och då såg Salvatore mycket lycklig ut: *vedete, Signor dottore*, sade han då, *n'è vero che sta meglor stasera?**

Han fick ut sin veckoaflöning hvarje lördag, och då kom han alltid triumferande hem med en liten leksak åt sin son, och både far och mor lågo då på knä framför bädden för att se, hvad Petrucchio tyckte om den. Petrucchio tyckte tyvärr om nästan ingenting, han tog leksaken i sin hand, men det var också allt. Petrucchio's ansigte var gammalt och vissnadt, och hans allvarliga, trötta ögon voro ej ett barns ögon. Jag hade aldrig sett honom gråta eller klagat, men jag hade heller aldrig sett honom le mer än en gång, då han fick en stor, luden häst, en häst, som räckte ut tungan, när man vände honom upp och ned. Men det var inte alla dagar en sådan häst stod att skaffa.

Petrucchio var fyra år, men han kunde ej tala. Han kunde ligga timme efter timme alldeles orörlig och tyst, men han sof ej, hans stora ögon stodo vidöppna, och det var som såge han långt bortom det trånga rummets väggar — *sta sempre in pensiero*,** sade Salvatore.

* Inte sant han är bättre i qväll?

** Han ligger alltid och tänker för sjelf.

Petrucchio ansågs förstå allting som sades kring honom, och der företogs intet af vigt inom den lilla familjen, utan att man först sökt utforska Petrucchio's uppfattning af saken, och hade någon i den lille själlöses anletsdrag trott sig läsa ett ogillande, så förföll med ens hela frågan, och det befans sedan, att det nästan alltid varit Petrucchio, som haft rätt.

Om söndagarna satt Salvatore der hemma, och som oftast voro der då några andra helgdagsklädda arbetare på besök, och med lågmälda stämmor satt man och resonnerade om arbetsförtjensten, om underrättelser från »*il paese*», och ibland spenderade Salvatore på en liter vin, och man spelade ett parti »*alla scopa*». Ibland ansågs Petrucchio ha gifvit till känna, att han ville se på, och då stod hans lilla säng framflyttad till bänken, der de sutto, och ibland önskade Petrucchio vara ensam, och då flyttade Salvatore med sina gäster ut i förstugan. Jag hade dock märkt, att Petrucchio's önskan att vara ensam och samqvämets förläggande till förstugan vanligen inträffade, när hustrun var borta; var hon hemma, så såg hon tydligt att Petrucchio ville att fadern skulle stanna der inne och ej gå ut med de andra. Och Petrucchio hade nog rätt i det der också. Tyvärr var Salvatore ej alldeles obehaglig, om någon af gästerna i sin tur ville spen-

dera, och en gång ute i förstugan hände det nog, att det bar af bort till vinkrogen också. Och en gång der var det ej så lätt för Salvatore att komma derifrån.

Och hvad som var ännu svårare var att komma hem igen. Hustrun förlät honom nog, hon hade gjort det så många gånger förr, men Salvatore visste, att Petrucchio var obeveklig, och ju tätare rusets dimma föll öfver honom, desto mera förkrossad kände han sig under Petrucchios förebrående blick. Ingen förställning hjälpte här, Petrucchio genomskådade honom genast, Petrucchio kunde till och med se, huru mycket han hade druckit, enligt hvad Salvatore sjelf anförtrodde mig en söndagskväll, då jag träffade på honom sittande ute i förstugan i djupaste ånger. Salvatore var tyvärr betydligt osäker på målet den qvällen, och det behöfdes ej Petrucchio's skarpsinne för att se, att han var mer än vanligt drucken. Jag frågade honom, om han ej skulle gå in, men han ville stanna derute för att få *«un poco d'aria»*; han var dock mycket angelägen att få veta, om Petrucchio var vaken eller ej, och jag lofvade att komma ut och säga honom det. Jag tyckte, jag också, att det var bäst han satt kvar derute, till dess hufvudet hunnit klarna på honom en smula, om just ej för Petrucchio's skull så för att skona hustrun, och

det var för resten ej första gången jag var Salvatores förtrogne i en dylik svår situation. Den, som sett de fattiges lif på nära håll, kan ej vara sträng mot en arbetare, som, efter att ha sträfvat 12 timmar om dagen hela veckan, får lite vin i hufvudet någon gång. Det är ett sorgligt faktum, men vi måste döma det mildt, ty vi få ej glömma att samhället ej ännu erbjudit dessa stackars människor någon som helst annan förströelse.

Jag tillrådde därför min vän Salvatore att sitta kvar der ute, tills jag kom tillbaka, och jag gick ensam in. Der inne satt hustrun med sitt sorgebarn i famn, och borta från lådan hördes de sofvande småflickornas jemna andedrägt. Petrucchio ansågs känna igen mig mycket väl och äfven tycka om mig, ehuru han aldrig gifvit det till känna på något vis, lika litet som, för såvidt jag kunnat förstå, någon som helst annan förnimmelse någonsin afspeglats på hans ansigte. Modersögat, så klarsynt i allt, såg dock ej att det fans ingen själ i barnets tomma blick, modersörat, så känsligt för hvarje den lilles andedrag, hörde dock ej att de förvirrade ljud, som någon gång gingo öfver hans läppar, aldrig skulle kunna förmas till menskligt språk. Petrucchio hade ju varit sjuk sedan födseln, hans kropp var förkrympt, och der bodde inga tankar under barnets

skrynklade, färade panna. Jag förmådde tyvärr intet göra för honom, allt hvad jag kunde önska var, att den vanlottade lille snart skulle få dö. Och det såg ut, som om hans befrielse var nära. Att Petrucchio var sämre sedan någon tid, hade både modern och jag förstått, och i qväll var han så maktlös, att han ej orkade hålla hufvudet uppe. Petrucchio hade vägrat all föda sedan gårdagen, och Salvatores hustru höll just på, när jag kom in, att med alla de smekord som endast en mor känner söka förmå honom att svälja ned litet mjölk, men han ville ej. Förgäfves förde modern skeden till sin mun och sade att det var utmärkt godt, förgäfves vädjades till min närvaro, »*per fare piacere al Signor dottore*»*, Petrucchio ville ej. Hans panna var rynkad, och hans ögon hade fått ett uttryck af smärtfull ängslan, men ingen klagan gick öfver hans sammanpressade läppar.

Plötsligt gaf modern till ett anskri; Petrucchio's ansigte förvreds i krampaktiga ryckningar, och en våldsam konvulsion skakade hela hans lilla kropp. Anfallet var strax öfver, och medan Petrucchio lades i sin säng, sökte jag lugna modern så godt jag kunde med att barn ofta ha konvulsioner af minsta anledning, och att detta i och för sig sjelf ej är så vidare farligt.

* För att göra doktorn till viljes.

Jag såg upp, och jag fick se Salvatore stående lutad mot dörrposten. Han hade tagit mod till sig och just raglat fram till dörren för att gå in, och osedd af oss hade han bevittnat den för ovana ögon så uppskakande synen. Han var alldeles likblek, och stora tårar runno utför kinderna, som nyss förut glödde af ruset. »*Castigo di Dio! Castigo di Dio!*»* mumlade han med bäfvande stämma, och han föll på knä der borta vid dörren, liksom vågade han ej nalkas den vanmäktige krymplingen, som syntes honom som en Guds väldige hämnare.

Den omedvetne lille sonen hade än en gång visat sin far rätta vägen; Salvatore gick ej mera till krogen.

Petruccio blef allt sämre, och modern vek ej mera från hans sida. Och det var en knapp månad efter att hon förlorat sin plats, som Salvatores olycka inträffade; han föll ned från en murareställning och bröt af sig benet. Han fördes på Lariboisière-sjukhuset, och bolaget, der han arbetat, utbetalade 50 centimer om dagen till hans familj — hvilket ej var deras skyldighet att göra, så att Salvatores hustru hade att vara mycket tacksam därför. Hvarje torsdag — visitdagen på sjukhuset — var hon der uppe hos honom en stund, och jag såg honom också ett

* Guds straff.

par gånger. Dagarna gingo, och nöden blef allt större der inne hos Petrucchios mor. Porslins-hunden stod nu ensam kvar på madonnans hylla, och det dröjde ej länge, förr än helgdagskläderna gingo samma väg som nipporna bort på pantlånekontoret. Petrucchio skulle ha buljong och mjölk hvar dag, och han fick det; småflickorna fingo också äta sig någorlunda mätta, tror jag, men hvad modern sjelf lefde af vet jag ej.

Att få Petrucchio till barnsjukhuset, der han skulle haft det mycket bättre, hade jag ju försökt så många gånger, men som vanligt hade all min öfvertalningsförmåga intet kunnat uträtta; de fattige släppa som bekant nästan aldrig från sig sina sjuka barn. Den lägre borgarklassen och de burgna, handtverkarne ha lärt sig inse värdet af sjukhusen, men de riktigt fattiga mödrarna, hvilkas kultur är mycket låg, vika ej från sina sjuka barns sida — undantagen från denna regel äro ytterst sällsynta.

Och så kom den 15:de, den fruktade dagen, då hyreskvartalet skall betalas, då arbetaren släpar madrassen till pantlånekontoret och hustrun drar af sig ringen, som för hennes klass betyder långt mer än för vår; den ångestfulla dagen, då otaliga bönfällande stå med sänkta hufvuden inför sina hyresvärdar, och då hundratals familjer ej veta, hvar de skola sofva nästa natt.

Jag hade mina vägar der förbi just samma qväll, och vid porten stod Salvatores lilla flicka och grät för sig sjelf. Jag frågade henne, hvar för hon grät, men det visste hon ej; till slut fick jag dock veta det, hon grät därför att »*la mamma piange tanto*».* Der inne på gården stötte jag på min vän Archangelo Fusco, gatsoparen, som bodde vägg om vägg med Salvatores. Han höll på att släpa sin säng ut på gården, och jag behöfde ej invänta hans förklaring för att förstå att han blifvit vräkt.** Jag frågade honom, hvart han skulle flytta, och han hoppades få ligga på nattasylet vid rue Tocqueville i qväll, och se'n finge man väl se. Der inne satt Salvatores hustru och grät bredvid Petrucchios säng, och på bordet stod ett knyte med familjens kläder. Familjen Salvatore hade ej kunnat betala sin hyra, och familjen Salvatore hade blifvit vräkt. Värden hade varit der på eftermiddagen och sagt till att rummet var uthyrdt från nästa dags morgon. Jag frågade henne hvart hon tänkte taga vägen, och det visste hon ej.

Jag hade ofta hört talas om den fruktade hyresvärden; året förut hade jag sett alldeles samma sorgliga scen, huru han låtit kasta ut på

* Mamma gråter så.

** Hyresvärden får lägga beslag på allt utom sängen och gångkläderna.

gatan ett par olyckliga familjer och lagt beslag på det lilla de egde. Jag hade aldrig sett honom personligen, men jag ansåg, att det kunde vara nyttigt för mina människostudier att göra hans bekantskap. Archangelo Fusco erbjöd sig att följa mig till honom, och vi knogade i väg. Under vägen berättade min ledsagare mig, att värden var *molto ricco*, utom hela Impassen egde han ett stort stenhus i kvarteret, och detta förvånade mig ingalunda, eftersom jag länge vetat att han i smyg dref det mest inbringande af alla yrken, nämligen penningeutlåning åt fattigt folk. Archangelo Fusco ansåg sig intet ha att lära af ett nytt sammanträffande med värden, och se'n han berättat mig att han utom hyran var skyldig honom tio francs, öfverenskommo vi att han blott skulle följa mig till porten. En illa klädd gubbe med ett rödbrusigt, obehagligt utseende öppnade försigtigt dörren, och sedan han synat mig noga, lät han mig komma in i rummet. Jag framförde mitt ärende och bad honom låta Salvatore få betala sin hyra om ett par dagar. Jag sade honom, att Salvatore sjelf låg på sjukhuset, att barnet var döende och att hans stränghet mot dessa stackars människor var omenskelig grymhet. Han frågade hvem jag var, och jag svarade att jag var en vän till familjen. Han såg på mig, och med ett fult

skratt tyckte han, att jag bäst borde visa det genom att genast betala deras hyra; och jag kände, hur blodet steg mig åt hufvudet, jag hoppas och tror att det var blott af harm, ty man behöfver aldrig rodna öfver att man ej är rik. Jag hörde på ett par minuter, hur han öfveröste mina stackars utfattiga italienare med de gröfsta ord; han sade att de voro ett smutsigt, tjufaktigt pack, som ej förtjenade att behandlas som menniskor, att Salvatore söp upp sin arbetsförtjenst, att gatsoparen stulit tio francs från honom, och att de allihop väl förtjenade den nöd de lefde uti.

Jag frågade, om han behöfde dessa penningar just nu, och af hans svar insåg jag, att här hjälpte inga böner — han var rik, han egde öfver 50.000 francs i pengar, sade han, och han hade sjelf börjat med att ega intet. Det är ett sorgligt psykologiskt rön jag här syftar på: den rik vordne fattige är i regeln grym mot fattiga; man skulle hoppas och tro motsatsen, men det är tyvärr så.

Min mening, då jag gick dit, hade varit att med diplomatisk klokhet söka åstadkomma ett slags uppgörelse; men tyvärr var jag ej mannen härtill. Jag föll i fullkomligt raseri och förgick mig för resten som vanligt. Han svarade mig i början hånfullt och groft förolämpande, men

tystnade så småningom, ju häftigare jag blef, och till slut talade jag ensam, jag tror i en timmes tid, till honom. Det tjenar till ingenting att berättat hvad jag sade honom — det fins tillfällen, då man är berättigad att visa sin vrede i handling, men det är alltid en dumhet att visa den i ord. Jag sade honom emellertid, att dessa pengar han pressat ut från de fattige voro syndapengar, att hans skuld till alla dessa stackars människor var långt större än deras skuld till honom. Jag pekade bort till krucifixet, som hängde på väggen, och jag sade, att om det fans någon gudomlig rättvisa här på jorden, så skulle hämnden ej uteblifva, och att inga böner kunde köpa honom fri från det straff, som väntade honom, ty hans hela lif var fläckadt af den största synd som fins, nämligen grymhet mot de fattige. »Och tag dig i akt, gamle blodsugare», ropade jag till slut med hotande stämma, »du skyller ditt guld till de fattige, men till djefvulen skyller du dig sjelf, och stunden är ej långt borta, då han skall kräfva igen sitt län!» Jag hejdade mig bestört, ty mannen sjönk ned i sin stol, liksom rörd af en osynlig hand, och likblek stirrade han på mig med en förfäran, som jag kände meddela sig till mig sjelf. Förbannelseorden, jag nyss ropat ut, ljödo ännu i mina öron med en underlig, hemsk klang, som jag ej kände igen, och

det var mig, som vore der någon mer än vi begge i rummet.

Jag var så upprörd, att jag icke har något minne af, huru jag kom ut derifrån. När jag kom hem till mig, var det redan sent, men jag sof ej en blund den natten; och än i dag tänker jag med undran på den vakna dröm, som då fylde mig med en onämbar bäfvan. Jag drömde, att jag dömt en menniska till döden.

Då jag kom dit bort fram på förmiddagen, hade slaget redan träffat mig, jag *visste* hvad som hade händt, fastän ingen menniska sagt mig det. Alla Impasse Roussels innevånare voro församlade framför porten i ifrigt samspråk: »*Sapete, Signor dottore?*» ropade de så fort de fingo se mig.

»Ja, jag vet», svarade jag och gick skyndsamt till Salvatores. Jag lutade mig ned öfver Petrucchio och låtsade undersöka hans bröst, men andlös lyssnade jag till hvarje ord hustrun berättade mig.

Värden hade kommit dit ned sent i går qväll, sade hon. Lilla flickan hade sprungit och gömt sig, då han steg in i rummet, men Concetta hade stannat kvar bakom moderns stol, och då han frågade, hvarför de voro så rädda för honom, hade Concetta svarat, därför att han var så elak mot mamma. Han hade suttit der på bänken en

lång stund utan att säga ett ord, men han såg ej ond ut, tyckte Salvatores hustru. Till slut hade han sagt åt henne, att hon ej behöfde vara ängslig för hyran, hon kunde få vänta med betalningen till nästa gång. Och när han gick, hade han lagt ett femfrancsstycke på bordet för att köpa något åt Petrucchio. Utanför dörren hade han mött Archangelo Fusco, som just höll på att lassa sin säng på en dragkärra för att ge sig i väg, och han hade äfven sagt åt gatsoparen att han kunde få bo qvar. Han hade frågat Archangelo Fusco om mig, och Archangelo Fusco, som bedömde mig med vänskapens allt förlåtande öfverseende, hade inte sagt något ovänligt om mig. Han hade se'n gått sin väg, och enligt hvad som upplystes i polisundersökningen hade han mot sin vana tillbragt qvällen på en vinkrog der bredvid, och portvakten hade tyckt han såg rusig ut, då han kom hem. Som han bodde alldeles ensam och af fruktan för tjufvar eller af girighet skötte sitt hushåll sjelf, visste man ej hvad som försiggått, men der hade brunnit ljus hela natten; och då han ej kom ned på morgonen, och hans dörr var stängd inifrån, hade man börjat ana oråd och skickat efter polis. Han hade varit varm ännu, då man skar ned honom, men doktorn, som polisen sändt efter, hade sagt att han var död se'n ett par timmar. Man hade

ej kunnat utforska minsta anledning, hvarför han hängt sig. Allt hvad man visste var att han på qvällen haft besök af en främmande herre, som stannat hos honom öfver en timmes tid, och grannarne hade hört en häftig ordvexling der inifrån. Ingen i huset hade sett den främmande herrn förut, och ingen visste hvem han var.

* * *

Impasse Roussel eges nu af den dödes bror, och till min glädje var den nye värdens första åtgärd att låta reparera upp rummen der inne, så att der nu ser någorlunda snyggt ut. Och sänkt hyran har han också gjort.

Salvatores flyttade derifrån, se'n Petrucchio dog, men der bo ännu fullt af italienare der inne. Jag är der ibland, och trots allt tal om Parisdokterernas *jalousie de métier* har jag ännu aldrig kommit på någon, som sökt locka den praktiken ifrån mig.





Monsieur Alfredo.

Jag vet inte alls, huru jag hittade vägen dit till det blygsamma lilla kaféet, och inte heller vet jag, hvarför jag aldrig kom att gå på något annat under hela det året.

Jag undrar, om det inte var monsieur Alfredo's skuld, att jag kom att bli stamkund der.

Han dejeunerade visst senare än jag, ty jag brukade redan ha hunnit med ett par cigaretter, innan han gjorde sin entré på Café de l'Empereur, rak och korrekt i sin högknäppta bonjour, med pappersrullen under armen och det grå håret i sirliga lockar kring det fårade gamla barnansigtet. Värden serverade honom hans lilla kopp kaffe och satte schackbrädet framför oss. Mr Alfredo informerade sig med gammaldags artighet om min helsa, och jag emottog äfven tillfredsställande underrättelser om hans välbefinnande. Jag sysslade ifrigt med att ställa upp schackpjeserna, och medan jag kröp under bordet för att söka efter

den der löparen, som alltid ramlade ned på golfvet, tog mr Alfredo snabbt sin sockerbit ur fickan och stoppade den i kaffekoppen.

Vi spelade alltid två partier. Jag har en ovanlig otur i spel, och den gamle, som var ytterst road af schack, log af belåtenhet, då han gjorde mig matt. Han spelade mycket långsamt men häpnadsväckande djerft, och ännu efter ett par månaders dagligt samspel var jag oförmögen att kunna säga, hvem af oss som spelade sämst. Hvad som gaf mig mesta bryderiet var, att mr Alfredo nästan uteslutande spelade med drottningen och kungen; hästen, tornet och löparen anlidade han mera ogerna, och bönderna tycktes han alldeles vilja ignorera; jag hade ej sett någon spela på det viset, och ofta nog behöfde jag anlita hela min skarpsinnighet för att förlora.

Samtalet rörde sig kring literatur och framför allt teater. Mr Alfredo stälde mycket stora fordringar på den dramatiska konsten, och han gillade ej någon annan riktning än den tragiska. Han var ytterst svår att tillfredsställa i afseende på författare. Jag svärmade den tiden för Victor Hugo, men mr Alfredo ansåg honom allt för vek. Racine och Corneille skattade han högre; dock trodde jag mig förstå, att han ej fann nog handling och dramatiskt lif hos dem.

Komedien föraktade han, och han vägrade bestämdt att betrakta en Scribe, Augier, Labiche eller Dumas som dramatiska storheter. — Man behöfde blott nämna Offenbach's eller Lecocq's namn, för att den eljest så fredlige mr Alfredo skulle falla i fullkomligt raseri; han talade då italienska, hvilket jag aldrig hörde honom göra annat än då han blef ytterst ifrig, och han kallade dem *birbanti* och *avvelenatori** — de hade genom sin musik spridt det gift, som dödat en hel generations smak, menade han, och de buro skulden till tragediens förfall i våra dagar.

Han hade väl reda på allt som rörde Paris-teatrarna, och tycktes ofta gå dit sjelf — jag hade ett par gånger slagit fram, att vi skulle gå tillsammans någon qväll, men hade märkt, att mr Alfredo ej låtsade förstå min önskan.

Så fort vi slutat vårt andra parti, tog mr Alfredo upp fyra sous ur ett litet papper, vinkade på värden och begärde få veta, hvad han hade att betala, och lade så de fyra sous-styckena på bordet. Café de l'Empereur var ej något dyrt ställe, som du hör; vid Boulevard St Michel kostade kaffekoppen åtta sous, och här kostade den blott fyra sous, då man drack den utan socker och grädde — mr Alfredo hade redan för länge sedan meddelat mig sin erfarenhet, att socker

* Röfvare och giftblandare.

tog bort kaffe-aromen. Jag, som icke var så nogräknad, hade både socker och grädder på min bricka och konjak också, men aldrig hade det lyckats mig att få mr Alfredo att smaka på ett glas deraf, jag hade försökt med allt hvad Café de l'Empereur kunde erbjuda, men den gamle herrn hade alltid vägrat, vänligt men bestämt.

Jag visste, att mr Alfredo var författare och att det var manuskriptet till en femaktstragedi han bar under armen. Jag har alltid beundrat författare och artister, och jag sökte på allt sätt visa mr Alfredo, huru smickrad jag kände mig af hans umgänge. Jag hade för länge se'n berättat honom allt möjligt om mig sjelf och mina förhållanden, men mr Alfredo iakttog länge en skygg tillbakadragenhet i allt som rörde hans egen person. Ibland, när vi lemnade kaféet tillsammans, hade jag velat följa med honom ett stycke; men utkommen på gatan tog han alltid farväl af mig, och jag såg mycket väl, att han inte ville ha mig med. Jag hade nog också velat göra honom en visit, men han hade låtit mig förstå, att hans tid var strängt upptagen just nu, och som jag insåg det var tragedien det gälde, så kunde det ej falla mig in att vilja störa honom.

Han kom aldrig på kaféet om qvällarna, och då satt jag der ensam och hängde. Ibland följde jag med någon af kamraterna i student-

pensionen der jag åt middag, ner till Paris, men som äkta Quartier Latin-bor, var det sällan det blef af att vi kommo öfver på andra sidan Seine. En qväll hittade någon vid middagsbordet på, att vi skulle hela sällskapet fara ner till Variétés-teatern och se på »*Les Brigands*» (Frihetsbröderna), och hur det var så drogo de mig med. Jag tror nästan hela parterren var full af studenter. Vi voro i feststämning och applåderade lika frenetiskt som »*claquen*», hvilken upptog bänken bakom oss. Jag tyckte nästan jag handlade falskt mot min gamle vän från Café de l'Empereur, jag kände hur han skulle ha föraktat mig, om han sett mig, och jag beslöt att inte tala om för honom att jag varit der. Men jag kunde ej hjälpa det, jag skrattade hejdlöst åt alltihop. Kupletterna hunno knappast sluta, förr än *claquen* gaf bifallssignalen med en bedöfvande applåd, och vi och hela parterren med oss följde efter i stormande jubel. Och så när vi inte orkade röra armarna längre, hade *claquen* hemtat kraft igen, och med en ny, skallande applåd helsades skämtet i guld och siden af den allvarliga åskådarraden bakom oss, der en hel kör af fattiga stackare ropade »bravo! bravo!» för morgondagens bröd.

Plötsligt spratt jag till vid ett bravorop, som kom ett stycke efter de andra; jag vände mig

hastigt om och såg ut öfver claquen, och till kamraternas stora förvåning tog jag min hatt och smög mig ut ur salongen. Den glada musiken surrade i mina öron hela vägen hem, men jag kände, att det inte var långt ifrån att tårarna kommo mig i ögonen.

Nej, jag talade aldrig om för mr Alfredo, att jag varit och sett på »Les Brigands», jag förde aldrig mer samtalet på Offenbach eller Lecocq, och aldrig mer slog jag fram att få följa den gamle herrn på teatern.

Dagen derpå, när vi slutat vårt schackparti, följde jag honom på afstånd till hans port. Samma qväll gick jag dit, och medan jag stod och läste visitkortet på mr Alfredo's dörr, kom portvakterskan och upplyste mig om, att mr Alfredo aldrig var hemma om qvällarna. Gumman frågade mig, om jag kanske var en elev, och jag svarade ja. Jag frågade henne, om han hade många elever nu, och hon svarade, att jag var den förste hon någonsin sett.

Det var fram på senhösten jag meddelade mr Alfredo mitt oåterkalleliga beslut att slunga medicinen och söka egna mig åt teatern, och med ousäglig glädje mottog jag hans samtycke att bli min lärare i plastik och deklamation. Lektionerna gåfvos hemma hos mig i Hôtel de l'Avenir. Den gamles metod var egendomlig

och hans teorier om skådespelarkonst djerfva som hans schackspelning. Jag lyssnade med största uppmärksamhet till hvad han sade, och så godt jag kunde, sökte jag göra efter de plastikens grundregler han lärde mig. Han villfor dock snart min begäran att få försöka mig i någon roll, och som han kände min böjelse för tragedien, beslöts det att jag skulle under författarens ledning instudera en af rollerna i mr Alfredos sista stycke *Le poignard*, tragedi i fem akter. Mr Alfredo gaf sjelf konungen, och jag var markisen. Jag erkänner att min debut ej var lycklig; jag såg att författaren ej var nöjd med mig, och jag begrep sjelf, att jag gjorde fiasco som markis.

Min nästa debut var som lorden i fem-akts-tragedien *La Vengeance*, men jag kunde tyvärr ej göra mig några illusioner der heller. Jag försökte mig derpå som grefven i *Le secret du Tombeau*, men med högst tvifvelaktigt resultat. Jag sjönk se'n ned till vicomte och gjorde öfvermenskliga ansträngningar att hålla mig uppe, men fastän mr Alfredo så skonsamt som möjligt påpekade mina ofullkomligheter, kunde jag ej fördölja för mig sjelf, att jag ej passade till vicomte heller.

Jag började få allvarliga tvifvel om mina dramatiska anlag, men mr Alfredo trodde att

min insuccès kom sig deraf att jag, som ju var ovan vid den högre societeten, hade svårt att sätta mig in i dessa personnagers stämningar och tänkesätt. Och han hade rätt — det var ingen lätt sak. De voro alla mycket ledsna, ja förtviflade, utan att det som oftast var mig möjligt att utforska anledningen dertill. Kärlek och hat glödde i allas ögon. I regeln gick det visserligen illa för de älskande, men äfven om de fingo hvarandra, så blefvo de egentligen ej gladare för det. Jag mins t. ex. i tredje akten af *Le Poignard*, der jag (markisen) efter att ha vadat genom blod får mitt hjertas dam, som å sin sida gått igenom eld och lågor för att få mig. Erkebiskopen viger oss i månsken, och vi, som inte ha sett hvarandra på tio år, bli ensamma ett slag i en rosenlund. Vi hade ingenting alls att vara oroliga för, ingen kunde störa oss, ty jag hade förut dödat nästan alla fullvuxna personer i pjesen, och jag tänkte att jag skulle vara litet vänlig mot markisinnan; men mr Alfredo fann aldrig min röst nog dyster under den lilla stund af lycka han unnade oss (vi omkommo sedan vid en jordbäfning).

För resten var det lika synd om dem, som ej dogo vådadöden — de borttrycktes i alla fall i blomman af sin ålder af plötsliga, oförklarliga åkommor, der all omvårdnad kunde intet uträtta.

I början sökte jag rädda flere af dem, men mr Alfredo såg alltid mycket förvånad ut, när jag tyckte att någon borde få komma sig; och som jag kände hans teori, att det är vekhetsomstörtat Victor Hugo som tragiker, så afstod jag allt mer och mer från mina medlingsförsök. Efter ännu några misslyckade ädlingsdebuter meddelade jag mr Alfredo min förmodan, att jag möjligen skulle reda mig bättre i någon mera blygsam social ställning. Men vi möttes här af ett oförutsedt hinder — mr Alfredo gick ej längre ned än till vicomter. Drefs der af dramats nödvändighet någon enslig representant af de lägre klasserna in på scenen, så hann han knappt få fram ett ord, förrän författaren slungade till honom en börs och så sände honom ut i kulisserna med en imperatorsgest af den blanknötta rockärmen. Nåväl, ingen falsk stolthet! — det var i dessa roller jag fann min länge sökta *genre*, det var här jag firade mina enda dramatiska triumfer. Omärkligt för den gamle försvann jag allt mer från repertoaren, kom någon gång in och lemnade med en bugning ett handskrifvet bref från någon konung, eller bar då och då ut några lik från scenen — det var allt.

Så gick hösten hän. Den ena tragedien efter den andra hade vi gått igenom, och ständigt kom mr Alfredo med ett nytt manuskript

under armen. Jag började bli rädd att den gamle skulle trötta ut sig med detta bottenlösa författarskap, och jag sökte på allt upptänkligt vis få honom att hvila sig ibland; men det var omöjligt. Han kom nu dagligen till hôtel de l'Avenir, till sin ende elev och literäre förtrogne. Hans blida, barnsliga ansigte såg allt snällare ut, och jag fäste mig allt mer med ett slags sorgsen ömhet vid den gamle entusiastens.

Och allt outsläckligare blef hans literära blodtörst. Fram vid jultiden blef hans nya tragedi färdig, och mr Alfredo ansåg den sjelf för sitt bästa arbete. Den spelade på Sicilien vid foten af Etna midt bland glödande lavaströmmar. Ingen menniska öfverlefde femte akten. Jag bad för en New-Foundlandshund som med ett dött barn i munnen simmat öfver från italienska fastlandet, men mr Alfredo var obeveklig. Hunden kastade sig sjelf i Etnas gap i sista tablån.

Men medan vulkanens lava värmdes upp mr Alfredos tankeverld, föll vintersnön öfver Paris. Alla andra hade för länge se'n tagit till ytterrockarna, men min stackars lärare gick der ännu i sin svarta bonjour, så blank af idel borstning, så nött intill trådarna af årslångt bruk. Nätterna blefvo så kalla, och jag tänkte med oro, huru den gamle hade att vandra hem genom hela Paris hvarje qväll efter teaterns slut. Mång-

faldiga gånger var jag så nära att röra vid det ömtåliga ämnet, och hvarje gång hejdades jag af den finkänsliga stolthet, hvori han höljde sin fattigdom.

Jag hade dock aldrig sett honom se så belåten ut som just nu. Han grundade större förhoppningar än någonsin på sin nya tragedi. Den var liksom de föregående skrifven för Théâtre Français; den systematiska fiendtlighet, hvarmed mr Perrin* vägrat antagandet af någon af de föregående tragedierna, hade visserligen kommit honom att tänka på Odéon-teatern, men seende de kolossala proportioner det nya dramat antagit, såg mr Alfredo sig ej kunna undgå att ge det åt vår första scen.

Du tycker kanske, att jag borde ha visat mr Alfredo hans fantasis vådliga flygt, att jag borde sökt få honom att förstå, att hans teater var förlagd till en annan planet än vår — jag gjorde det ej. Och du skulle ej gjort det heller, om du känt honom som jag, om du sett, med hvilken oro hans snälla ögon väntade på mitt bifall, huru hans gamla tungsinta barnansigte lyste upp, när han reciterade något som han trodde riktigt skulle slå mig med häpnad, hvilket det tyvärr nog också gjorde. Men jag hade kommit derhän, att det var mig fullkomligt omöjligt att med ett enda ord

* Dåvarande direktören för Théâtre Français.

af misströstan störa hans glädje. Jag lyssnade stum till tragedi efter tragedi, och jag behöfde ej låtsa mitt allvar, ty allt mitt löje öfver hans förvirrade diktning hade tystnat inför verklighetens sorgespel, all min kritik hade sträckt vapen inför hans hjälplöshet — han hade ju inte ens en ytterrock! Jag var ju den stackars gamle författarens enda publik, hvarför kunde då inte jag unna honom en smula applåder, honom som hela lifvet hvisslade ut!

Så kom han ej en eftermiddag, och förgäfves väntade jag honom framför schackbrädet i Café de l'Empereur dagen derpå. Jag väntade ännu hela dagen, men drifven af oro och förbräelser, gick jag hem till honom fram på qvällen. Portvakten hade ej sett honom gå ut, och jag knackade förgäfves på deruppe. Jag stod der en stund och såg på det gulnade visitkortet på dörren:

M.^r Alfredo

Auteur Dramatique

Professeur de Déclamation, de Maintien

et de Mise en Scène

och så öppnade jag tyst dörren och gick in.

Den gamle låg i yrsel och kände ej igen den objudne gästen, som med sorgsen blick såg sig kring i det tomma vindsrummet, kallt som der ute, ty der fans ingen eldstad. Det var soligt

och klart dagen derpå, och det gick lätt att förflytta honom till sjukhuset, som låg strax bredvid — jag tienstgjorde der för resten. Han hade pneumoni (lunginflammation). Alla voro snälla mot den gamle herrn, både klinikchefen och kamraterna, och Sœur Philomène styrde så till, att han fick ligga i ett enskildt rum. Yrseln fortsatte hela den dagen och natten, men fram på morgonen blef han redig och kände igen mig. Han ville då ovilkorligen genast hem till sig igen, men han blef en smula lugnare, då han fick veta att han var i ett enskildt rum och hade intet med det öfriga sjukhuset att skaffa. Efter någon tvekan frågade han, hvad han hade att betala, och jag svarade honom, att jag ej trodde att sjukhuset kunde taga emot pengar, då *Société des Auteurs Dramatiques* hade friplats, och jag undrade om det gick an att säga nej, då alla visste, hvem han var. Sœur Philomène, som stod bakom hans hufvudgärd, höjde hotande pekfingret åt min lilla nödlögn, men jag såg nog på hennes ögon, att hon förlät mig. Jag hade rört vid den stackars gamle författarens ömmaste sträng, med ifrigt intresse lät han mig flere gånger upprepa det der om *Société des Auteurs Dramatiques*, och det spred sig ett matt leende af belåtenhet öfver hans infallna ansigte, när jag lyckats få honom riktigt öfvertygad. Han var se'n dess nöjd och

till freds med allting, och sjelf märkte han ej, huru krafterna sjönko dag för dag. Enligt hans önskan hade han fått ett litet bord med skrifmaterial bredvid sängen, men han hade ännu ej försökt skriva något.

Natten hade varit sämre än vanligt, och jag såg vid morgonronden, att Sœur Philomène hade hängt upp ett litet krucifix öfver hans hufvudgärd. Han hade legat alldeles tyst hela dagen; blott en gång, då han fått sin buljong, hade han frågat om namnet på det snabbast dödande giftet, och Sœur Philomène hade trott att det var blåsyra.

Vid qvällsronden var han mer feberaktig, och blicken började bli orolig. Han bad mig sitta ned, och under tysthetslöfte meddelade han mig planen till sin nya tragedi, der rivalen gaf brudparet blåsyra midt under vigseln. Han talade fort och lifligt, och med segerglad blick frågade han mig, om jag trodde Théâtre Français vågade säga nej den här gången; och jag svarade att jag ej trodde, att den vågade det. Arbetet skulle bedrivas med stor ifver, redan i morgon skulle första akten vara färdig, och senast om en vecka skulle manuskriptet insändas. — Yrseln bemäktigade sig allt mer hans stackars hufvud, och han frågade ej mer efter mitt svar. Hans öga hvilade ännu på mig, men hans synkrets blef allt vidare,

ty jordens alla skrankor började falla. Hans tal blef allt snabbare, och jag kunde ej längre följa hans famlande tanke. Men hans ansigte tolkade mig ännu, hvad den flyende förnimmelsen ej längre kunde forma till ord, och med rörd förundran såg jag döden skänka honom den fröjd, som lifvet förvägrat honom. Han tycktes lyssna. Det flög en ljusning öfver de bleka dragen, ögat blixtrade till, och med högburet hufvud satt den gamle upp i sängen. Han skakade undan de grå lockarna, och det föll liksom ett skimmer af triumf öfver den klarnande pannan. Med handen på hjertat bugade den döende författaren djupt, ty i den skymmande nattens tystnad hörde han ekot från sin lefnads skönaste dröm, han hörde jubelsorlet från Théâtre Français!

Och långsamt sänkte sig ridån öfver den gamles sista tragedi.





Endast för djurvänner.

I.

Jagtlusten är människans passion att förfölja och döda de i frihet lefvande djuren.

Denna definition, hvars riktighet ingen torde bestrida, innefattar naturligtvis ej dödandet af i s. k. djurgårdar inestängda djur — denna senare sport faller under rubriken *mord utan några som helst förmildrande omständigheter* och tillhör uteslutande den moraliska strafflagen.

Jagtlusten såsom kroppslig idrott är i regeln blott en svekfull förevändning — på djupet ryter vildjurets mordlusta, tämjd af kulturen till omedveten instinkt; och mellan vår tids jägare och våra vilda förfäder, som slogo ihjäl hvarandra med stenxor för en bit rå fisk, ligger endast några hundra tusen års civilisation. Det är blott metoden som blifvit förfinad, principen är alldeles densamma.

Skapelsens stora grundlagar äro oföränderliga, jagten är ej annat än samma den starkares rätt att slå den svagare till marken, som går igenom hela skapelseserien. Jagtlusten är en djurisk instinkt och såsom sådan omöjlig att förqväfva. Men det tillkommer hvarje om sin höga människorang medveten individ att söka motarbeta och hämma utbrotten af denna lusta, som är en gengångare från grafven, der vårt släktes stamföräldrar hvila, ett lyte från vår vilda barn-domstid. Och detta under grym lek utgjutna blod är en fläck, som vår från djurlivets mörker frigjorda och till människa adlade familj bör söka plåna ut från sin vapensköld, liksom den frigjorde galérslafven söker plåna ut märket efter jernkedjan, som omslöt hans fot.

Jag kan ej här i detalj meddela mitt förslag till en ny, tidsenlig jagtstadga (saken är ännu under studium), jag vill blott nämna den princip, hvarpå det hela hvilar.

Jag påstår, att det högst betydliga försprång människan tagit genom utvecklingens stora lag gör, att *striden mellan människan och djuret är alltför ojämn för att vara loyal*. Jag påstår att jagten i regeln är en omanlig sport, och en oädel sport.

Jag är medveten om den oro, som ryktet om mina jagtreformer redan framkallat bland jägare

och jagtforeningar — de tro att deras sista stund är kommen. Men så farligt är det väl ej, ty jag ärnar tillåta jagten under vissa förutsättningar.

Jag gör blott till vilkor, att man kämpar med samma vapen å ömse sidor. Så t. ex. må en jägare som springer fatt en hare tillåtas att fånga hur många harar som helst, och jag är t. o. m. betänkt, för att vara fullkomligt rättvis, att utsträcka den officiela jagttiden till hela året om. Alla jägarnes legitima önskningsmål ärnar jag efter noggrant skärskådande söka tillmötesgå. Så t. ex. har jag ofta hört jägare beklaga sig öfver, att det numera är förbjudet att jaga orre på spel — jag kommer att tillåta denna sport och ärnar t. o. m. auktorisera händernas ingnidande med stärkelsemjöl eller krita för att ej orren med sin glatta fjäderskrud skall glida en ur fingrarna, när man smugit sig på honom och huggit tag i honom. Som bekant bör man gå upp tidigt om vårmorgnarna för att taga orre på spel — mycket tidigt.

»Ja, men rofdjuren, björnar, vargar, räfvar m. fl., inte kan man väl låta dem gå alldeles ostörda omkring?»

Låtom oss närmare skärskåda denna din fråga.

Framst bland Sveriges rofdjur märkes björnen. Beträffande björnarna erkänner jag, att saken blir

mera komplicerad. Zoologerna äro ej ense om björnarnas verkliga natur, somliga tro sig ha märkt, att björnarna äro mycket beskedliga, gå stilla omkring och nöja sig med litet blåbär och hallon och hvad mer en fattig jordmån kan frambringa. Det framgår af mina enskilda studier i komparativ naturlära, att så ej alltid är fallet. Björnarna äro ofta nog perfida och farliga, och deras beskedliga uppsyn är blott svek. Innan man ger sig ut på vandring, gör man derför klokt i att noga se sig för, och tror man sig ana en björns närhet, så gör man vist uti att ge sig i väg åt annat håll. Hör man en björn brumma i skogen, så får man inte sticka ut näsan — det vore att lättsinnigt trotsa faran. Tyvärr är man ej alldeles säker der hemma heller, det gifves exempel på grymma björnar, som ej sky att närma sig menskliga boningar, ja tränga in i husen och lägga ramarna på allt hvad de komma öfver. Björnarna ha en egenskap, som man ej nog kan sätta värde på, de hålla sig i långliga tider alldeles stilla i sina iden, och ordspråket har rätt i att åtvarna oss för att »väcka den björn som sofver».

Hvad angår vargen och räfven, så är det visserligen sant att de någon gång taga ett får eller en höna från oss, men hvad är det mot allt som vi taga från dem, från skogar och fält, der

vi dagligen bestjåla dem på deras af naturen dem anvisade lefvande visthusförråd!

Och talen ej för mycket om vargens rof-girighet, I människor, som han hjerta att lömskt lägga ut förgiftad föda för det uthungrade djuret! Talen ej för mycket om räfvens list, I, som hittat på den skarpslipade sax som hugger in i hans ben, när han griper efter det ljugande lockbete I satt ut för honom! Har du sett en dylik räffångst? Blodet rinner af djurets sargade ben, den skarpa eggen skär ända in på benpan, men glömmande alla plågor, sliter fången för att bli fri, hans klagan höres vida, och man ser ofta af fotspåren i snön att flere kamrater sorgsna irrat der omkring och förgäfves sökt hjälpa honom.

Har du sett en åtelfångst? Det förgiftade djurets dödskamp står skrifven i snön, man ser hur det gått några steg och så börjat vackla, fallit omkull och med svigtande krafter rest sig igen för att söka fly, i vild yrsel rullat sig i snön, under det giftet brann i dess inelfvor, och så till slut lagt sig att dö. Se se'n på fångstmannen, när han belåten och förnöjd kommer att hemta sitt byte, se på honom noga, ty du skall ha nytta af den synen i dina studier öfver människonaturen.

Uppe i norden bor en mäktig man, som infört en betydelsefull modifikation inom hvalfisk-

fångsten, en modifikation som gjort honom till en bland landets rikaste män. Naturen har för att skydda hvalarna gifvit dem deras glatta hud och deras tjocka späcklager — men den mannen har öfverlistat naturen. Han jagar hvalarna med dynamit.

Du frågar, liksom jag sjelf gjorde, då jag hörde den ohyggliga historien, om ej mannen blifvit dömd till döden och hängd? Ack, min vän, vi förstå oss ej på världen, mannen har visst ej blifvit hängd; nog har man hängt ett snöre om halsen på honom, men det var kommandörsbandet af St. Olafsorden. Saprستي! Det är att ej vara kinkig på umgänget, jag säger på fullt allvar att jag ej skulle taga en sådan karl i hand. Han må använda sina millioner till hvad goda ändamål som helst, de äro syndapengar i alla fall, och han kan ej bli ren om fingrarna. Hvad ha hvalarna gjort människorna för ondt? Ha de ej alltid varit oförargliga och vänliga allt ifrån den gamla hederliga hvalen, som kom att svälja ned profeten Jonas och se'n satte honom oskadd tillbaka på stranden — huru många skulle ha gjort det efter, hvasa? Och tänk blott på den ohyggliga idén att spränga sönder en känslig djurkropp, liksom man spränger ett klippblock! Tänk hvilken barbarisk uppfattning af människornas förhållande till djuren, som här får ostraffadt vinna

insteg — tänk på det der, innan mannen blir storkors!

Som jag ofvan har antydtt, är det långt från mig att vilja förbjuda all jagt, min nya jagtstadgas grundprincip, att man skall kämpa med samma vapen å ömse sidor, kommer tvärtom att betydligt öka sjelfva det spännande i denna sport. Men i en punkt är jag obeveklig. *Barn få under ingen förevändning jaga* på grund af den betydliga utveckling jagtpassionen ger åt barnets instinktiva grymhet, och den råa anstrykning den ger åt hela dess karaktersdaning — mildhet mot underlydande måste man lära som barn, världen lär oss nog att hårdna till. Barn få ej heller som åskådare deltaga i jagter, ty människorna blifva så fula, då de förfölja ett flyende djur, och barnet bör så mycket som möjligt skyddas från åsynen af allt oskönt.

Ack, jag mins så väl för länge, länge sedan en liten pojke, som stal sig ut från skolan en klar vårmorgon. Och han såg träden knoppas och ängarna grönska, och högt uppe i luften hörde han lärktoner. Och pojken lade sig tyst ned i gräset och lyssnade med tacksamhet och glädje. Han visste hvad lärkan sjöng, hon sjöng att vintern var slut och det var sommartid i Norden. Och han såg på den lilla fogeln högt der uppe i den strålande rymden, han såg dit upp, tills

han fick tårar i ögonen. Och han skulle velat kyssa hennes vingar, som burit henne långt öfver de vida hafven hit hem igen, han skulle velat värma henne vid sitt hjerta i de frostiga vårnätter, han skulle velat vakta hennes sommarbo från all fara! Nog kunde lärkan ha dröjt länge ännu der nere i den eviga sommarens land, men hon visste att uppe i den kalla Norden gingo menniskor och längtade efter vāvindar och sommarsol, efter blommor och fogelsång. Och så flög hon hem, den lilla modiga fogeln, hem till den frusna ängsvallen, der morgonens bleka vāv-sol smälte bort nattens hvita frostblommor och der sippor och tussilago höllo på att vakna ur sin vintersömn. Med hufvudet gömdt under vingens dun härdade hon ut nattens köld, och när rymden ljusnade, flög hon upp och sjöng sin fröjdfulla morgonhymn, sjöng naturens löfte om strålände sommarsol.

Men dagen derpå läste pojken i tidningen under rubriken »Vårtecken»:

*»I går sköts den första lärkan för i år och upplemnades till slottet.»**

Menniskorna hade dödat den oskyldiga fogeln, på hvars vingar våren flög hem till Norden, och hvars lilla sångarhjerta slog af naturens jublande

* Detta är för länge sedan, och jag vill väl hoppas att denna barbariska sed nu har upphört.

fröjd! Och på slottet åt man kanske upp sommarens lilla brunrå budbärerska.

Den dagen svor pojken sitt Hannibalshat mot jägarne. Och när han somnade om qvällen, drömde han om en republikansk sammansvärjning.

II.

»Ja, det der låter nog bra», hör jag åtskilliga af mina bekanta säga, »men ni har ju varit jägare sjelf!»

Jag var beredd på detta anfall, och jag skall veta bemöta det.

Ja, jag har varit jägare, stor jägare. Jag har ofta rest långa vägar för att såsom inbjuden deltaga i jagtpartier, och mången gång var det ingen i hela sällskapet som sköt så många skott som jag. Och jag dröjer gerna vid denna min jägareperiod, ty den minner mig om tillfällen, då det förunnats mig att kunna uträtta något nyttigt och godt. Mannen, som nu sitter här och skriver om sin kärlek till djuren, han jagar ej mera, men med löje på läpparna ser han tillbaka till den underlige jägaren från hans ynglingatid, och med lugnt öga träder han fram att möta alla ex-kollegers harm.

Jag ber om djurvännens uppmärksamhet för hvad som följer — det gäller ingenting mindre

än att lära ut en metod att på en kort stund rädda flera oskyldiga foglars lif. Är det någon, som ryggar tillbaka för det svekfulla i denna metod, så vill jag blott påpeka att detta är intet mot allt det svek, som jagten i sig sjelf innebär, och jag förklarar mig till yttermera visso villig att taga hela den moraliska ansvarigheten på mig — mitt syndaregister är i den vägen så långt förut, att litet mera gör föga till saken.

Känner man jägare, skall man söka vara mycket god vän med dem, och enkanneligen bör man söka fördubbla sin älskvärdhet vid jagt-tidens annalkande, så att man blir bjuden med på den första tillåtna jagtdagen, den sorgliga dagen i djurens annaler, då blodbadet på deras under året födda små skall börja. Antagom att det gäller orrjagt*.

Sedan lång tid veta ortens jägare, hvar orrkullen fins. Försigtigt ströfvande kring i skogen ha de ofta hört orrmammans lock, och orrbarnen ha liksom vuxit upp under deras ögon. De ha på allt sätt omhuldat orrarna, de godhertade jägarne, och lekt vänliga med dem, men det

* Min metod lemnade de vackraste resultaten vid orrjagt och andungsjagt, men den bör äfven kunna utsträckas till hjelpandet af andra djur. Påpekas bör att vid andungsjagt skotten på intet vilkor få aflossas i vattnet, ty det ges exempel på att man dervid kunnat döda fiskar.

var samma lek, som katten gör med råttan innan han dödar henne. Och hela tiden ha de gått och längtat efter den dag, då deras mordlusta skulle få bryta ut och då de skulle få lof att mörda de stackars foglarna.

På qvällen före den stora dagen sitter man vanligen tillsammans och resonnerar om morgondagens jagt, och då bör den inbjudne jägaren utan att blinka lyssna till alla de röfvarhistorier som serveras, och om möjligt bör han söka hitta på något som låter ännu otroligare, hvilket alltid stärker krediten. Jägarne åtskiljas i regeln tidigt för att vara uppe strax efter soluppgången, och snart sofva de med sina mordredskap stående färdiga bredvid sig. Den inbjudne sportmannen får ej gå till sängs, — sommarnatten är så kort, och den första ljusningen i öster är signalen för honom att gripa till verket. Han smyger sig tyst ut; han må gerna ha en hund med sig, med vilkor att det är en hund med kultur, d. v. s. ingen jagthund. Snart är han vid skogen, der de lifdömda foglarna sofva sin sista sömn. Och nu:

»Ladda ditt rör,
grönklädde jägar!» —

— mycket krut och mycket papper, hagel olämpligt. Stå träden mycket tätt tillsammans, skall han, innan han skjuter, med höga rop för-

bereda skogen på hvad han ämnar göra — det kan ju alltid hända att någon liten siska eller bofink somnat in så djupt, att han ej hör dina steg, och tänk om du skulle göra någon af de små skogssångarne illa eller skada något fogelhem der de små sofva på gungande grenar! Att skjuta rätt ned i marken vore ovänligt mot sippor och linnæor, och tänk på alla myror och småkryp, som trälata hela dagen i sitt anletes svett och nu sofva i sommarnattens ro! Jag anser det således bevisadt, att man bör skjuta rätt upp i luften. Knappt har man skjutit ett skott, förr än varningsrop ljuda från alla håll i skogen. Yrvakna småfoglar flaxa af och an och fly åt de tätare dungarna. En liten ekorre tittar försiktigt fram mellan ett par grenar, tappar i förskräckelsen tallkotten, han knaprade på, och ger sig i väg med väldiga skutt — han kan alltid ha nytta af den lärdomen till en annan gång, då söndagsjägare eller okynniga pojkar trakta efter hans lif. Krutröken far med vinden vida kring i skogen; längre bort sitter en hare och småsofver i en buske, han vaknar vid att det sticker obehagligt i hans näsa — »Här luktar menskoblod», säger haren för sig sjelf liksom jätten i Tummeliten, och så skuttar han i väg äfven han för att söka sig ett säkrare gömställe för dagen. Snart höres ett väldigt larm i trädtopparna, det är orrkullen

som med bullrande vingslag tager till flykten. Orrmamman, som mistade mor och syskon i dag för ett år sedan, hon vet hvad signalen betyder, och hon ropar åt sina barn hvad hennes mor hann ropa åt henne: »Här gäller lifvet, flyn hvar och en åt sitt håll, vi träffas kanske aldrig mera!»

Sedan den inbjudne jägaren fortsatt jagten en stund och aflossat ett dussin skott på skilda ställen i skogen, får han till belöning för sin möda sätta sig en stund på en mossbelupen tufva och läsa ett kapitel ur naturens bibel, medan solen går upp bakom furutopparna och himlen blånar öfver hans hufvud.

Fridstöraren sitter alldeles stilla; och tyst undrande frågar han sig sjelf, huru det kan vara möjligt att det finnes menniskor som ha hjerta att sprida sorg och död der inne i den vänliga skogens sommarfred. Och småfoglarna börja undra äfven de, undra om ej det der förskräckliga åsklarmet, som nyss väckte dem, när allt kommer omkring blott varit en elak dröm — skogen är ju så stilla igen, och inte kan det väl vara så farligt att stämma upp en liten sång! Och så taga de mod till sig och börja sjunga hvar sin visa. Somliga äro riktiga artister, sjunga långa arior med drillar och löpningar, andra sjunga små folkvisor, andra kunna blott ett litet

omqväde, men det taga de lika hurtigt om och om igen, och några kunna blott gnola ett enda litet tonfall, men de äro lika glada för det. Och ibland hör man midt bland alla sopranerna en djup, melodisk altröst, som sjunger en gammal ballad — lyssna, det är den största konstnären i hela skogen, det är koltrasten!

Och nu tack för sången, mina små vilda vänner! Ack, jag trifves så bra bland eder, långt bättre än bland människorna, men nu måste jag vända hem igen, det kan ej hjälpas — jag är jägare, som I veten, och jag måste vara punktlig på mötesplatsen, der jagtsällskapet skall samlas. Varen för all del försigtiga, lyssnen noga till ljudet af människoröster och flyn på snabba vingar, så fort I hören oss nalkas — människorna äro så omusikaliska, att de ej förstå sätta nog värde på er, små sjäfulla sångare, och de äro så onda, att man aldrig vet hvad som kan hända. Och I muntra ekorrar, skogens små rödsinnade akrobater, vakten eder att knapra för hårdt på edra tallkottar — människorna äro så kalla i hjertat, att de svepa in sig i pelsar, gjorda af edra små röda rockar, för att hålla sig varma. Hvad orrarna beträffar, är jag lugn, de skola ej dö i dag, länge ännu skola de få glädja sig åt en sommarmorgon i skogen.

* * *

Ack, det är en sorglig sanning att stora idéer ha att kämpa mot idel motstånd och motvilja. Det är kanske ingen som tror mig, då jag säger att dessa mina orrjagter ej rönt den uppmuntran de förtjena, ja, att de blifvit klandrade. Men så är det; tiden är ej mogen ännu för denna orrjagtsreform.

Jag mins så väl min första orrjagt. Den lyckades fullkomligt — de fingo ej en enda orre. Vi ströfvade kring hela dagen, knogade miltals med de väldiga jagtväskorna dinglande på ryggen, gingo ned oss i kärr och moras, klättrade öfver hundratals gärdesgårdar, piskade sönder oss i ansigtet mot de täta busksnärens grenar. Vi skulle alla mötas på qvällen vid skogvaktarebostället, der supé (med orre) skulle intagas och der äfven, idylliskt nog, damer skulle infinna sig för att helsa jägarne välkomna och för att dela rofvet. Allt efter som den ene jägaren efter den andre, uthungrad och vresig, släpande sin bössa efter sig, ankom till mötesplatsen, tittade de förutvarande på hans tomma jagtväska. Jag anlände bland de siste, och jag konstaterade genast att stämningen var melankolisk. Ingen brukade någonsin visa mig den uppmärksamheten att undersöka min jägtväska, och jag blef därför högeligen oangenämt öfverraskad, då en af sällskapet med ett jubelrop högg tag i min väska,

medan jag varsamt satte från mig min trogna bössa. Väskan såg verkligen full ut, men saken var den, att jag var alldeles oförberedd på en så närgången undersökning. Jag protesterade förgäfvets och sade att det var bara kramsfogel, men han tog väskan ifrån mig, och hela sällskapet följde med giriga ögon hans hand, då han stack ned den i väskan. — Sedan han dragit fram hela mitt lilla jagtbibliotek, både Heine, Byron och vännen Leopardi, sågo alla jägarne bestörta på hvarandra.

Och jag kom alldeles af mig. Och de blefvo alldeles rasande, när jag i min olycksaliga distraktion råkade tala om, att jag gjorde en liten utflykt före soluppgången och händelsevis kom att möta några orrar.

»Men du hann väl åtminstone skjuta på dem, din olycksfogel?» ropade de och skakade mig i armarna och sleto mig i rocken.

»Ja, nog hann jag skjuta alltid, men orrarna hunno också flyga sin väg», svarade jag.

»Sigtade du inte midt i flocken?» tjöto de med blodsprängda ögon och förvridna anletsdrag.

»Nej, jag tror jag sigtade på ett moln», svarade jag, »och jag tror för resten att det träffade, ty en stund derefter såg jag att himlen var alldeles blå.» —

Det der om molnet måtte inte ha varit så dumt, ty det gjorde dem alldeles svarslösa; de skakade blott på hufvudena och stirrade på mig, medan jag stoppade in mina böcker igen i jagtväskan. Jag hade ej tid att stanna bland sällskapet så länge jag skulle önskat, ty jag måste gå och se på solnedgången längre in i skogen. Jag bad höfligt om ursäkt att jag bröt laget, men jag hade knappt gått några steg, förrän jag hörde ett förfärligt gräl bland de kvarvarande om hvem som egentligen var skulden till att jag kommit med i jagtpartiet, och för så vidt jag kunde förstå, kallade de mig för »den der idioten».

Se'n dess blef jag aldrig mera inviterad att deltaga i någon jagt på det stället; det var för resten en observation som jag sedermera ofta gjorde — jag blef aldrig bjuden mer än en gång på hvar ställe.

Genom ovärdiga intriger såg jag mig utestängd från allt fler och fler jagtpartier, och det började sprida sig ett rykte, att jag bringade otur hvar jag kom. Men jägare äro ju kända för sin skrockfullhet, och jag hoppas att hvad jag här skrifver om mina forntida bedrifter ej skall kunna afskräcka någon från att invitera mig att deltaga i en orrjagt.

III.

Jag har ej tid att dröja längre vid min nya jagtstadga, hvars tendens jag antydt — jag har ej tid att dröja dervid, ty jag har så många andra reformer i görningen.

Tänk blott på *husdjursfrågan*, huru mycket är ej der att göra! Arbetsfördelningen utgör här ett viktigt kapitel, husdjuren skola endast vara förpligtade att arbeta ett visst antal timmar om dagen, i den mån deras krafter medgifva, och ej som nu släpa sig till döds. Och när åldern kommer, skola människorna söka gifva de trötta djuren en smula igen af allt hvad dessa deras trogna medhjelpare gifvit dem, så länge krafterna stodo dem bi. Husedjuren höra ju till familjen, och lika väl som den gamle torparen får dö i ro i sin stuga, skall den gamla hästen, när ögat börjar skymma och benen styfna, få stå kvar i sin spilta, och man skall klappa den gamla tro-tjenaren med tacksam hand och gifva honom liksom förr sin kaka bröd ibland. Och den utslitna gamla oxen, nog kan väl han sent omsider få skörda litet torrt hö till döddagar på de åkrar, han i sin storkhets dagar så många gånger plöjde upp till utsädet, som år efter år fylde landtmannens lada med glänsande rågkärvar och doftande klöfver! Och de små snälla, sympatiska

åsnorna, hvilkas hela lif är en serie af försakelser och hvilkas melankoli är en ohörd protest mot den förnedring, hvori man försatt dem — tro ej jag glömt dem, fastän jag nämner dem sist! Och varen vid godt mod, mina små resignerade vänner, ty eder sak är god, barbarernas tyranni skall dock en gång taga slut, och de förtryckta djuren skola återfå sin rätt till lifsglädje äfven de! Den dag skall randas, då I skolen återtaga den samhällsställning, er oförstådda intelligens och er älskliga humor berättiga eder att beklåda, och då I skolen kasta tillbaka i ansigtet på edra förtryckare det epitet, som de kortsynta människorna nu gifva eder!

Ordnandet af husdjurens sanitetsväsen är högeligen af behovvet påkalladt. Hit hör inrättandet af tidsenliga lasarett och asyler för sjuka och åldersvaga djur; om jag undantager *The temporary home for lost and starving dogs* i London, der man ej är så illa, så känner jag hittills blott till ett enda mönstergilt asyl — asylet i Florens för orkeslösa kattor (det har uppstått på grund af donation af en engelsk dam; det innefattar äfven ett slags »barnkrubba» för vilsekomna och föräldralösa kattungar).

Rättskipningen kommer att grundligt omarbetas. Kroppslig aga får endast gifvas i vissa undantagsfall och först efter allvarliga före-

ställningar och upprepade varningar. Det fins ingenting i hela skapelseserien så trilskt och elakt som en skolpojke, när han riktigt sätter till — när man nu ej längre får slå honom, hvarför skall man då få slå de lärande djuren, hvars ringare fattningsförmåga ju så mycket mera bör fritaga dem från rottingen?

Dödsstraffet (tyvärr nödvändigt ännu så länge) kommer att, från att vara ett gränslöst, godtyckligt barbari, förändras till en institution hägnad af mensklig mildhet och ömhet mot de lifdömda djuren. Afrättningarna skola försiggå under offentlig kontroll, och bödelsknektarne, de s. k. slagtarne, skola stå under allra strängaste uppsigt, och vid minsta tecken till grymhet skola de bestraffas. Som ett bevis på huru nödvändig denna reform är, vill jag blott nämna, att än i dag döda menniskorna ett af sina nyttigaste och från början till slut mest missförstådda husdjur med långsam förblödning, der djurets dödskamp varar en kvarts timme om ej mer. (I parentes må det tillåtas mig säga, att afskaffandet af detta speciela döds-sätt kommer att ha en direkt följd, som redan är mig en belöning — det kommer aldrig att finnas *palt* mera. Redan som barn hade jag klart för mig, att det kunde aldrig stå rätt till med *palt*, jag har sväljt ned många tårar med *paltbröd*, då jag var liten. Jag tolkar nu min leda för *paltbröd*

som en oförstådd vink om min blifvande mission att göra revolution i sättet att slagta grisar i synnerhet och äfven de andra djuren, hvilkas stelnade blod menniskan med begärlighet förtär.)

* * *

Aldrig var det meningen, att menniskan skulle vara en tyrannisk enväldsherskare i det stora samhälle som befolkar jorden, utan på sin höjd en konstitutionel monark — jag hade drömt om republiken, men jag medgifver att vår jord ännu ej är mogen för den styrelseformen. Ja, menniskan är jordens beherskare, ständigt segrande för hon sina blodbestänkta standar kring hela världen, och hennes rike vet snart inga gränser mer. Men menniskan är en uppkomling — inte får hon mig att tro att hon är af så höga anor som hon påstår. Hon vill söka inbilla oss att hon är ett hittebarn, som på ett mystiskt sätt blifvit inlagdt i skapelsens barnkammare, och att hon är af långt noblare härkomst än någon annan på hela jorden. Och nog är det sant, att det är något underligt med henne, och att hon hade anlag till hersklystnad det visade hon tidigt nog. Redan då hon var liten och låg och diade naturens modersbröst, trängde hon undan alla de andra jordens ungar och drack i djupa drag lifvets kraft ur de fyllda spenar. Knappt orkade

hon krypa, förr än hon klöste sin snälla amma i ansigtet och slog sina klenare fosterbröder. Så växte hon upp till en riktig slagskämpe, brytande ned hvarje hinder, kufvande med den starkes rätt hvarje motstånd. Och utvecklingens lag rätade upp hennes ansigtsvinkel och vidgade hennes hjerna, och kulturen satte vapen i hennes hand. Allt vidare sträckte sig hennes välde, allt högre flög hennes tanke. Nu ligger jorden för hennes fot, och hon bereder sig att storma himlen.

Och hon har blifvit så bortskämd af all makt, så förfinad af all civilisation, att hon rynkar på sin aristokratiska näsa hvar gång man påminner henne om hennes barndomstid. Och hennes gamla ringa stamföräldrar, hos hvilka hennes vagga stod, och alla hennes fattiga slägtingar, som hemlösa irra kring på jorden, dem vill hon inte alls kännas vid, och hon är så hård emot dem.

Men människan är ej längre så ung — ingen vet riktigt, hur många hundra tusen år hon har på nacken; men jag tycker det vore tid på att hon började betänka, hur mycket ondt hon har gjort i sin lifstid och sökte bli litet beskedligare på gamla dar.

Den dag skall komma, då den sista människan lägger sig ned på sotsängen och dör

äfvén hon, och då en skapelsens nykrönte konung bestiger tronen — *Le roi est mort, vive le roi!*

Så faller tidernas skymning kring sarkofagen, der den döde monarken hvilar nere i paleontologiens grafkammare. Dammet täcker inskriften, som täljer den dödes alla äretitlar, och fanorna, som vittna om alla hans segrar, multna ner.

Der uppe sitter en professor och föreläser om fynden från den förhistoriska tiden, och han skickar kring i auditoriet en bräcklig skalle, som varsamt beskådas af undrande studenter — det var vår skalle med den der raka ansigtsvinkeln och den stora hjernkapseln, som vi voro så stolta öfver. Och professorn säger några ord i förbigående om *Homo sapiens*, och han pekar på roftanden, som ännu sitter qvar i kraniet.

* * *

Sympati utöfver mensklighetens gräns, det vill säga mildhet mot djuren, är som bekant en af de sista moraliska egenskaper som människan förvärfvat sig. Denna egenskap saknas nästan fullkomligt hos de lägst stående människoraserna, och graden af dess utveckling betecknar den väg, individen tillryggalagt från sitt vilda urtillstånd.

ENDAST FÖR DJURVÄNNER.

Djurplågaren är således att betrakta såsom en öfvergångstyp mellan vilden och kultur-människan.

Han bildar den »felande länken» i människo-andens utveckling från råhet till förädling.





Menageri.

— Audiatur et altera pars.

**För oåterkalleligen näst
sista gången!!!**

*Brutus, lejon från Nubien;
tigrar, björnar, apor, vargar.
Isbjörn, hyenor, m. fl. märkvär-
diga djur.*

*Obs.! Direktören, »Lejon-
kungen» kallad, inträder i lejon-
buren kl. 8.*

**För oåterkalleligen näst
sista gången!!!**

Catpojkarne hålla ut ännu en stund, så kallt det än är i qväll, ty »lejonkungen» sjelf har redan visat sig två gånger på balustraden, i ridstöflar och ordensprydt bröst, och man hör för resten tydligt, hur djuren tjuta der innanför

tältet. Ja, det vore synd att gå miste om det här, kom låt oss gå in!

Det är sjelfva lejonkungens fru, som sitter och säljer biljetter, och vi se på henne med den vördnad, som hennes rang kräfver. Hon bär guldarmband kring sina tjocka handlofvar, och en dubbel guldkedja blänker fram under pelskragen. Men markattorna, som med en rem åtdragen om magen sitta fastbundna på hvar sin sida om henne på en pinne, de ha ingen pelskrage. De äro blå i ansigtet af köld, och när de springa upp och ned på pinnen för att hålla sig varma, då skratta gatpojkarne, och det förbigående marknadsfolket stannar och ser på dem, menageriets omedvetna stackars clowner, som skola locka in åskådare att se på de öfriga olyckskamraternas tortyr.

Det är fullt af folk der inne, och de talrika gaslågorna glödga den skämda luften. Förevisningen har redan börjat, och mängden följer från bur till bur en neger, som, med en rotting pekande på fången innanför gallret, med entonig röst läser upp hans ålder, hans hemland och hans brott att lefva så, som naturen anvisat honom att lefva.

Jag har varit här flera gånger och kan den der beskrifningen nästan utantill — jag skall förevisa djuren för dig.

Här i buren, hopkrupen på sin pinne och med hufvudet gömdt i sin ruggiga fjäderskrud, ser du fogelverldens stoltaste representant *kungsörnen*, *Aquila chrysaetos*, tre år gammal, fångad som unge. Du har läst om honom, den vingstarka fogeln, som i stolt majestät kretsar kring de öde fjällen. Ensam lefver han der uppe bland molnen, ensam som människosjälen. Han reder sitt näste vid en otillgänglig klippa, och branten skyddar hans unge för roflystna händer. »Fångad som unge»: det vill säga att boet blef plundradt, modern blef skjuten, medan hon skriande flög dit att försvara sin unge, och med bösskolfven krossades vingbenet på den halfvuxna örnen, som kämpade för sin frihet. Här har han suttit se'n dess, han sofver om dagen, men den långa natten vakar han, och när allt är tyst här inne, höres från hans bur en sällsamt hemsk klagan. Tre år gammal! Han är ej den mest beklagansvärda här inne, ty han lefver nog ej länge till, kungsörnen dör i bur.

Här ser du en björn, *Ursus arctos*.

Hans bur är så liten, att han ej kan gå der inne, han sitter der nästan upprätt och vaggar af och an med sitt tunga, fromma hufvud. Räcker du honom en brödbit, så trycker han nosen mot gallret och tar sakta och varligt gåfvan ur din hand. Nosen är söndersliten af jernringen, som

han förr bar deri, och hans ögon äro blodsprängda och rinnande af det starka gasskenet; men blicken är ej ond, den är vänlig och klok som hos en gammal hund. Då och då griper han med de väldiga ramarna kring gallret och skakar vanmäktigt på buren, så att marsvinen, som bo inunder honom, springa af och an i förskräckelsen. Skaka, du nalle! Gallerstängerna äro af stål, starkare än dina ramar, du kommer aldrig ut, du skall dö der inne i ditt fängelse. Du är ett farligt rofdjur, du lefver af blåbär och frukt, och då och då tager du ett får eller en ko för att ej svälta ihjäl. Vår Herre förstod ej bättre än att lära dig att göra så, men det är mycket illa gjordt; det är endast människan, som har rättighet att äta sig mätt.

Här ser du en hyena, *Hyæna striata*. Negern väcker hyenan med ett käpprapp, och skyggt hukar djuret sig ned längst bort i burens hörn, medan han berättar sin publik att hyenan är känd för sin feighet; hyenan vågar ej anfälla i öppen kamp, men lömskt störtar hon sig öfver den försvarslöse fången, som vildarne lemnat kvar i ödemarken med bakbundna händer, eller öfver det maktlösa lastdjuret, som ej längre orkar släpa fram sin tunga börda och som blifvit öfvergifvet af karavanen i öknens sand — sedan bördan blifvit lassad på en annan.

Negern sticker försigtigt med den spetsiga käppen bortåt hörnet, der det fega djuret sitter hopkrupet, för att få det att resa på sig; och åskådarne äro ense om, att hyenan med sin sluttande, krypande rygg och sina oroliga ögon ger en trogen bild af lömskhet och feghet. De flesta af dem ha aldrig sett en hyena förr, men de ha sett krypande ryggar och oroliga ögon. Ej ens de döda lemnar hyenan i fred, berättar negern, och med vämjelse vända sig människorna bort från det skuldbelastade djuret.

Här ser du en isbjörn; hans namn står med stor stil på affischen, och han förtjenar det, ty hans lidande är kanske större än någon annans. Isbjörnen är ett farligt rofdjur, äfven han; han fångar lite fisk åt sig sjelf der uppe i nordlanden, der människorna hålla på att utrota hvaldjurssläktet. Djurets förfärliga tortyr behöfver ingen förklaring — låt oss gå vidare.

I buren bredvid den flämtande isbjörnen bo en liten markatta från Sydafrika och en kanin.

Den lilla markattan har tröttnat på den evinnerliga klättringen upp och ned för burens galler, och gungan som dinglar öfver hennes hufvud roar henne ej mer. Sorgsen sitter hon på sitt halmströdda fångelsegolf, i ena handen håller hon en halftorkad morot, som hon än en gång vänder på alla kanter för att se, om den

ser lika oaptitlig ut öfverallt, och med den andra kliar hon melankoliskt kaninen på ryggen. Då och då blir hon en smula intresserad, släpper moroten och undersöker uppmärksamt med begge händerna någon misstänkt fläck på olyckskamratens ruggiga rygg, rycker upp ett par hårstrån och synar dem noga. Men så blir hon trött på kaninen också, och då vet hon inte alls hvad hon skall taga sig till; hon ser sig kring i halmen, men der fins ingenting mer än moroten, hon ser rundt kring de hala, glatta väggarna i buren, men der fins heller ingenting, som kan distrahera henne. Och till slut har hon ingenting annat att göra än att återigen för hundra gången se'n en timme hoppa upp i repgungan, för att en minut derefter återigen sitta nere på golvet, lutad mot den gamla kaninen. Publiken kallar det för glädjesprång, men den stackars lilla markattan är lagom glad.

Kaninen är resignerad. Generationers fångenskap har gjort honom förslöad, frihetsbegäret har för länge se'n dött ut i hans degraderade har-hjerna; han hoppas ingenting, men han saknar ingenting. Han har inga sällskapstalanger, han kan inte roa sin rastlöse vän på något sätt, och han fattar för resten ej alls situationen. Men han lönar markattan så godt han kan för de små väntjenster hon bevisar honom; och när

gaslågorna äro släckta och nattkylan tränger in i menageritältet, då lånar nordbon sin varma skinnfäll åt den darrande lilla sydländingen, och hopkrupna tätt intill hvarandra invänta de dagen.

Invånaren i den lilla buren, som står på stolpen der i hörnet, han är ej omnämnd alls på affischen. Han synes ej för tillfället, ty han sofver kanske en stund der inne i sin mörka lilla kammare, men hvar och en, som ser det der ståltrådshjulet, vet att det är en ekorre som bor här. Hvad han har att göra i menageriet vet jag ej, ty på den punkten torde publikens zoologiska uppfostran redan vara gjord — vi veta alla, hur en ekorre ser ut. Skrockfulla människor säga, att om en ekorre springer öfver vägen, der de gå fram, så betyder det olycka. Jag vet ej hvar de fått den fördomen ifrån, men sannolikt ha de lärt sig den af någon ekorre; ty ekorrarna tro precis det samma, om de möta någon människa, och ty värr ha de skäl för sin fördom. Jag tror tvärt om, att det betyder lycka för människorna, jag åtminstone har alltid tyckt det vara roligt, när jag mötte en liten ekorre. Ofta nog, då jag vandrade kring i skogen och i tacksam glädje stannade vid nästan hvarje steg inför något nytt under i naturens sagoland, ofta nog såg jag då äfven honom, den graciösa, smidiga lilla ekorren, gunga högt der uppe på

någon lummig gren eller försigtigt titta fram ur sin lilla riskoja med de klara ögonen spejande kring sig, om der skulle finnas några skolpojkar under hans träd. Kom fram, liten man! sade jag då på ekorrspråket, inte har det gått så bra ute i lifvet, som jag trodde på skolbänken, men Gud ske lof att jag åtminstone kommit så långt i mina humaniora, att jag lärt mig kärleksfull ömhet mot dig och de dina! Vi fingo ty värr ej lära oss det i skolan på min tid, vi bytte ut fogelägg mot gamla frimärken, vi sköto små foglar med bössor, som voro lika långa som vi sjelfva — kom sedan och förneka arfsynden, den som kan!

Vi voro grymma mot djur som alla vildar.

Jag söker nu så godt jag kan godtgöra hvad jag då bröt, men en ond handling dör aldrig; och jag vet blodfläckar på späda pojkfingrar, som rostat till skamfläckar i mannens barndomsminnen. Jag har till min skam skjutit flera småfoglar, och flera andra har jag hållit i fångenskap; och ty värr har jag äfven dödat en ekorre, lömskt plundrade jag hans bo, och hans unge stängde jag in i just en sådan här bur, vi nu stå framför.

Ser du, der kommer den lilla ekorren fram och börjar ifrigt springa i sitt ståltrådshjul; han har gjort försöket tusentals gånger, och dock gör han det ännu igen. Ja, det ser nått ut.

När jag såg min ekorre springa så der allt fortare och fortare i sitt hjul, och till sist hjulet svängde kring så snabbt, att jag ej längre kunde se gallertrådarna, då tyckte jag det vara mycket roligt, och jag trodde, att ekorren sprang så fort, därför att han också tyckte, att det var roligt. Jag vet nu, hvarför han springer; han springer i ångestfull längtan efter frihet, han springer så länge han orkar springa, ty han ser ej heller han gallertrådarna i det svängande hjulet. Han springer kanske en mil, och dock spärrar samma fängelsegaller hans väg. — Den enkla uppfinningen är nästan djefvulskt listig; den är Ixionhjulet i det smärtfyllda Tartarus, dit menniskorna förvisat djuren.

Här ser du en varg, *Canis lupus, från Sibirien*. Vargen är, som bekant, ett farligt rofdjur, äfven han. När kölden är ytterligt sträng och snön ligger djup, nalkas vargarna menniskoboningar, och i hungrande skaror följa de efter släden — det har till och med händt, att de anfallit hästarna. Vi ha alla läst den hemska berättelsen om den ryske bonden, som åkte hem öfver de öde snöfälten, han hörde vargarnas flämtande andedrägt bakom sig, och han såg deras ögon lysa i mörkret; och för att rädda sitt och de andras lif nödgades han kasta ett af barnen till vargarna.

Negern vet berätta, att rofdjuret här i burens fångades som unge; varghonan lät döda sig vid ungens sida som vanligt.

Golfvet i burens är glänsande som ett parkettgolf af fotsulornas ideliga trampning, ty fången der inne hvilar aldrig, natt och dag går han der af och an med sänkt hufvud, liksom sökte han en utväg att fly — han finner den aldrig, han skall dö, äfven han, der inom gallret, liksom fångarne der uppe i hans hemland dö i sina fotbojor.

Det är skada att ej ryska regeringen offentliggör någon statistik öfver antalet af människor, som dö i Sibirien under rofdjursklorna; man skulle deraf kunna se, hur stor andel som kommer på vargarna. Indiska regeringen afger som bekant hvarje år en rapport öfver antalet människor, som fallit offer för vilddjuren i Indien. Detta antal har på ett öfverraskande sätt minskats, sedan man börjat jaga kungstigern med exploderande dynamitkulor. Jag gillar ej denna metod, men jag förstår den. Den är ur mänsklig synpunkt upprörande och grym; men det finnes en gräns, utöfver hvilken fordringar på mänsklighet knappast längre äro berättigade. Offrets blodtörst vaknar äfven den i sjelfförsvarets hopplösa dödskamp, och förtviflan ryter som ett vilddjur. För att återgå till vargen vill jag för den, som

närmare intresserar sig för Sibiriens rofdjursfauna, rekommendera läsningen af den samvetsgranne Dostojevski's arbeten. Han är en auktoritet, och hans böcker äro skrifna med stelnadt människoblod.

En ljusning i den mörka taflan bildar den stora papegojan, som sitter der på sin pinne. En papegoja behöfver jag ej beskrifva för dig — du känner släktet väl. Den här lär vara från Nya verlden, men som bekant förekommer papegojan äfven i den gamla. Papegojan är en omtyckt fogel, man finner henne nästan i hvar annat hus här. Papegojan är ej olycklig; hon märker ej kedjan, hon har om foten, hon vet ej af, att hon blef född med vingar. Hon besväras ej af någon onödig tankeverksamhet, hon äter, sofver, putsar sin pråliga fjäderdrägt och pladdrar från morgon till qväll. Öfverlemnad åt sig sjelf är hon stum, ty hon säger blott efter hvad andra säga. Och hennes färdighet är så stor, att jag ofta, när jag hör någon tala, tvekar, om det är en människa eller en papegoja.

Det ruggiga, magra djuret der, som står och ser på oss med sina sorgsna, milda ögon, är en stenget, *Capra ibex*, från Schweiz. Stengeten är en raritet i menagerierna, ty, som bekant, sörjer den vanligen ihjäl sig redan på första året. Jag ser på det stackars djuret med en beklämning

om hjertat, som du knappast kan fatta — jag har andats de höga fjällens frihetsluft äfven jag, och jag förstår, hvarför stengeten dör i sitt fängelse. Det var andra tider, stackars fångade stenget, då du ströfvade kring der uppe bland alpängarnas grönska, bland rododendron och myrtill, då högst der uppe på branten jag såg din fina silhouett teckna sig mot den klara luften! Du behöfde ingen alpstaf, du, för att nå dit upp; lätt som den vingade fogeln lekte du dina smidiga lemmars fria lek der uppe bland klipporna. Ända upp till isens rike gick din färd, högt upp på slutningarna af Monte Rosa har min klumpiga människofot trampat snön i spåren af dina små alpskor. Ja, det var andra tider, stackars fånge! Det var andra tider för både dig och mig, och bäst är att ej tala derom.

Den sturvuxna, muskulösa apan der är en babian; *gammal hane från Abyssinien* står det under hans bur. Han sitter der tankspridd och tummar på ett halmstrå, men då och då kastar han ett snabbt ögonkast omkring sig, och han är nog inte så distrahit, som han ser ut. Blicken är intelligent, men ondskefull, dess egare är kandidat till menskligheten.

När negern kommer fram till hans bur, visar han honom en tandrad, som ej är så vidare olik hans egen — slägttycket mellan de begge an-

sigtena är för resten omissskänneligt. Negern varnar publiken från att taga emot den skrynkliga hand, som den gamle babianen ibland sträcker fram mellan gallret. Jag ger honom alltid en extra sockerbit, sedan jag hört negern berätta, att han en gång bitit af tummen på en gumba, som petade på honom med en paraply. Jag ser för resten på honom med vördnad, ty han tillhör en illustre familj, hvem vet, om han ej är en olycklig ättling af den hjeltmodige gamle babian, som Brehm mötte i Abyssinien — negern känner nog ej den historien, så att jag kan gerna få tala om den. Den store naturforskaren mötte en dag under sin resa i Abyssinien en trupp babianer, som gingo tvärs öfver en smal dalgång på väg till en hop höga klippor. Eftertruppen hade ännu ej hunnit passera dalen, då jagtsällskapet hundar rusade fram och afskuro dem vägen; de öfriga babianerna, som redan nått klipporna, stego då mangrant ned i dalen igen till de anfallnes undsättning, och de röto så förskräckligt, att hundarna retirerade. Medan aptruppen i god ordning fortsatte sin väg, uppmuntrades hundarna till nytt anfall. Aporna hade emellertid redan nått klipporna, der de voro i säkerhet, utom en sex månaders babianunge, som råkat komma på efterkälken; han blef omringad af hundarna, och under högljudda nöd-

rop hoppade han upp på en sten med alla hundgapen omkring sig. Då steg en stor babianhane för andra gången ned från berget, gick ensam fram till stenen, der ungen satt uppkrupen, smekte honom och lyfte honom sakta ned och ledde så triumferande bort honom midt för näsan på hundarna, som blefvo så förbluffade, att de ej kommo sig för att anfälla honom. Man behöfver ej ha läst Darwin för att kalla den babianen för en hjälte.

Jag har märkt, att äfven den godhertade publiken sällan visar något vidare deltagande för de fångade aporna. Apan spelar samma roll i menageriet som Don Quijote gör i litteraturen — en kortsynt åskådare tager dem för uteslutande komiska och skrattar blott åt dem. Men den uppmärksamme vet, att den ensamma apans lif der bakom burens galler är i sin art ett sorgespel från början till slut, lika visst som Cervantes' odödliga dikt är en gripande tragedi. Och med rörelse förnimmer han, hur en stigande sympati blandar sig i hans medlidsamma löje, ju mer han lär känna dem, de begge urmodiga typerna, både Don Quijotes allvarliga hjältefigur, som glömt sig qvar långt se'n riddarepopéen gått att hvilat i medeltidsmystikens dunkel, och den andre, gengångaren från den svinnande djurverlden, öfver hvars ludna menniskoansigte re'n faller

gryningen af den första människans skapelse-dag.

Den här babianen synes dig måhända mycket ful, men vi veta, att begreppet om kroppslig fågring är fullkomligt individuellt, och det är sannolikt, att babianen å sin sida tycker, att vi äro mycket fula. Du kan ej undgå att draga på munnen ibland, när du står och ser på honom, men skratta åtminstone ej så han ser det, ty liksom alla apor blir han bedröfvad och ond, om han märker, att man skrattar honom i ansigtet. Den gamle babianen är djupt olycklig, ty som han har bättre hufvud än de andra djuren här i menageriet, så är också hans förmåga att lida långt större — vi veta ju att smärtan är en intellektuel funktion. Han fattar ensam det hopplösa i sin situation, och hans rastlösa tankeverksamhet förvägrar honom den relativa glömska, som resignationen ger åt många af hans olyckskamrater.

Men till gengäld eger han dock en egenskap, som de andra djuren sakna, och det är denna egenskap, som räddar honom från att falla i hypokondri — det är humorn. Att apan är en stor humorist, vet hvar och en, som varit i tillfälle att observera en större mängd apor tillsammans, t. ex. i aphuset i Londons Zoological Gardens. Dock lever denna humor äfven kvar

hos den i ensam cell sittande stackars apan; och ibland, när jag länge stått och sett på den här gamle babianens minspel, har jag ofrivilligt kommit att fråga mig sjelf, om han ej drifver smått med mig . . .

Negern har slutat sin förevisning, och det är blott aftonens glansnummer som återstår. Publiken skockar sig framför lejonburen, delande sin beundran mellan Brutus, det nubiska lejonet der bakom gallret, och den djerfve, som utan vapen skall gå dit in. Direktören tar af sig sin ytterrock, och »lejonkungen» står framför oss i all sin glans, ljusröda trikåer och ridstöflar och det guldsmidda bröstet öfversålladt med ordnar — från Nubien sannolikt äfven de. Han är liten till växten liksom Napoleon, och det ständiga umgänget med rofdjuren har gifvit hans ansigte ett rått och frånstötande utseende. Han är starkt parfymrad af bränvinsdoft för att motverka den fräna lukten der inne i buren, och det pomaderade håret ligger i sirliga lockar kring den låga pannan. Negern räcker honom en liten piska, och han drar långsamt på sig sina glacéhandskar. Det högtidliga ögonblicket är inne, och det blir en andlös tystnad i församlingen. Stolt hukar han ned sig och kryper in i buren, och stolt slår han en piskklatsch åt den hvilande Brutus. Lejonet reser sig upp med ett doft

rytande och börjar vandra rundt kring burens smygande sig tätt intill väggarna. Stolt sträcker lejonkungen ut piskskaftet, och lydigt börjar Brutus skutta fram och tillbaka deröfver. Stolt räcker negern sin herskare ett tunnband, och liknöjd och loj hoppar Brutus derigenom. Stolt skrefvar lejonkungen med benen, och nedhukad som en slagen hund kryper Brutus mellan den djurfves ben. Brutus är i dåligt humör i qväll, han ryter ej tillräckligt. Det blir dock något bättre i sista numret, der direktören står i hörnet af burens och Brutus störtande sig mot honom hejdas af lejonkungens blick. Brutus tredskas ej längre, utan ryter oklanderligt och visar sin gulnade roftand. Det hörs några halfqväfda utrop af förskräckelse bland publiken, en käring svimmar, ett pistolskott smäller, och skyddad af krutröken kryper lejonkungen snabbt, men stolt ut ur burens.

Bundna lejon, har du då glömt, att du en gång var konung äfven du, har du glömt, att hela nejden bäfvade der du gick fram, att skogen blef tyst, när din herskarstämma ljöd! Fallne monark, vak upp ur din träldoms förnedring, res dig upp kämpalik, och låt din herskarstämma ljuda än en gång!

Brutus, Brutus, hämnare af förlorad frihet, du är för stolt att vara slaf! Slit af dig bojorna,

MENAGERI.

som smygande människolist band kring dina
lemmars sofvande kraft! Skaka din flammande
lejonman, och stark som Simson i din väldiga
vrede låt murarna falla kring ditt fängsel och
krossa flisteerna, som samlats för att le åt sin
fruktade fiendes vanmakt!

Brutus, Brutus, hämnare af förlorad frihet!





Zoologi.

Man säger, att människokärleken är den högsta dygd som finnes. Jag beundrar människokärleken, och jag tror för visso, att den är blott ädla andar förbehållen. Min själ är för liten, min tanke flyger för nära jorden för att någonsin nå dit, och jag nödgas bekänna, att ju mer jag lefver, desto mer aflägsnar jag mig från detta höga ideal. Jag skulle ljuga, om jag sade, att jag älskar människorna.

Men jag älskar djuren, de förtryckta, ringaktade djuren, och jag bryr mig ej om, att man skrattar åt mig, då jag säger, att jag trifs bättre bland dem än bland flertalet människor, jag möter i min väg.

När man talat med en människa i en kvarts timme, har man i regeln nog, icke sant? Åtminstone jag känner då vanligen lust att gå min väg, och jag är alltid förvånad öfver att den jag

talar med ej sökt komma undan långt förut. Men jag har t. ex. aldrig tråkigt i en snäll hunds sällskap, äfven om jag inte alls känner honom och inte han mig. Ofta när jag möter en hund, som går och funderar för sig sjelf, stannar jag och frågar hvart han skall gå och språkar en stund med honom; och äfven om der ingen vidare konversation blir af, så trifs jag godt med att se på honom och söka tänka mig in i de tankar som arbeta inom honom. Hundarna ha den ofantliga fördelen framför människorna, att de ej kunna förstå sig, och Talleyrands paradox, att språket är till för att dölja tankarna, kan ej alls passa in på hundarna.

Jag kan sitta halfva dagen i en hage och se på de betande kossorna och hästarna, och att observera en liten åsnas fysionomi anser jag för en psykolog vara en verklig njutning. Men det är egentligen då åsnorna gå fria som de äro mest intressanta, en bunden åsna är på långt när ej så meddelsam och natursann, som då hon får gå lös och ledig, och det är väl ej att undra på för resten. På Ischia lefde jag en längre tid nästan uteslutande med en åsna. Det var slumpen som fört oss begge till sammans. Jag bodde i en liten sjöbod alldeles nere vid marinan, och åsnan bodde vägg om vägg med mig. Jag hade alldeles kommit ifrån att sofva der uppe i ho-

tellets qvafva rum och hade med glädje antagit min vän Antonios inbjudning att bo nere i hans svala sjöbod, medan han var ute på långfiske uppe i Terracinabugten. Jag mådde utmärkt bra der inne bland ryssjor och fisknät, och grensle öfver kölen på en gammal båt skref jag långa kärleksbref till hafvet. Och när qvällen kom och det började skymma der inne i sjöboden, gick jag till kojs i min hängmatta med ett segel till täcke och minnet af en lycklig dag till hufvudkudde. Jag somnade in med hafsbruset och jag vaknade med dagen. Och hvar morgon kom min granne, den gamla åsnan, och stack in sitt allvarliga hufvud genom sjöbodens öppna glugg och såg orörligt bort till mig. Jag förundrade mig alltid öfver att hon stod så stilla och bara stirrade på mig, jag kunde ej få någon annan förklaring deröfver än att hon tyckte jag var vacker att se på. Och jag låg der halfvaken och tittade på henne — jag tyckte också att hon var vacker, hon såg ut som ett gammalt familjeporätt, der hon stod med sitt grå hufvud i ramen af den mörka dörröppningen mot sommarmorgonens blånande fond. Der utanför ljusnade det allt mer, och hafvets blanka yta började glänsa. Så kom en solstråle dansande och lyste mig rätt i ögonen, och då sprang jag upp och helsade på golfen. Jag hade ingenting alls att göra

hela dagen, men den stackars åsnan skulle egentligen tjänstgöra hela förmiddagarna uppe i Casamicciola. Men der uppstod en sådan sympati mellan oss, att jag skaffade henne en vikarie, och så drefvo vi sorglösa kring hela dagen i ända som riktiga vagabonder, hvart helst kosan bar. Ibland var det jag som gick först, och åsnan vandrade beskedligt i hälarna på mig, ibland hade hon någon bestämd idé, och då följde jag naturligtvis med henne. Jag studerade hela tiden med uppmärksamhet den intressanta karakter, jag så oförmodadt kommit i förbindlighet med; och på länge hade jag ej trifts så väl i någons sällskap. Mycket skulle jag kunna orda härom, men som dessa psykologiska spørsmål äro för allvarliga för en stor del af mina läsare, tror jag mig böra stanna här.

Och foglarna, hvem kan någonsin tröttna på deras sällskap? Timme efter timme kan jag sitta på en mossig tufva och uppmärksamt höra på hvad en liten älsklig fogel har att säga — jag som aldrig kan hålla tankarna samlade, när någon menniska håller tal!

Men har du märkt hvad en liten fogel är vacker att se på, medan han sjunger sin visa eller ropar sin lockton och då och då böjer på sitt lilla graciösa hufvud, liksom lyssnade han om någon skall svara der borta i skogen? Och

om sensommaren, då fogelmamman skall lära sina barn att tala — tro ej det är blott instinkt, de få taga lektioner äfven de i att lära sitt sjungande språk — har du hört på de der öfningarna, då mamman från gungande kateder föreläser om ett och annat och de sommargamla små stappla efter med klara barnstämmor

Och när foglarna tystna, behöfver jag blott se ned bland gräs och mossa för att träffa på andra bekantskaper att sällskapa med. Der vandrar en liten Jungfru Marie nyckelpiga, sirlig och nätt i sin svartprickade klädning, fram öfver ett grässtrå och kommer så helt vänligt upp på mitt pekfinger och börjar genast taga mått till ett par handskar åt mig — handskar bryr jag mig inte stort om, när jag ej är i Paris, men jag vill ej göra henne ledsen med att säga det så hon hör det.

Öfver vajande gräs och strå flyger en trollslända på vingar af solglans och silfverskir, och djupt ner på stigen, som slingrar sig fram mellan gräsens väldiga stammar, stretar en liten myra med en torr barrqvist på ryggen. Oländig är marken, än bär det uppför, än bär det nedför, än skjuter hon det tunga lasset som en kälke framför sig, än bär hon det på sina spensliga axlar; hon tar i i uppførsbackarna, så att det spanner i de små klena benen, hon glider utför

ättestupor med sin börda i famnen, men hon släpper ej taget, och framåt går det, ty myran har brådtom hem; snart faller daggen, och då är det osäkert ute i villande skog och bäst att vara der hemma i ro efter slutadt dagsverke. Nu börjar vägen bli högländ och bergig och snart reser sig ett väldigt fjäll framför henne — hvad fjället heter vet nog myran, jag vet ingenting, och jag tycker att det ser ut som en vanlig knytnäfstor gråsten. Myran tvärstannar och funderar en stund, och så ger hon med antennerna en signal, som jag är för dum att förstå, men som andra genast uppmärksamma, och bakom ett torrt löf rycka två andra myror fram till förstärkning. Jag ser hur de hålla krigsråd och hur de nykomna betänksamt lyfta på stocken för att känna hur tung den är. Plötsligt stå de alldeles stilla och lyssna — en patrull myror tågar förbi ett stycke längre bort, och strax ser jag ett par man afgå till undsättning. Så taga de i allihop på en gång, och liksom sjömän hala de upp stocken i långsamma drag.

Jag hör att det är för att reparera en ordbäfnings förödelse, som timmerstocken skall användas — hur många stråfsamma lif ha måhända ej krossats under ruinerna af de fallande husen, och hvilken ond makt kan ha rifvit ned hvad så mycket tåligt arbete timrat upp? Jag

törs ej fråga, ty hvem vet, om det ej varit en förbigående människa som stuckit sin käpp i myrstacken!

Och alla andra småkryp, hvilkas namn jag ej vet men i hvilkas lilla verld jag med glädje blickat in, de äro medborgare de också i skapelsens stora samhälle, och kanske fylla de sina medborgerliga skyldigheter långt bättre än jag fyller mina!

Och när man ligger så der och tittar ner i gräset, så blir man för resten så liten sjelf.

Och till slut tycker jag, att jag blott är en myra, som knogar fram med mitt tunga lass i villande skog. Än bär det uppför, än bär det nedför, men det gäller att ej släppa taget. Och får man någon som hjälper till i uppförsbackarna, så går det nog.

Men rätt som det är kommer ödet och petar omkull allt hvad man byggt upp.

Myran stretar fram med sitt tunga lass djupt inne i villande skog; vägen är lång och det dröjer en stund ännu, innan dagsverket är slut och daggen faller.

Men högt öfver gran och fur flyger drömmen på vingar af solglans och silfverskir.





Till — — — —.

»The firmest friend
The first to welcome, foremost to defend.»

Byron.

Vi ha kamperat i hop i hela tio år. Vi ha hållit tillsammans i både fröjd och sorg, ärligt ha vi delat ljuft och ledt.

När jag är glad, är han alltid glad; han tänker ej ett ögonblick, om han har något skäl att glädjas för sitt eget personliga jag, han bryr sig ej om några förklaringar, han frågar ej hvarför, han tänker blott på att deltaga i min fröjd — blott en blick, en vink eller ett enda vänligt ord är honom nog, och hela hans ärliga ansigte lyser upp af min glädje. Och när jag är nedstämd och mörk i hågen, då sitter han så dyster vid min sida. Han försöker ej trösta mig, ty han förstår huru litet medömkans ord

kunna uträtta, han säger ingenting, ty han vet att tystnaden är en lisa, då man är sorgsen. Han ser blott ofvändt på mig, och så lägger han sitt stora hufvud i mitt knä. Han vet, att han ej kan leta ut, hvad det är som bekymrar mig, att hans stackars mörka hjerna ej kan följa med i allt hvad jag tänker på, men hans trofasta hjerta vill dock hafva sin del af min sorg.

Andra tycka jag är häftig och elak och blifva ovänliga igen — hans tålmodiga öfverseende har förlåtelse för allt, hans vänskap står profvet mot alla oförrätter. Är jag nervös och hård mot honom när jag går, så lönar han ondt med godt och kommer lika vänlig och snäll mig till mötes, då jag vänder åter. Andra fälla domen öfver mina många fel och klandra mig i allt hvad jag tar mig till — han söker med kärleksfull ifver leta ut den minst fula sidan af allt, han vägrar att tro mig om något dåligt. När jag förfäktar en sak, ger man mig vanligtvis orätt — men han tycker alltid som jag. I motgångens stund synas inga vänner till — han står alltid vid min sida, färdig att försvara mig mot hvarje fara, glad att, om så fordras, gifva sitt lif för mitt.

Han klagar aldrig, han är alltid nöjd, hur dåligt han än har det, blott han får vara med. Han sitter timtals utanför på gatan och väntar

tåligt i regn och köld, när jag är uppe på besök hos någon af mina personliga bekanta, der han ej umgås. Är det ej plats för honom i vagnen, när jag åker, så springer han lika gladt bakefter, han är till och med förtjust, när jag åker, han är stolt öfver mig — han tycker det ser förnöget ut. Ror jag ut på sjön, så störtar han sig utan tvekan i vattnet efter min båt, han simmar så länge han kan draga andan, och när krafterna börja svika, reser han sig med en sista ansträngning rätt upp i vattnet och ser efter båten, men att vända om mot land tänker han ej på. När jag reser på jernvägarna, sitter han hur länge som helst utan att knota hopklämd i sin lilla kupé i saknad af all den enklaste komfort, med den skarpa vinden blåsande rätt igenom sin vagn, öm i alla leder af den ideliga skakningen, som inga fjädrar lindra, svart i ansigtet som en sotare af lokomotivets kolrök. Och dock hvar gång tåget stannar, ropar han belåtet att han är med och allt väl om bord. Och hinner jag så springa fram och helsa på honom, så tittar han tålig och förnöjd ut genom sitt lilla gallrade kupéfönster och trycker sin torra näsa mot min hand — aldrig en aning om att han tänker på hur obeqvämt han har det mot mig, som sitter der inne i den rymliga vaggonen, aldrig en minsta anmärkning mot jernvägs-

styrelsen, som gjort så förvånande litet för resande af hans klass.

Men om han af finkänslighet mot mig ej velat formulera någon dylik anmärkning, så återhålles jag ej af någon som helst hänsyn. Och jag kan gerna tala om för dig, att jag ärnar ställa mig i spetsen för en petition i syfte att protestera mot *den ojemna fördelningen af komfort för jernvägsresande*. Jag har hört mig för under de många år jag flackat kring på alla möjliga länders jernvägar, och jag anser mig redan nu förvissad om ett betydligt antal signaturer af i saken intresserade resenärer. Menniskorna, som öfverallt hålla sig framme och blott tänka på sig sjelfva, hafva äfven lyckats få åtskilliga fördelar sig meddelade på jernvägarna, fördelar, som uteslutande komma dem till godo, och som utgöra en skriande orättvisa mot alla andra resande, hvilka äfven de betala sin biljett och följaktligen enligt allmänna lagbegrepp hafva rättighet äfven de att fordra infriandet af de förbindelser, som jernvägsstyrelsen åtagit sig vis-à-vis dem.

Om jag vaknar på natten, der jag ligger och sträcker mig på min mjuka kupésoffa, vid det att värmeledningen slocknat och det är kallt i vagnen, så har jag rätt att klaga för öfverkonduktören — men jag har otaliga gånger hört ljudelig

klagan från hundkupéerna öfver den iskalla nattvinden som blåser rätt igenom, men ingen meniska har brydt sig derom. Om min granne tänder en cigarr och se'n han blåst den midt i ansigtet på mig frågar, om jag tillåter att han röker, fast det icke är rökkupé, så har jag blott att svara nej (hvilket man alltid skall göra för att bereda honom en öfverraskning), så slipper jag röken — men hvem har någonsin frågat hundarna, om de tycka om den tjocka sotröken, som lokomotivet flåsar dem i ansigtet hela tiden, der de stackarna sitta framme i första vagnen?

Alla tåg stanna på bestämda måltidsraster, och vi hafva blott att springa in i buffeten för att få äta oss mätta — men är det någon som vet, hur svårt det är att få litet mat och en dryck vatten för en resande hund? Minuterna äro räknade, och man serveras i ordningsföljd, efter som man hunnit in i salen, tror du — nej visst inte, hundarna blifva alltid öfverhoppade, äfven om de hafva pengarna främför sig på bordet, och oftast när det blir deras tur, så ringer klockan, och tåget skall gå. Då jag var i första stadiet af min människokänedom (det idealistiska), begärde jag alltid först en hundportion — men det duger inte alls, ingen kypare är nog snäll att höra på det. Sedan i andra stadiet (de svinnande illusionernas) begärde jag genast en biffstek — det

duger inte heller, utsigterna att få något äro högst obetydliga. I tredje stadiet (det pessimistiska) begär jag genast middag för två personer och skyndar mig att vika två stolar vid table d'hôte; Puck försvinner ögonblickligen under bordet, och jag langar till honom hans portion, allt efter som den blir satt fram vid hans kuvert. Jag har fått en sådan vana vid det der, att ingen märker hvart det tar vägen, och tyst som en ande sväljer Puck både kotlettben och kakor hela — det enda som kommit honom att tappa koncepterna är det i Italien ganska vanliga bruket att servera glacemarenger, om hvilkas olämplighet vid jernvägsmiddagar jag är ense med honom. Jag mins en gång i Macon — nattsnälltåget mellan Paris och Turin stannar der — hade vi till grannar en fredlig borgarefamilj, hvars medlemmar den ena efter den andra läto knif och gaffel falla och allt efter som middagen led med stigande förbluffelse stirrade på mig och mina snabbt försvinnande dubbla portioner. Till slut sade en liten gumma, som var med dem, alldeles högt: »*Voilà un homme que je ne voudrais pas inviter à dîner, il serait capable de manger les assiettes aussi!*»

* * *

Ja, vi ha varit vida kring i verlden, vi ha mött många människor i vår väg, vår lifserfarenhet är stor. Det fans en tid, då vi voro ärelystna äfven vi, mycket ärelystna. Vi drömde om prismetaljer och hederstecken för oss begge två, om persiska mattor under våra fötter och stekta sparfvar flygande i munnen på oss. Den tiden är förbi, den ene af oss börjar redan bli grå, men inga stekta sparfvar synas till och inga persiska mattor heller. Och när golfvet käns för kallt, breder jag ut min kappa för kamraten att ligga på. Och vi börja förstå hvad människorna äro värda. Vi voro idealister, därför att vi trodde att andra voro idealister. Vi voro beskedliga och fromma som lam, därför att vi trodde att andra voro det. Vi voro filantroper. Men vi ha upptäckt, att vi tagit fel. Människorna äro inte alls snälla mot hvarandra. De tala så mycket om vänskap, men det är endast ett försvinnande fåtal af dem, som förmå fatta den höga betydelsen af detta ord.

Och dock skratta de, då man ger en hunds trofasta hängifvenhet namn af vänskap, då man med tacksam erkänsla ger igen det bästa man har åt den ringaktade kamraten, som de kalla blott ett oskäligt djur, hvars fina, känsliga tanke de kalla instinkt, och för hvars vackra högsinnade själ de förneka all rätt att lefva längre än hans trogna hundhjerta slår!

Skulle det ej vara *dygd*, denna allt uppoffrande, allt försakande, alla oförrätter glömmande kärlek — ja, då vet jag inte hvad dygd vill säga. Och skulle hans enda belöning för ett helt lifs trohet bestå deri, att han blir skjuten, när han blir gammal, och blir begrafven under lindarna i parken — ja, då tror jag ej heller, att vi andra komma längre än till grafkullen, der vårt stoft lägges ned!





Tankarna flyga.

— — — — Här slutade Puck sitt anförande, genomandadt af den hopplösaste pessimism. Som hans tal var uteslutande riktadt till mig och blott gälde våra enskilda förhållanden, återger jag det ej här, så mycket mera som jag vet, hur mycket det skulle förlora på att öfverflyttas på vårt fattiga människospråk. Jag äskade ljud och svarade honom ungefär följande:

Ja, du har nog rätt, gamle kamrat, mycket af hvad du sagt är sant. Men betänk dock, huru mycket annat vi ha att vara tacksamma för — blott det att det blifvit oss förunnadt att få lefva så länge i det land, under hvars strålande sol lyckans ömtåliga planta växer och triffes och glädjen blommar hela året om! Tänk blott på vår fria vandringstid der nere, och medgif att vi haft mycken fröjd att vara tacksamma

för! Vi ha glidit fram på Venezia's tysta kanaler, der de öde palatsen stå och drömma, vi ha badat i vågsvallet ute vid Lido, vi ha matat dufvorna på San Marco-platsen. Och Florens, »Firenze la graziosa», liljornas stad! Huru ofta ha vi ej suttit der på en af de nötta marmorbänkarna i Loggia dei Lanzi's skugga, med ögat hvilande på Benvenuto's Perseus, Donatello's Judit eller Giovanni da Bologna's Sabinergrupp och med hufvudet fullt af Dante och Petrarca, Boccaccio och Ariosto, Lorenzo il magnifico och Michel Angelo, Titian, Fra Angelico och Leonardo! Vi ha plockat majliljor på ängarna kring Fiesole och hvilat oss i det höga gräset bland purpurröda anemoner och doftande narcisser uppe på sluttningarna kring Vallombrosa. Vi ha lefvat medeltidslif i det stilla Perugia, vi ha vandrat genom silfverskimrande olivskogar upp till det grå, gamla Assisi, der en af medeltidens störste grundade den klosterorden, som bär hans namn och som gått ut öfver verlden. Det är som lefde den ädle S:t Franciscus qvar ännu der uppe i det tysta Assisi. Vår tid kallar honom en dåre och hans höga lära om uppoffrande människokärlek för religiös fanatism. Men hans samtid gaf honom namnet »il Serafico», och Dante liknade honom vid solen, som öfverstrålar och värmer allt; och konstens mästare, en Cimabue

och en Giotto målade, i sin storslagna, höga konst den hänförelse, som det fattiga helgonet framkallade. Och vi begge, vi helsade med vördnadsfull beundran de förtrycktas och de ringas högsinte kämpe, den ädle munken, som var de fattigas och djurens vän.

Och Roma! Vi ha druckit återseendets skål ur Fontana Trevi, vi ha vandrat kring på de skuggiga gångarna i villa Borghese's och villa Doria-Pamfili's trädgårdar, många gånger har du suttit och väntat på mig under en af villa Albani's gamla ekar, medan jag var inne och helsade på min sorgsne, lotuskransade Antinous, som drömmande ser på sina Nilblommor. Vi ha ströfvat kring på den storslagna, ödsliga Campagna di Roma, vi ha sofvit vid vakteldarna på campagnolens fårpels, vi ha vänner både bland herdarne och vallhundarna. Vi ha gått till fots den gamla bortglömda strandvägen från Roma till Napoli. Golfens väna stränder känna vi väl. Vi ha seglat med korallfiskare öfver till Sicilien, vi ha der vandrat kring långt bort från stråkvägarna, som reseböckerna ritat upp för nyfikna främlingsskaror, vi ha lefvat bland folket, bland herdarne uppe i de öde bergen, dit intet eko af nutidslif trängt fram.

* * *

När foglarna fingo vingar, fingo människorna fantasi; ofta gläntar jag på buren och låter tanken flyga dit ner till mitt kära Italien, och glömsk af all dagsarbetets tunga lefver jag så en stund bland solljus och fröjd.

Men vet du, Puck, hvad som händer mig så ofta nu på senare tider? Jo, midt i mina italienska tankar tycker jag att den dunkelblå himlen ljusnar, den ljumma luften, doftande af veka drömmars vallmo, blir bitande kall, men svalkande som ett bad ur skogens svala källa. Jag vaknar ur mitt dolce far niente, och förundrad ser jag mig omkring. De dunkelgröna orangeträden räta sig upp och växa ut till skyhöga granar, murgrönan, som skylde stammarna, faller bort, och den bruna barken lyser fram, barken som mitt fattiga land har blandat med sitt bröd! Det doftar af barrskog, och snön faller i hvita flingor. Jag slår armarna kring mina gamla sorgsna furor, och jag hör hjertat af mitt fosterland klappa under den skrofliga barken. God dag, Nordens stolta cypresser, som vakten grafven, der linnea och ljung sofva, god dag, skogens väldiga jättar med fjällens helsa i edra ådror, god dag, sekelgamla livvakt för mitt vintriga land, grå gamla grenadierer med rimfrost i skägget och snö i lockarna!

Och från fur till fur hör jag vinden susa mig en helsning igen, helsning till honom som

varit så länge borta, men aldrig glömt sitt land.

Bjellerklang på den frusna snön, svindlande slädfart öfver den blanka isen, och en flammande brasa väntande der hemma!

Julfred i tankarna, ljusen tända i julgranen och tindrande barnaögon rundt omkring!

De små ha somnat med julklapparna i famnen, och hela huset hvilar snart; ty i morgon bittida, medan vinternattens stjernor gnistra ännu der uppe på himlen, skola vi hän öfver snöhöjda fält och genom sofvande skogar till kyrkan, som tändt sina julljus för både stora och små att i en gammal ärlig svensk psalm viga julfrid öfver vårt hem och vårt land!

Julnatten går långsamt hän. Puck ligger och sträcker sig på elghuden framför brasan, och jag sitter en stund och stirrar in i de falnande kolen, der det ena lysande slottet, der den ena skimrande planen efter den andra formar sig fram, och se'n faller till aska. Och jag sträcker ut händerna mot hemmets lugna härd, och jag säger tyst för mig sjelf, att här är värme nog att tina upp hvad som förfrusit der ute i verlden, här är hamnen, der kringirrande vilsekomna få hvila ut, här är fred för oroliga tankar!

Der ute på gården tindra stjernorna öfver mitt hufvud och snön knarrar under fötterna. Sparf-

varna, glömska af all vinterns hunger och köld, qvittra sin julfröjd kring sädeskärfven, och nere i stallet frusta hästarna belättna öfver sina hafrefyllda krubbor — det är jul i dag.

Se'n, när allt blir tyst i stallet, prasslar det sakta uppe på skullen. Blacken drömmer, att någon tassar förbi honom, en liten rödlufva tittar fram, och gårdens skygga lilla tomte kommer och hemtar sitt fat gröt och sin julkaka. Tomten ser in i alla spiltorna, så att ingen af hästarna skall kunna halka på den blanka isen och bryta sig, går sedan till ladugården, der kossorna drömma om grönskande ängar. Sedan, när alla ljusen blifvit släckta uppe i stora byggningen, smyger han sig dit upp, lutar han sitt lilla skrumpna ansigte öfver de sofvande barnen, tassar från rum till rum och ordnar med andehand allt trassel och split, som året stält till. Han är så snäll, den lille tomten, men så skygg; för stora människor visar han sig sällan, ty de äro ej nog goda i sina tankar, men barn se honom ofta. Han vill inte, att man skall låtsa om honom, men på julqvällen skall man alltid sätta ut ett fat gröt och en julkaka åt honom — tomten ser det gerna. Det fins människor, som ej tro på tomtar, men det böra de aldrig tala om, ty det visar, att de äro mycket okunniga och mycket gamla i sina sinnen. Det fins till

och med menniskor, som håna tomtarna — men dem går det aldrig väl i händer. Jag är så glad öfver hvad jag vet om de snälla små tomtarna. Och tomtarna veta nog, hvilka som äro deras vänner. Och kanske fins det ett litet gråskägg der hemma, som förstår min djupaste tanke; och en klar julnatt skola kanske ett par dvärgar timra upp en stuga åt mig der hemma i en svensk furuskog — midt inne i skogen, långt från vägar och stigar, der inga menniskofötter trampa ner mossan, och inga larmande röster skrämman bort trastarna. Nog vet jag, hvar stugan skulle stå, men det är endast tomtar och dvärgar, som kunna bygga den — mina egna krafter skulle ej ens räcka till att bygga en hundkoja åt Puck.

Men Sveriges skogar äro farliga. Jag talade här om dagen med en fransman om mitt hemland, och jag sade honom, huru vackert det var. Han blef mycket intresserad och funderade på att göra en resa hem till Sverige.

— *«Mais il y a des ours partout chez vous?»*
— sade han med en viss tvekan.

— Ja, tyvärr — svarade jag — der finnas björnar öfverallt.





Ljusets fiender.

Du mins kanske min petition till jernvägsstyrelsen apropos »*Den ojemma fördelningen af komfort för jernvägsresande?*»

Nåväl, man har från flera håll låtit mig förstå, att denna petition ej torde bli så uppmärksammasad, som den förtjenar. Jag vill dock i det längsta vägra att lyssna till detta tal, jag tror ännu, att den kommer att göra ett öfverväldigande intryck på jernvägsstyrelsen, och jag har godt hopp, att de stackars djurens jernvägsresor i en nära framtid komma att anordnas på helt annat sätt. Längre nog har jag utan att säga något låtit jernvägarna ostörda fortgå, men skulle man nu verkligen våga bjuda mig spetsen och lemna min protest utan afseende, så känner jag på mig att mitt tålamod är slut.

Jag kommer då att taga steget ut och börja en propaganda för *jernvägarnas fullständiga utrotande*.

Att jernvägarna äro en bland de mest förderliga uppfinningar, som hittills blifvit gjorda, är ju ett obestridligt faktum — det är ett axiom och såsom sådant onödigt att bevisa, eller hur?

Att »folken flyga i hvarandras armar på ångans vingar» är fullkomligt riktigt, men man har glömt att tillägga, att det är för att strypa hvarandra.

Från vårt sammanträffande med Bismarck och »der Reichshund» i Kissingen (med diplomatisk försigtighet vidrördt i »*Politiska agitationer på Capri*») vet jag bland andra statshemligheter, att det var jernvägsnäten som till stor del bestämde 1870 års blodbad.

Och det är ej stort bättre i fredstid. Förr gick man temligen lugn för öfverrumpling af vänner och bekanta, eller man hade åtminstone tid att förbereda sig på dylika glädjande möten; nu komma de som tjufvar om natten i långa rader ända från Vimmerby, och skall det fortgå på detta viset, blir snart Sahara-öknen det enda ställe man egentligen kan bo på — lejon och tigrar tycker jag mycket om, och jag undrar, om de skulle bita mig.

Italien är t. ex. alldeles förstördt af jernvägarna. Läs blott den äldre generationens beskrifningar på ankomsten till Rom, när vetturinen stannade vid Ponte Molle och pilgrimen i andaktsfull tystnad helsade den eviga staden och se sedan på våra dagars turist, som med Bædeker under armen tränger sig fram bland hojtande facchiner på den öfverfyllda perrongen bort till hotellets väntande omnibus — kanske har han tid att kasta ett flygtigt ögonkast åt Diocletiani termer der midt emot, kanske bryr han sig ock ej derom.

Men det var långt innan jag kom till Italien, det var hemma i Sverige, som jag först insåg den olycksaliga verkan af jernvägarna.

Med rensel på ryggen, den efterlängtade studentmössan på hufvudet och den troгна Prisse* i hälarna vandrade jag kring uppe i Dalarne en hel oförgätlig sommar. Skärmen af den hvita mössan var allt som skuggade min syn, renseln, som jag bar på ryggen, inneslöt allt hvad jag behöfde för dagen och var min hufvudkudde om natten. Inga sorger hade fått följa med på färden, det förflutna var ett skolpojkmänne om öfverståndna mödor, och de framtida tankar seglade med

* Prisse är död. Han studerade ett par år humaniora vid Upsala universitet, bevistade pligtroget föreläsningarna, men aflade aldrig någon akademisk examen.

Dalefvens blå vatten långt bort till det vida solbeglänssta hafvet. Och stunden var molnfri och ljus — det var sommartid vid Siljans väna stränder.

Högt upp till fjälls gick min väg. Der uppe bland öde skogar och skummande vattendrag lefde i sträfsam id ett folk, som jag lärde älska. Med ett välkomnande »Guds fred!» bjöds vandra- ren träda öfver stugans tröskel; svart var brödet, som räcktes mig, men det var det bröd, som fostrat upp denna stolta stam af resliga män och sunda qvinnor, hård var näfven som lades i min, men det var dock samma näfve, som en gång höll fast i Sveriges krona. Kraft och mod bodde inom männens höghvälfda bröst, forntida dygd lyste ur qvinnornas klara ögon, och barnen ärfde gammaldags tro och enkla seder med farfars bibel och farmors sölvspänne.

Ekot af dagens larm trängde ej hit; ogrumladt af tidens stormar och klart som den undan- gömda bergsjöns vatten var folkets sinne. Men rundt omkring susade furorna gamla dunkla hör- sagor om jättar och troll, fjällen stodo på vakt kring bergakungens demantprydda sal, och djupt inne bland klipporna blänkte nattliga eldar, der dvärgarne smidde det röda guld. Pilten hörde hur huldran lockade bort i skogen, och när qvällen svepte månstrålarnas slöja öfver ängarna, såg han

fagra elfvor tråda dansen blandsofvande blommor. Elfven sorlade sakta fram mellan björk och vide, vinden blef så tyst i skymmande furuskog, och Necken sjöng sommarnattens drömmande vemod.

Men sommaren led, och jag vandrade hemåt igen. Och skogarna blefvo allt glesare, elfven blef grå som en höstdag, och människorna blefvo allt fulare, ju längre söder ut jag kom. Ingen sade mig mera »Guds fred!» då vi möttes på vägen, ingen räckte mig mer handen, då jag steg öfver tröskeln till hans hem. Man började kalla mig »herre», och jag kände, att jag var bland främlingar.

Och naturen blef så ödslig, och sagan dog ut på folkets läppar.

Sista gången jag såg Necken tyckte jag han blifvit så gammal och grå. Jag frågade honom, hvarför hans sång ljud så sorgsen, och han svarade mig, att ingen brydde sig om att lyssna till honom mera. Jag frågade honom, hvart folkvisan tagit vägen, och han svarade mig, att den vackra, blåögda folkvisan var död.

I detsamma såg jag en eldfrustande drake flyga fram öfver fälten, dånet af hans flåsande andedrägt väckte skogen ur dess djupa fred, och en skärande hvissling ljud genom natten. En stackars liten dvärg kom springande öfver tufvor

och stenar, flyende inåt skogen, så fort de små benen kunde bära honom. Han hade långt, grått skägg och små snälla ögon, men han såg så förskrämd ut; jag såg honom försvinna bakom en tufva. Så blef allt stilla och tyst igen, mån-ljuset föll kallt och vinterklart öfver elfven, men Necken såg jag aldrig mer.

Just som jag skulle gå, skymtade rödlufvan fram igen; han tittade på mig med sina små rädsla ögon, men då han fick se att det bara var jag, nickade han med sitt lilla grå hufvud. Jag frågade, om han bodde der inne under tufvan, men den lille mannen svarade mig, att han inte hade något hem alls numera — människorna hade med dynamit sprängt sönder fjället, der han och många andra fredliga bergtussar bodde, och skogen deromkring hade de huggit ned. Nu var han på väg upp till fjälls, den lille dvärgen, och han tänkte hinna ända upp till Lappland före soluppgången, sade han. I detsamma nickade han igen med sitt lilla grå hufvud, och innan jag visste ordet af, var han försvunnen.

Fundersam vandrade jag fram genom skogen, foljande i mina tankar den lilla rödlufvan i hans ensliga flykt upp mot fjällen — nog finge han traska på alltid för att hinna så lång väg innan dager, tänkte jag. Skogen glesnade allt mer, rymden började ljusna, och när jag hunnit

fram till skogsbrynet, låg dalen djupt der nere under mina fötter i fullt solljus. Midt öfver ängar och skördefält låg der en väldig orm i slingrande bugter och solade sin nakna sandgula kropp; han hade två mörka ränder på ryggen, och han var lång som midgårdssormen. Fram på dagen kom jag till ett ställe, der en hel hop menniskor voro samlade — man upplyste mig, att jag var vid en jernvägsstation. Midt i folkhopen stod en liten bleksiktig, skrofulös herre och orerade lifligt. Masarne bjöd han på brännvin, och kullorna gaf han högklackade kängor — det var en charmant karl. Rik var han visst också, ty pengarna skramlade i fickorna på honom. Så nöp han en vacker kulla i kinden och så stack han en blank riksdaler i handen på henne. Den fattiga kullan, som tröskade råg på logen från soluppgången till qväll för en bit torrt bröd, hon vände på penningen i sin hårda näfve; men efter en stund började fingrarna mjukna på henne, och när hon se'n skulle försöka tröska, var slagan henne för tung. Så gick hon hem, missmodig och trött och kastade af sig sina vackra, hemväfda kläder och tog på sig stadspigornas fula drägt. Och den bleksiktige herrn tog fram en sax och klippte af de tunga hårflätorna, som stucko fram under hennes hätta, och gaf henne i utbyte hatt och parasoll.

Midsommarstången stod kvar ännu på ängen, och der skulle dansas på qvällen. Men blomkransarna voro vissnade, ängsmarken var ojemn och gropig för de moderniserade fötterna, och inne på logen, der man dansat så många år, märkte man nu, att det dammade för mycket. Och bondspelmännen hade glömt bort alla sina gamla trollpolskor på den gammalmodiga fiolen, och i stället för ringdans dansades française vid tonerna af ett handklavér.

Men den vackraste musiken var borta — folket skrattade ej mer.

Och jag, som inte tycker om handklavér, jag gick min väg. Jag längtade bort från menniskorna, och jag gick ned till flodstranden. Elfven såg ovänlig och kall ut. Förbi mig dref en timmerflotte med en hop svärjande karlar på, ett stycke längre ned pep en gäll hvisselpipa från ångsågen, och på stranden midt emot låg en klumpig piga och tvättade bleckkärnen från mejeriet. Det mörknade allt mer, en kall, blygrå dimma steg öfver strandängarna, och månen lyste som ett vargöga genom den disiga luften. Med slokad svans satt Prisse bredvid mig och huttade, han tordes ingenting säga, ty han såg, att jag var vid dåligt lynne, men han tittade då och då på mig, om vi inte skulle gå vår väg. Och jag började tänka på lexläsning och tentamina,

och till sist satte jag mig ned och räknade mina pengar. Se'n tänkte jag på nattluft och reumatisk feber; och en stund derefter vandrade vi melankoliskt ned till stationen och frågade efter gästgifvaregården. Man upplyste mig, att der fans ingen gästgifvaregård, men ett *hotell*. I trappan kom en piga och frågade hvad herrn befalde; och jag bad jungfrun gifva mig ett rum — hon rynkade på näsan och sade, att på hotellet fans inga jungfrur, men bara mamseller. Jag såg på hennes slappa kind och hennes grumlade blick, och jag sade henne, att hon hade rätt. I matsalen serverades jag blå mjölk och blått Bordeauxvin af en gråblek kypare i hvit halsduk, svart frack och svarta fingrar. På natten sof jag i ett rum med nummer öfver dörren liksom på cellerna i ett fängelse. Jag drömde att jag mötte den bleksiktige herrn, som klippte af kullornas flätor. Han hade hög hatt och maskstungna tänder, och han grinade försmädligt mot mig. Han såg med sina skarpa ögon på min ränsel och på mina nerdammade stöflar, och han sade att för att gå till fots, när det fans jernvägar, måste man vara galen. Jag svarade honom, att jag var af hans åsigt.

Men jag tog honom i kragen och sade honom, att han var en tjuf. »Ve den, som rör vid mig», sade han, »vet du ej att jag är oan-

tastlig?» — Med en stolt åtbörd slog han upp kappan, och jag såg, att han var guldsmidd från hufvud till fot, och bröstet var prydt af alla möjliga ordnar. Jag stod der i mina tarfliga linnekläder och ränsel på ryggen, men jag såg honom stint i ögonen och sade honom, att han var en tjuf i alla fall. Den höge herrn hånskrattade och vände mig ryggen — han hade ordnar på ryggen med.

I detsamma dånade det genom skogen, och den der eldsprutande draken kom farande och stannade lydigt midt framför oss. Det frustade gnistor ur gapet på honom, och ögat lyste som glödande kol. Den bleke steg upp i sitt ekipage, och med vindens hastighet for han i väg. — Jag trodde att det var sjelfve Belzebub jag haft att göra med, men jag hörde af några bergtussar att han heter Kultur.

Och jag vet att hans makt är stor. Den ensliga skogens susande tankar har han huggit ned, fjällets skimrande saga har han sprängt i luften, och elfvens sorlande sång har han bragt till tystnad. Blygrå dimma stiger öfver ängarna, der drömmen svepte månstrålarnas slöja kring fantasiens elfvalek, och ångsågen hvisslar ut Necken.

Men hur mäktig han än må vara den der höge herrn — han är en tjuf i alla fall.

LJUSETS FIENDER.

Ty han har stulit farfars bibel och farmors
sölvspanne.

Han är en jätte och jag är en flyende dvärg,
på väg till fjälls. Och jag tänker hinna upp till
Lappland före soluppgången.





Snöstorm.

Zermatt.

Dalen hade klädt sig i sin skönaste sommarskrud, snöfälten kring S:t Théodule-gletschern skimrade i strålande solljus, och Breithorns väldiga linier tecknade sig med sällsam klarhet mot den djupblå himlen. Men Matterhorn ensam var mörk, och det låg som ett hot i den dystra molnslöja, som svepte sig kring dess stolta fjällvägg.

Vi voro ett fyrtital turister samlade utanför det lilla engelska kapellet, och midt bland oss låg den sista snöstormens offer i en enkel furukista, höljd af blommor och granriskransar. Kappellets prest läste en kort bön, och med blottade hufvuden sjöngo vi psalmen:

»Rock of ages, cleft for me,

Let me hide myself in Thee . . .»

Så förrättades jordfästningen af en främmande clergyman, en kraftfull figur med den solbrända hyn, som bergen ger, och grofva alpskor under prestmanteln; kistan sänktes ned i grafven tätt invid kyrkomuren, der den döende sjelf bedt att få hvila, och den enkla ceremonien var slut.

* * *

Burkart dog strax bredvid samma klippa, der dr Mosely frös ihjäl för ett par år se'n, och ej långt från den plats, der engelsmännen Hadow, Hudson, lord Douglas och föraren Croz föllo ned i ett 1,300 meters bråddjup. Hvad som då kostade dessa fyra män lifvet (de ligga alla på Zermatt's kyrkogård) var, att mr Hadow snafvade och drog de andra med sig i djupet, medan två af förarne och den fjerde turisten, Whimper, räddades genom att repet brast.

Ansvarer för den nu timade olyckshändelsen drabbar, enligt mitt begrepp, endast den man, som numera ej behöfver bry sig om något ansvar — den döde sjelf. Hans oförsvarliga tilltag att utan vana vid bergsbestigningar bestiga Matterhorn fick han gälta med lifvet. Men hans slut var nog lätt — jag såg den döde, hans ansigte var lugnt och smärtfritt som hos en man

som sofver, ingen dödskramp hade väckt honom ur hans dvala.

Man har mycket diskuterat denna sorgliga tilldragelse, och mångfaldiga beskrifningar på huru den skedde ha gått Europa rundt. Tidningskorrespondenter från alla håll svärmade som hökar kring Matterhorns offer, och de första telegrammen till tyska och engelska tidningar kastade hela skulden på förarne. Jag har ej sett några tidningar se'n dess och vet ej, om den inledda undersökningen är afslutad, men när jag lemnade Zermatt, trodde man der, att förarne skulle bli straffade, ehuru med orätt, enligt mitt förstånd. För visso ligger det någonting uppörörande hemskt i tanken, att man lemnar en man, som dock ännu är vid lif, att ensam och värnlös dö under fallande snö, och alla, som jag hört tala derom, ha med teoretisk skärpa bevisat mig, att förarne borde ha stannat kvar.

Ja, det är lätt nog att bevisa det der i en diskussion vid hotellets table d'hôte, och man får det också mycket klart för sig vid skrifbordet — det kostar ingenting mera än telegramkostnaderna att klandra förarne. Men jag vet ett osvikligt medel för att mildra ens dom, jag vet, hvilka de äro, som taga förarne i försvar — det är de, som sjelfva varit med i en snöstorm på fjällen, de som sett och lefvat med

dessa män, som nu stämplades som pligtför-
 gätna.

Jag hörde äfven klandrande ord om den dödes
 vän mr Davis, som kom undan med lifvet efter
 att ha lemnat sin kamrat qvar der uppe. Jag be-
 klagar denne man för den förfärliga situation,
 hvori han befunnit sig, men jag har intet ord af
 tadel för honom. Lefde olyckskamratens tanke
 ännu, då han lemnade honom, så äro både Davis
 och förarne skyldiga, men jag tror ej, att så var
 förhållandet. Davis sjelf var för resten nästan
 medvetlös, och de enda ord, han kunde få fram
 under nedstigningen, voro, att han flere gånger
 bad förarne skära af repet och låta honom få
 ligga.

Tala ej om hjeltemodig uppoftning, om själs-
 styrka och mod, allt det der är mycket vackert
 och mycket bra, då det t. ex. gäller att stanna
 qvar på ett sjunkande fartyg eller att låta döda
 sig af fiendehand vid vännens sida hellre än att
 svika honom. Men det gäller ej här, der döden
 uppenbarar sig i form af köld och utmattning.
 Ty själen deltagar i kroppens långsamma förlam-
 ning, sjelfbevarelseinstinkten upphör redan tidigt,
 energien är död, och tanken arbetar ej mer —
 menniskan är ej längre vare sig god eller ond,
 vare sig modig eller feg, vare sig högsint eller
 låg, de individuella karaktärsdragen äro längese'n

öfversnöade, och hvad som gör den ene olik den andre hör till ett förgånget stadium.

Jag vet ej, huru nära dessa båda män stodo hvarandra, men sade man mig ock, att de voro de käraste vänner, så skulle jag svara, att det betyder nästan ingenting alls i ett fall som detta.

Jag vet en person, som inte heller hade det så bra samma dag Burkart dog; han hade det visserligen ej så svårt som de, som från Zermatt bestigit Matterhorn, men hade det gått illa, så hade hans situation varit sämre än deras, ty han skulle varit hjälplöst öfverlemnad åt sig sjelf, då ingen saknade honom från Zermattsidan. Denne person har en hund, som han håller mycket af och som han, utan skryt, trott sig gerna vilja hoppa i sjön för — nåväl, han var mycket nära att skära af repet och lemna honom qvar i snön, och han var ej mäktig den minsta känsla af vare sig blygsel eller sorg vid tanken på att öfvergifva sin trognaste vän. Och han skulle ha lemnat honom, om snön hade fallit ett par timmar till. Hundvänner må förakta honom — han kan ej hjälpa det, ty det är sant.

Vi turister veta i regeln ej, hvad vi riskera, vi gå sorglösa dit upp, ju högre desto bättre — somliga att se snöfjällens öfverväldigande ödsliga skönhet, somliga af skryt, somliga att stimulera sitt nervsystem med en smula fara. Bædeker

upplyser oss visserligen, att det eller det fjället blott är för »erfarna alpinister». Men hvem tror sig ej vara en erfaren alpinist, se'n han, gynnad af väder och vind och till hälften uppsläpad af en kraftig förare, lyckats kraffa sig upp på en eller par »svåra» bergtoppar? Jag åtminstone känner till ett förläst individuum, som Gud ska' veta inte duger mera till alpinist än till något annat, men som likaväl varit nog oblyg att gå och räkna sig bland de »erfarne» och i dumdristig sorglöshet klifvit upp hvar som helst. Och så, när han lyckligt och väl kraffat sig ned igen, har han ogeneradt sagt, att det hela var en småsak för honom, som har så långa ben och är så förfärligt stark, och han har varit för feg att erkänna vare sig för andra eller för sig sjelf, att han vid mer än en klippkam nog var en smula orolig för sina kreditors betalningsutsigter, och att han knappt kunde andas, när han kom upp till toppen.

Och så, om leken blir allvar, om lusturen blir kamp för lifvet, ja, då kastar han både ansvar, ränsel och sig sjelf på föraren; och denne, som tagit lättsinnigt Tartarinskryt för allvar och skenbar, nervös spänstighet för solid styrka, han får så släpa fram en klenbent kultur-produkt i stället för en kraftfull bergklättrare, som gifvit sig ut för att i viss mån kunna reda sig sjelf, men som nu, när det gäller, hvarken kan stå eller gå

ensam. Så orkar han ej längre, han tigger, ber och befaller föraren att vänta en stund, men föraren, som ser, att han skall försvara två lif, svarar ingenting, utan slår blott repet fastare om den andre och knogar på. Förarens fot är säker, och han riskerar ingenting för sig sjelf, men den erfarna alpinisten snafvar oupphörligt, och skulle han falla, drar han föraren med sig i grafven, ty den kraftfulle har bundit sitt lif fast vid den stapplande främlingen, hvars namn han ej ens vet.

Så kommer man ej längre fram, snöstormen har släckt dagsljuset, och det gäller att bivuakera i skydd af ett klippusprång för att ej bli lefvande begrafna under snön. Föraren ger bästa platsen åt alpinisten och binder honom fast vid isyxan, stadigt nedslagen i en remna. Föraren är stel-frusen äfven han, och alpinisten räcker honom konjaksflaskan; men föraren ser, att der ej är mycket kvar, och han vägrar sin del af den dyrbara drycken, som skall hålla lifsvärmen uppe — vore han kejsare, blefve han lika ryktbar, som Alexander, då han i öknens brännande hetta kastade vattnet ur hjelmen hellre än att ensam släcka sin törst; nu är han endast en enkel bergförare och ingen bryr sig vidare derom. Alpinisten insisterar ej, han fattar ej alls det storartade i den andres vägran, han fattar ingenting, han är slö. Så småningom viker den förfärliga

tröttheten, lederna värka ej mer, och hufvudet blir så lugnt — alpinisten tycker han mår mycket bra, och han vill sofva i blott tio minuter. Det flyger förbi honom ett minne från en viss medicinsk handbok, der för-symptomerna till ihjälfrysning stå noga beskrifna, hans hjerna gör en slapp ansträngning att fatta hvad som föregår, men det hela är dimhöljdt och oredigt, och han orkar ej ens bli rädd — åtminstone en fördel af förfrysning för dem, som ej annars höra till de modiga.

I romanerna tänker man på allting i sådana der ögonblick, på allt det onda man gjort, all den sorg man åstadkommit, på dem man håller kär och på dem man förlorat — jag börjar allt mer och mer tro, att man tänker på ingenting alls, mindre poetiskt visserligen, men mera psykologiskt sant, tror jag. Nej, alpinisten tänker på ingenting mer än på att sofva, men föraren, han får tänka för dem båda; han gnuggar honom med snö i ansigte och händer, han tvättar hans ögon och näsborrar med konjak, han ruskar honom vaken hvar femte minut och tvingar honom att stampa och slå med armar och ben, och då och då känner han efter, om repet sitter säkert om lifvet på honom.

Så fort han släpper alpinisten, sjunker denne ihop, och orkar han säga någonting, så är det ett ovänligt ord, för att han ej får vara i fred.

Föraren har inte läst några medicinska handböcker, han, men han vet hvad det gäller, bättre än hela fakultetens professorer tillsammans; han vet, att den som somnar vaknar ej mer. Så gå timmarna hän, i fruktansvärd ångest för den ene, hvars hufvud är klart, i slapp försoffning för den andre, hvars blod börjar kallna.

Stormen har lagt sig, och föraren besluter att bryta upp. Likgiltig och slö låter alpinisten sig släpas med, han snafvar för hvart annat steg, ty han har ingen känsel i fötterna, och hans kläder, stelnade till is, omsluta honom som jernband. Men föraren sade sant, det är dock bättre att gå än att vara stilla; lifsvärmen kommer så småningom åter, och kläderna börja mjukna. Dåsigheten viker, svetten bryter fram i pannan, och der innanför börja de ryktbara »hjernmolekylerna» arbeta igen. Alpinisten blir så mycket menniska, att han inser den ojemna fördelningen af bördan, han begriper, att föraren börjar bli uttröttad, och han befäller honom att kasta ränseln, som den stackars karlen burit hela tiden — inte innehåller den mycket, men vore den också full af guld, skulle en Rothschild eller en Vanderbilt ej kunna taga förlusten mera lugnt, än han nu gör det.

Föraren tror, att klockan är tre, och en ljusning, som skall föreställa dag, börjar falla öfver de öde isfälten. Kölden käns ej längre så bitande

kall, och snön ligger mindre djup. Frukostrast på en klippkam med sista konjaksdroppen, hvar sin dog-biscuit, och äkta glace à la chocolate, af Bore sjelf tillagad i rockfickan, der ett skålpund Suchard's chokolad låg förvarad — superb, mycket bättre än vaniljglace! Dimman, som orörlig, blygrå och tung låg fastnitad vid marken, börjar få lif, och öfver vandrarnes hufvuden fara smala strimmar af moln, som man tycker sig kunna fånga med handen och göra rep utaf — i fall man hade tid. Och framåt går det, men långsamt, ty nyfallen snö är bergvandrarens farligaste fiende, farligare än gletscher och is.

Nåja, allt är snart öfverståndet, det blef ingenting af för den gången. Förarens betalning är uppgjord på förhand — han vågar sitt lif per tariff. Hör den erfarne alpinisten till de rike, ger han väl lite mer, hör han till de fattige, kan det ej blifva mycket; men det gör ingenting, föraren är nöjd ändå. På säker grund tar främlingen än en gång den andres grofva hand i sin och säger honom tack; åsigterna om lifvets värde lära vara olika, men nog är det väl värdt ett handslag och tack. Och föraren vänder till sitt hem igen, till hustru och barn, som blott ha honom till stöd. Och snart återstår för den erfarne alpinisten af hela historien blott en smula reumatism — nej, det återstår något mera; ty han funderar ut, att

man kanske för ofta glömmer, att man ej har rätt att spela högt spel med en annans lif, en annan som riskerar allt, men intet vinner, och att en turists lättsinne kan kläda en fattig mans hem i sorg.

Det är ej om Burkart eller någon af de andra, som bestego Matterhorn, jag här talat — det är om en annan dumdristig äfventyrare, som fått en plötslig mani att klifva upp på alla bergstoppar för att se, om det är roligare öfver snögränsen än under den samma. Han gick dit upp som en erfaren alpinist, men kom ned som en stackare. Han gick dit upp på lek, men han kom mycket allvarlig derifrån.





Mont Blanc,

Bergens konung.

Må hända skall denna artikel synas något underlig för dem, som ej veta af ett litet äfventyr, hvarmed min Mont-Blanc-bestigning var förknippad. Artikeln dansar fram på linan af en enda metafor och dansar öfver afgrunder. Men jag är ännu så helt och hållet beherskad af stämningen, som afspeglas i den ordbild, artikelns titel redan anger, jag beundrar ännu till den grad det väldiga snöfjällets vrede, att jag ej vågar nalkas det med en reporters förtrolighet. Jag ser här och der, att jag försökt draga på munnen till ett skämt — det kommer sig af, att jag har ondt i foten och är ledsen. När jag skämtar med Mont-Blanc, kommer jag i håg en basrelief jag sett i Rom, föreställande en liten grinande satyr, som med en bestört grimas mäter den sofvande Polyfems tå.

Bestigningen af Mont Blanc är lätt.

Weisshorn, Monte Rosa, Dent Blanche eller *Matterhorn* gästar ingen, som ej har lugnt öga och säker fot, men vi veta alla, att Tartarin har bestigit Mont Blanc — fast han inte nådde toppen.

De äro obändiga revolutionärer, dessa andra fjälljättar, ystra frihetshjeltar, som ej vilja låta betvinga sig af någon annan än solen, högdragna alpfurstar, som veta af, att de äro prinsar af blodet.

Men Mont Blanc är bergens konung; förr var han karg och grym, men nu har han veknat på gamla dar, och lik en ärevördig patriark sitter han der, den hitlockige gamle Charlemagne, och ser i lugnt majestät ut öfver sina tre riken. Godmodigt låter han mennisko-lilleputtarne kräla upp för den marmorblanka slottstrappan, och med kunglig gästfrihet låter han dem bese sin isskimrande borg. Men när sommardagen börjar skymma till höst, då går han att sofva i sin hvita parad-säng under tronhimmel af moln. Och se'n tycker han inte om att bli störd, den gamle kungen.

Nej, han tycker inte om att bli störd, jag visste det väl. Jag hade frågat mig för hos slotts-betjeningen, och man hade sagt mig, att det var för sent för audiens, att kungen ej tog emot så här dags på dagen.

Långväga från hade jag kommit dit med ränsel på ryggen och hufvudet fullt af underbara hörsagor om den vidtberömda kungaborgen, och länge hade jag önskat få se honom, fjällens stolte gamle drott.

Snopen stod jag der och hängde en lång stund framför slottsportarna, småmuttrande för

mig sjelf en hop socialism; jag hade hållit en mängd radikala tidningar hela sommaren och var ej alls så beskedlig som jag säg ut till. Det är de höges lott att aldrig få vara i fred för nyfikna blickar, och man kan väl aldrig bli mer än utkörd, tänkte jag för mig sjelf.

Och så gaf jag mig i väg till kungs, följd af två vägvisare — det var nog litet påfluget, men jag är ovan vid det konventionelas hofceremoniel. Puck hade alldeles slitit ut sina stöflar på Matterhorn, och enligt gemensam öfverenskommelse följde han inte med den här gången.

Sommaren följde mig ett godt stycke på vägen, i början klättrade hon ganska bra uppför branterna och tog säkert fäste i bergskrefvorna, men jag såg nog att hon, dalens väna dotter, inte tyckte så mycket om kungabesöket som jag. Jag hade klädt mig i full parad för att helsa den isgrå monarken, i skarpskodda alpskor, snöguêtres och stålspetsad pilgrimsstaf, men hon var ej alls utrustad för en sådan färd, stackars liten! Vinden ryckte och slet i hennes bladvirkade klädning, och skarpkantade stenar refvo sönder hennes sammetsgröna skor med bandrosett af blåklockor och förgät-mig-ej. Men hon gaf sig ej så lätt; hon lindade sina stackars fötter med mjuk skogsmossa, hon lappade sin kjortel med ormbunke och enris, och fast fingrarna voro blåfrusna på

henne, visste hon dock att sirligt och nått vira in små ljungblommor deribland.

Så kommo vi till en hög fjällbrant, och uppe på klippkammen satt Cerberus, borgens bistre vaktare, och skälde och tjöt, och han ruskade på sin isbjörnspeles, så att de hvita hårtapparna flögo om honom. Jag har aldrig varit rädd för arga hundar, och jag lockade på den gamle Bore och frågade honom på svenskt språk, om han inte kände igen mig, han, den gamle gårdvaren vid mitt barndomshem. Och der kom han emot mig i flygande fart! Han lade tassarna på mitt bröst, så jag höll på att ramla baklänges utför branten, och han slickade mig i ansigtet med sin kalla tunga, så att jag knappt kunde andas. Men midt under återseendets vänskapsbetygelser bet han mig ganska illa i näsan, och det var inte långt ifrån, att han bitit af den — det är hvad jag alltid sagt, man skall vara försiktig med andras hundar! Jag är visserligen stor hundvän, men jag visste icke riktigt hvad jag skulle tro, och jag sökte komma i väg så fort jag kunde. Men han ansåg sig tydligen höra till sällskapet, och se'n gick han efter oss och morrade hela tiden, det odjuret — jag var glad att inte Puck var med, ty honom hade han bestämdt bitit ihjäl.

Men sommaren hon blef rädd; och hon sade, att hon ej vågade följa mig längre.

Och så togo vi farväl af hvarann, hon vände om, lättfotad och glad, ned till alpängarnas grönska, och jag knäppte rocken fastare om lifvet och gick på. Några furor togo också mod till sig, och med senfulla armar gripande fasta tag i den skrofliga graniten följde de med uppför höjden. Allt brantare blef stigen, allt glesare blef den dunkelgrönskande karavanen, som skred der upp, Och så stannade de sista i skydd af ett klipputsprång. Jag frågade dem, om de ej ville följa mig längre, men de böjde sina hvitlockiga hufvuden till farväl. Jag klappade de gamla barndoms-kamraterna och bad dem helsa hem, i fall jag ej kom tillbaka, och så fortsatte jag ensam min vandring.

Allt djupare trängde dödskyln in i fjällets ådror, allt saktare slog naturens hjerta, allt högre upp gick min färd. Och der stod hon, sommarens sista utpost, brantens modiga lilla blom-barn, skön som sitt namn, *Edelweiss!* Hon stod der alldeles ensam med fötterna i snön, intet lefvande väsen hade hon att sällskapa med, men lika fin var hon i alla fall i sin lilla grå ylleklädning med frostperlor kring, och lika frimodig och lycklig såg hon upp mot solen. Hon hade nog sin roll att fylla, äfven hon, der hon stod, och inte kunde det falla mig in att vilja göra henne något illa. Jag såg på henne en stund, och jag

tyckte hon var så vacker, fast hon var så enkelt klädd i sina hemväfda grå kläder och hade inga färger alls att pynta sig med, hon, den fattiga lilla Askungen bland alla sommarfagra syskon.

Jag stod vid gränsen till den eviga vinterns rike, och med fasta steg skred jag öfver löpgrafven, som i stelnade gletschervågor omgaf ismonarkens slott.

Det rådde en ödlig hvila i den sofvande kungaborgen, och jag kände, att jag nalkades ett majestät. Jag vandrade fram genom öde slottssalar, hvilkas bländhvita mattor ingen människofot trampat, under kristallskimrande tempelhalv, der orgeln dånade likt bruset af en underjordisk flod, mellan väldiga kolonnader, hvilkas molnhöljda kapitäler buro upp sjelfva himlen.

Och jag nådde borgens högsta torn. Vindeltrappan, som leder dit upp, var borta, men med isyxa och lina äntrade vi den gamle kungsörnens bo.

Och jag stod ansigte mot ansigte med fjällens konung. Kring den väldiges panna satt solens strålande diadem, och ett osägligt skimmer af purpur och guld föll öfver hans hvita kungamantel.

Intet genljud från dalarnas lif störde hans stolta hvila, stum som i sorg satt den gamle i ödlig frid och såg ut öfver sitt tigande rike.

Tysta stodo kring hans tron de högresta drabanter med stålblanka isharnesk kring barm af granit och med hjämbuskar af moln kring sina hvita hjessor. Jag kände väl de väderbitna dragen af mången bland dem, och vördnadsfull helsade jag de jättelika gestalterna vid namn — *Schreckhorn, Wetterhorn, Finsteraarhorn, Furka, Monte Velan, Monte Rosa, Gemmi, Diablerets* och *Monte Viso*, och hon, sköldmön med nedfäldt visir kring sitt sköna hufvud, kysk lik Diana i sin snöhvita skrud, *Die Jungfrau!* Och mitt öga dröjde en stund vid den höge kämpen der borta, stolt lik Akilles i sin gudasmidda rustning, purpurad som af blod, *Matterhorn!*

Men plötsligt mörknade konungens ansigte, och ett dystert moln lade sig öfver hans panna. Han tog af sig kronan, och de hvita lockarna flögo för vinden. Och utan att det minsta bry sig om oss, satte han på sig sin nattmössa.* Och vi förstodo, att audiensen var slut.

Men kunde han sofva i sådant buller, så var han inte svårsöfd, tänkte vi — der blef ett förskräckligt oväsen kring oss. Stormen dånade öfver våra hufvuden, så vi trodde hela slotts-

* «Il met son bonnet» — förarnas vanliga och ganska karakteristiska sätt att beteckna det der hvita lilla molnet, som plötsligt täcker Mont-Blancs hjessa — betyder storm. Det tar sig bäst ut på afstånd.

taket skulle ramla ned, och som en hungrig varg tjöt Bore i hälarne på oss — han bet för resten af mig ett par tår se'n, det odjuret.

I skyndsamt fart bar det af genom det mörkande palatset, öfver de öde borggårdarna, der andehänder sopade i hop hvarje spår af vägen, genom de skymmande festgemaken, hemska som likrum i sina hvita draperier, under de dunkla kyrkhvalfven, der orgeln skalf som på domedag.

Men det stod aldrig rätt till med de der gamla borgsalarna — der spökade bestämdt. Det suckade och skrek der inne, och plötsligt skrattade det till hänfullt och gällt, och långa skuggor svepta i hvitt flögo förbi oss — det var inte godt att se, hvad det var, men det var väl bergstroll, kan jag tro.

Så nådde vi en stor borggård, som kallas *Grand Plateau*, och knappt hade vi hunnit halvvägs der öfver, förr än ett kanonskott dånade till. Jag tittade upp och såg den hvita röken komma dansande utför Mont Maudit-branten, och så kom der ett helt berg af projektiler med lavinens fart rasslande förbi oss. — Saprستي! Man skjuter skarpt, tänkte vi.

Och i väg bar det. Men så brakade det till, som om åskan hade slagit ned öfver våra hufvuden, marken remnade under våra fötter, och jag

kände, hur jag tumlade ned i underjorden. Allt blef stilla, och dödskylan föll öfver mig.

Men så kom sjelfbevarelseinstinkten och ruskade på mig, och yrvaken satte jag mig upp i likkistan och såg mig omkring. Min ene vägvisare kröp nu också fram ur sin svepning, och med isyxan sprängde vi kistlocket, som redan var påskrufvadt öfver den tredje kamraten. Och med stor öfverraskning upptäckte vi, att vi inte voro döda alls. Vi sutto inspärrade i en underjordisk fängelsehåla i afvaktan på vår dom, men vi voro ense om att det var i de lifdömdes cell vi sutto. Dagsljuset föll in genom en smal glugg högt öfver våra hufvuden, och alldeles bredvid oss gapade en djup håla — det såg ut som i Mamertinska fängelset i Rom. Vi hade tid att fundera på både ett och annat. Klaga tjenade till ingenting, protestera inte heller, vi bara önskade, att rättegångsformaliteterna ej skulle draga för långt ut på tiden — *der Tod ist nichts, aber das Sterben ist eine schändliche Erfindung!**

Då och då tittade ett hvitt troll in genom fängelsegluggen och kraftrade hänskrattande ned en hop snö öfver oss, och så trampade det i väg öfver våra hufvuden. »Ären I ännu jordens beherskare, I ynkliga små mennisko-mikrober!» dundrade de, så att det brakade i hvalfvet. —

* Heine.

Vi beto ihop tänderna och sade ingenting. Till slut blef jag arg och sade till trollet, att mikrob kunde hon vara sjelf, den gamla ugglan — jag tittade på mina begge olyckskamrater, och vi gjorde alla tre ett slags grimas, som skulle föreställa att vi tyckte det var mycket roligt, men skrattmusklerna hade stelnat i våra blåbleka ansigten.

Men trollet kände sig svarslost i alla fall; och jag tog mod till mig och sade, att inte var det värdt att vara så morsk, ty det fans någonting som var högre än sjelfva Mont Blanc, och jag pekade upp till en stjerna, som just i det samma blickade ned på oss stackare genom fångelsegluggens grå dim-galler. Jag hade knappt sagt det, förr än trollet försvann, och i den klarnande qvällen sågo vi det förvandlas till ett väldigt isblock, som lösryckt af lavinen hade stannat vid randen af klyftan — trolleri, idel trolleri!

Men det var inte trolleri, att vi kommo undan med lifvet den gången. Det var något annat, som hjälpte oss — Det som är högre än Mont-Blanc.





Två qvarglömnda Bref från Napoli.

I. Politiska agitationer på Capri.

— Var ej rädd, de skola ej störa lugnet i Europa.

Ack, det fins fläckar till och med i solen, »den skönaste perlan i Napolis krona» är ej heller felfri, moderna cykloper ha blåst sin flåsande andedrägt öfver demantens glans!

Kraxande korpar svärma kring ruinerna, der tusenåriga minnen sofva, smutsiga dvärgahänder famla efter spillrorna af jättarnes svunna prakt, barbarer plocka sönder mosaikgolfven, der kejsarfötter stampade. Prosan i nattmössa och blå strumpor lyser med sitt talgljus på idyllen, som ligger der och drömmer med halfslutna ögon, grinande fauner böja undan vinrankorna, som skyla den svala grottan, der sagans nymf badar sina hvita skuldror.

Capri är sjukt, Capri är angripet af parasiter liksom ett gammalt lejon.

Capri är fullt af — ja, men i politik skall man vara försiktig, jag säger ingenting, läs brefvet till slut, så får du se hvad det är som Capri är fullt af.

I alla fall är det förgäfves du söker undkomma dem, dessa parasiter, de finnas öfverallt. De äro skuggan af solen.

Du sitter der uppe på ruinerna af Tiberii palats, och du ser ut öfver Golfen. Ditt öga följer förströdt något af de hvita seglen der ute, det är en fredlig fiskarbåt som vänder hemåt. Och tankarna gå långt bort från nutida tankar . . . Här stod en gång verdens herskare i sitt marmor-skimrande palats, han såg ut åt Golfen äfven han, men hans öga var ej sorglöst som ditt, ty han fruktade sina offers hämnare i hvarje annalkande båt. Och när Golfen var mörk, irrade han der kring ännu, och bäfvande sökte han i himlahvalfvets stjernor läsa sitt ödes dom. Inga brott kunde längre förhjelpa honom till glömska af sig sjelf, inga laster kunde längre döfva hans andes qual, den mörke titanen led uppe i sin klippborg så som intet af de offer han plågade till döds; hans hjerta hade längese'n förblödt under den purprade kejsartogan, men hans själ lefde kvar i sin väldiga sorg. Du ligger på »Salto di

Tiberios, det var här han kastade sina offer i hafvet, och der nedanför rodde män kring i båtar för att med årorna slå dem till dods, som ännu kämpade bland vågorna. Luta dig ned öfver afgrunden och se hur det brusar der nere — gamla fiskare ha berättat mig, att ibland när månen går i moln och det mörknar här uppe, skumma vågorna som blodröda der nere bland klipporna.

Men solen strålar sin försoning öfver de grusade vittnena till så mycken synd, och den dystre kejsarens bild svinner snart ur ditt sinne. Nu är det så tyst och fredligt der uppe i Villa di Tiberio. Du ligger der på ryggen och ser ut öfver Golfen, och det är dig, som vore världen slut bortom de fagra stränder. Dagens oroliga fejd når dig ej mer, och alla missljud tystna; tankarna flyga kring utan mål, leka en stund i vågsvallet vid Sorrento's klippor, sända sin famnande helsning till Ischia's lundar och plocka några doftande rosor der borta vid Posilipo's grönskande strand. Så domnar förnimmelsen sakta af, du hör ej längre dånet af de arbetande hjulen i tankarnas verkstad — det är hvilodag i dag, och din själ får drömma. Hvad drömmer du? Det vet du ej! Hvar är du? Det vet du ej! Du far på fiskmåsarnas hvita vingar långt, långt bort öfver det vida, oändliga hafvet, du seglar

med de glänsande molnen högt der uppe i rymden, dit ingen tanke når.

Men du är blott en fånge, som drömde han var fri, och du vaknar midt i drömmen vid rasslet af fångvaktarens nycklar. Sorlet af menniskoröster ljuder i ditt öra, och som en vingskjuten fogel faller du ned till jorden. Bredvid dig står en långskranglig tysk, och han säger åt sin följeslagare, att det är otroligt, att det kan finnas en menniska nog prosaisk för att kunna ligga och sofva på en plats, som är så »wunderbar». Förtrollningen är bruten, harmonien är borta och du reser dig upp för att gå din väg. Då öfverfaller han dig med att fråga dig, om du inte tycker att Golfen är blå, och när du hunnit ett stycke ned på gångstigen, störtar han sig lömskt öfver dig bakifrån med att himlen också är blå. Du tror det hjälper att se folksilsket på honom — det har jag gjort många gånger, och det bryr han sig inte alls om. Du vill försöka få honom att tro du är döf — det hjälper inte heller, han tar det som en artighet mot sig, ty han talar helst ensam. Säg honom du, att du tror, att Puck har rabies — det har hjälpt ibland, och kanske släpper han då sitt rof.

Solen står högt på himlen, och sommardagen är så varm — kom låt oss bada nere i Blå grottan, der vattnet är så svalt! Nej, min vän, inte dit! Som hajar komma de simmande efter oss och

fråga, om vi veta, att Capris blå grotta är tysk, att det var »*ein Deutscher*» som år 1826 påträffade grottan. Låtom oss gå ned till *Bagni di Tiberio*, ruinerna af kejsarens badslott; vi kasta af oss kläderna der inne i ett af de svala rummen, som bland kullvräkt murblock stå kvar ännu på stranden, och så springa vi ut i det safirblå vattenet, der ut på djupet de väldiga pelarna synas än. Men ser du groparna i den fina sanden, fins det elefanter här på ön? Nej, min stackars vän, men kom låt oss gå härifrån — jag känner spåret, här har en af Germanias blonda döttrar gått fram, och der borta sitter hon och läser en af Spielhagens romaner — vore det Heine hon läste, kunde jag kanske förlåta henne.

Vi vända åter längs stranden till marinan, och så gå vi genom vignerna den gamla stigen upp till byn — tyvärr är den nya, breda körvägen snart färdig, men vi gå naturligtvis den gamla, som är långt vackrare. På strandens stupa vi öfver stafflier och målarlådor, på korta afstånd utlagda till giller för drömmare; bredvid hvar fängredskap sitter en liebhaber och lurar under ett stort paraply, och han ber »*der Teufel*» hjälpa sig till rätta — och det gör han nog.

Du föreslår *Albergo Pagano*, ja, du har nog rätt i att det är öns bästa hotell. Gubben Pagano, som var en hedersman, är död för länge

se'n, och blott vi gamla caprioter minnas honom. Manfredo, som nu förestår hotellet, är min gode vän, men han rår inte för, att hans hus blifvit lika tyskt, som om det låge midt i *das grosse Vaterland*. Minst ett femtiotal sitta de der kring bordet i den stora matsalen, på väggen sitter *der Kaiser* i stor gipsmedaljong med frisk lager omkring, och visa de dig den artigheten att taga dig för fransman, kan det nog hända att de dricka en skål för 1870 — det har händt mig en gång. I stället för den tystnad och fred, du längtade efter, omges du under hela middagen af ett bedöfvande larm, som vore du på en *Kneipe* i Bremen. Förtviflad slår du upp dörrarna till trädgården och går dit ut — nej, du är dock i Italien, der ute på pergolan leka månstrålarna mellan vinrankorna öfver ditt hufvud, luften är smekande ljum, och sommarqvällen diktar dig sin tjusande sonett till belöning för prosan der inne. Du vankar der ute af och an för dig sjelf, men knappt har du sagt dig, att du är lycklig, förr än den skrålande sången börjar der inne och »*Heil dir im Siegeskranz*» ljuder som ett stridsrop i den lugna natten.

Nåja, allt det der är ju småsaker, de ha ju ett slags rättighet att vara här de också, och jag skulle kanske ha förlåtit dem, att de så ofta stört *min* fred — blott de ej störde mer än det.

Men se'n jag en gång nere på Marinan mötte
tre små brunbenta caprioter som sjöngo:

»Ach, du lieber Augustin,

Augustin, Augustin!»

har jag alldeles tagit min hand från kejsardömet
Preussen.

Och Bismarcks alla avancer ha aldrig kunnat
locka mig till förlikning — väpnad neutralitet är
det högsta jag kan komma till annorstädes, men
på Capri konspirerar jag fruktansvärdt. Vi mötte
en gång Bismarck i Kissingen. Jernkansleren
vågade sig ej direkt på mig, utan den listige
diplomaten skickade »der Reichshund» för att ut-
forska vår politiska ställning. Rikshunden vinkade
inbjudande på svansen, men efter en gravitetisk
helsning afböjde Puck alla vidare förlikningsför-
sök, så vida inte hans herre genast ville lemna
tillbaka Slesvig till Danmark. Vårt energiska
uppträdande verkade nog imponerande på både
rikshunden och hans herre, men de höllo i sig i alla
fall med sitt »status quo», och så stå sakerna ännu.

* * *

Jag har nog märkt, att mer än en bland
läsarne af »Bref från Napoli»* ibland rynkat på

* *Från Napoli*. Resebref af Puck Munthe. P. A. Norstedt
& Söners förlag. Stockholm.

näsan åt min vänkrets här nere — bara lazzaroner, gamla fattiga munkar o. s. v. Stunden är inne att visa, att jag har finare bekantskaper också; och nu skall du få höra på en historia från de högre samhällsregionerna. Saken försiggick på Capri för åtskilliga år se'n, och de handlande personerna voro: min vän monsieur D., pensionär vid konstakademien i Villa Medici (prix de Rome), jag sjelf och kronprinsessan af Tyskland.

Min vän D. och jag voro de enda profana i hotellet den tiden. Hela det stora bordet var i tyskarnes händer, och vi begge sutto vid ett litet bord för oss sjelfva. Der hade vi vårt lilla observatorium, liksom professor Palmieri hade sitt der uppe på Vesuvius. Sedan några dagar angåfvo våra känsliga förnimmelsetinstrument, att der försiggick något vid det stora bordet. Det bullrade mer än vanligt om qvällarna, röken föll tätare än eljest, ölet rann i strömmar, och ansigtena blossade — allt tydde på en eruption af patriotism.

En qväll kom det ett telegram, som under förskräckligt tumult förelästes högt af en af sällskapet, en profryttare från Potsdam, som jag personligen hatade därför att han snarkade om nätterna — han bodde vägg i vägg med mig, och murarna i hotellet äro tunna. Telegrammet innehöll, att dagen derpå skulle kronprinsessan

af Tyskland (sedan några dagar i Napoli) i djupaste incognito göra en utfärd till Capri. Ingen af sällskapet tycktes begripa att ordet incognito vill säga, att man vill vara i fred, och under resten af middagen öfverlade de trogna patrioterna om, huru de bäst skulle kunna störa den stackars prinsessan i hennes utflykt till Capri. Det gjordes upp ett helt program, en äreport skulle resas, en utvald deputation skulle slå ned öfver prinsessan så fort hon kom i land, och resten af sällskapet skulle spärra vägen för henne upp till Piazzan. Fosterländska sånger skulle afsjungas, tal skulle hållas, och profryttaren från Potsdam utsågs att i ett helsningspoem uttrycka, hvad hans ansigte värtaligt nog sade förut, att han inte kunde skrifva vers. Alla Capris trädgårdar sköflades på sina rosor, hela buskar och träd rycktes upp att bygga äreportar med, och hela natten virades girlander och syddes fanor.

Jag gick upp på mitt rum och lade mig på soffan och rökte cigaretter. Och medan jag låg der och funderade, fick jag det största medlidande med Tysklands kronprinsessa. Jag hade just läst i tidningarna, huru hon under sin vistelse i Napoli på allt sätt sökt undvika alla officiella uppvaktningar och huru hon under sina utflykter kring Golfen sökt vara så ostörd som möjligt af alla ärebetygelser. Stackars prinsessa, hon trodde

sig hafva lemnat den tunga hofetiketten der uppe i det dimmiga Berlin, och ändock skulle hon ej i fred få njuta af en enda sommardag på Golfen! Att vara rik nog att kunna köpa hela Capri och ändock ej kunna få lefva den tjusande öns fridfulla idyll en enda timme! Att vara utsedd att bära verdens mäktigaste drottningkrona och ändock ej hafva nog makt att kunna förhindra en profryttare att skriva vers! Nu stördes jag i mina medlidsamma funderingar genom bullret af tunga steg i rummet bredvid; det lät som hästramp -- det var *der Probenreuter* som profred pegasen. Hela natten låg jag der och tänkte på fåfångligheten af all jordisk makt, och hela natten vandrade festpoeten af och an der inne. En gång saktade stegen af, och det blef tyst. Jag lutade örat mot väggen; det pustade tungt der inne, och jag hörde en hes röst mumla:

»Ich stehe hier auf Felsenstrand...»

En stund derefter hörde jag honom gå bort till fönstret, han slog upp det och lät nattluften svalka sin känslobrand. Våra fönster vette åt samma balkong, jag smög mig fram och lyfte varsamt på gardinen. Månljuset föll rakt på honom, der han stod lutad mot fönsterposten. Håret stod på ända på honom och läpparna mumlade några otydliga ord. Han såg förtviflad uppåt himlen, der stjernorna blinkade förstulet åt hvar-

ann, han såg ner öfver trädgården, der nattvinden prasslade fnittrande mellan bladen. Men han förstod inte skämtet förr än en yrvaken ungtupp i det samma frågade en af de äldre tupparna nere i hönsgården hvad klockan var och så hånfullt gol honom midt i ansigtet, att han hållit på hela natten och ändock inte kommit längre än till första versen. Då lät han höra ett klagande:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand*», . . . och så slog han igen fönstret. Alla Pagano's tappar skrålade bravo, men Febus, Febus Apollo, solens och skaldernas gud, kom i det samma in i rummet; och han rodnade af harm, när han fick syn på profryttaren, som famlade efter hans lyra. På morgonen, när städerskan kom in, hörde jag min granne beställa kaffe och konjak — när man stått så der en hel natt på »*Felsenstrand*», kan det nog behövas något vederqvickande. Han kom sent ned till frukostbordet. Jag såg på poeten; en intressant blekhet gaf något distingueradt åt profryttarens runda fysionomi, och likt utbrunna solar lågo de glåmiga ögonen under de tunga ögonlocken. Han var föremål för stor uppmärksamhet, enkanneligen af det täcka könet. Jag hörde honom anförtro åt sin bordsgranne, att han alltid lyckades bäst med improvisationer, och att han först i sista stund ämnade ge sin inspiration lösa tyglar. Man klingade med honom

för hans vackra talang, och han smålog blygsamt. Han åt ingenting, men drack betydligt. Vid desserten hade han återfått sin höga färg, orerade ifrigt och skålade till höger och venster. Men det var som tordes han ej vara ensam med sina tankar; så fort det blef tyst omkring honom, försjönk han i djupa grubblerier, och en uppmärksam iakttagare anade lätt att rosorna på hans kinder dolde bittra taggar, som sargade hans inre. Ty klockan var tolf, klockan fyra skulle prinsessan komma, och ännu stod han der, liksom Napoleon på St: Helena, ensam och öfvergifven på sin »Felsenstrand», förgäfvdes spejande ut öfver dikteus vida haf efter ett enda litet vänligt rim, som skulle ro honom öfver till andra versen.

Nere i hotellet var det inte möjligt att hålla ut; i salen repeterades patriotiska sånger för blandad kör, och i farstun bundos de sista kran-sarna med offrets namnchiffer och långa, fladdrande band i de välkända färgerna. Piazzan var festlig; äreporten stod färdig, och öfverst på den satt en stor svart örn af papp, hållande i näbben ett hvitt plakat, hvarpå med röda bokstäfver stod skrifvet »Willkommen». Flaggstänger och girlander öfverallt rundt Piazzan; till och med Nicolino, barberare och »salassatore» (åderlåtare), hade beslutit sig att ingå i kejsarförbundet, och en väldig flagga svajade framför hans »Salone». Jag visste

ej hvart jag skulle ta vägen, och till slut vandrade jag i väg upp till Villa di Tiberio — der uppe på höjden åtminstone måtte det väl vara fredligt och lugnt. Jag hade knappt hunnit lägga mig på min favoritplats, långt ut på branten, der ögat ser ut öfver Napoligolfen på ena sidan och Salernobugten och det vida hafvet på den andra, förr än en lång skugga föll öfver mig. Jag såg upp; der stod en patriot och stirrade genom en lång tub bort åt Napoli till. Det syntes verkligen någonting der längst ute på Golfen, men solröken hindrade en att urskilja hvad det var. Nu gaf han till ett stridsstjut, och två andra spejare, som måtte varit uppklätrade i det gamla vaktornet, kommo rusande. Jag visste mycket väl hvad det var som syntes der ute på hafvet — det var Scopa's stora båt*, som seglade hem från Napoli. Jag sade naturligtvis ingenting, ty man kunde ju alltid hoppas att de skulle tro det vara den väntade ångbåten och följaktligen ge sig i väg. Men de gissade tyvärr rätt de också, och alla tre satte sig ned i gräset bredvid mig och började äta smörgåsar och tala illa om Tiberius — de hade varit här uppe på utkik sedan tidiga morgonen och ingen frukost fått. Jag vandrade i väg ned till Capri igen. På Piazzan mötte jag min vän

* Den gamla kommunikationsleden mellan Napoli och Capri, nu tyvärr ersatt af en liten ful ångbåt.

D., som inte heller var vid godt humör; han var på väg ned till Marinan, och jag gick med honom dit. Nere vid Marinan var det stilla och fredligt ännu åtminstone. Gubbarne sutto der i de öppna sjöbodarna och lagade näten, och pojkarne, som inte funnit lämpligt att för prinsessans skull ta på sig mer kläder än vanligt, lekte i vågsqualpet och tumlade sina små bronskroppar i sanden. Bryggan var full af folk som alltid vid den tiden på dagen, då Napoli-ångbåten väntades; flickorna stodo der med koraller, blommor och frukter, och bakom bryggan stodo de små tåliga åsnorna färdigsadlade att föra de ankommande främlingarne på den sedvanliga turen kring ön, medan ångbåten låg och väntade. Vi höllo just på att stryka ett streck öfver hela Tyskland, när min vän Alessio skuggade ögonen med handen och förklarade, att det inte var den vanliga Napoli-ångbåten som syntes der ute, utan en större och mer snabbgående. Jag såg på klockan, hon var bara tre, jag hade hoppats att vi skulle få vara i fred ännu en timme. Alessio hade rätt, det var inte den vanliga båten. Nu blef det lif nere på Marinan, från alla håll strömmade folk till. Uppe på vägen sågo vi deputationen komma rusande i *pas de charge*, efter kom kören, och sist kom hofpoeten, som säkerligen i lika hög grad som vi ogillade prinsessans påhitt att komma

en timme för tidigt. Ja, nog sköt ångbåten snabbare fart än den vanliga, och mera djupgående var den visst också, ty han backade långt ut från hamnen. Det högtidliga ögonblicket var inne, deputationen stod på bryggan i full slagordning med profryttaren framför fronten. Jag och min vän D. åskådade det hela från vårt skuggiga observatorium inne i Alessio's svala sjöbod. Vi sågo några personer stiga ned för fallrepstrappan i jullen, som med snabba årtag närmade sig land. Nu uppstämdes »*Heil dir im Siegeskrans*», och när första versen förklingat, lade båten till vid bryggan. Der voro två damer och en uniformsklädd herre, och de reste sig upp för att stiga i land. Hade de trott det vara så enkelt, så blefvo de lurade — de hejdades af profryttaren, som varnande och högtidligt sträckte ut högra handen mot dem; med venstra handen tog han upp ett papper ur byxfickan. Mitt gamla medlidande med prinsessan vaknade, men hvad kunde jag göra för henne, här var ju ingen räddning möjlig:

»*Ich stehe hier auf Felsenstrand!*» — Men här blef det plötsligt tyst; den ena damen lutade sig högt skrattande mot den uniformerade herrn, och denne sade mycket lugnt, att dessa begge damer af sviten önskade göra en tur upp till byn Capri, medan prinsessan, som var kvar om bord, for

att bese öns stränder. Det var för sviten som sången ljudit, det var för »hoffruntimret», som profryttaren strött sin diktnings rosor!

I det samma sågo vi, huru ångbåten vände der ute och ångade af bortåt öns vestra sida.

Snopna höllo deputationens medlemmar krigsråd om hvad som borde göras. Det var klart, att ångbåten farit att göra »*il giro*», d. v. s. den vanliga turen rundt kring ön för att sedan komma tillbaka hit till »Marina grande», Capri's enda egentliga landningsplats — sant är visserligen att midt emot på öns södra sida vid »Piccola Marina» fins ett slags hamn, men der lägger ju aldrig någon till, och vägen som derifrån bär upp till byn är obanad och dålig. Man beslöt således att invänta båtens återkomst, mer än en timme kunde det näppeligen taga. Deputationen slog sig melankoliskt ned på några kullhvälfda båtar, men poeten blef stående för att ej skrynkla ned frackskörten. Och inte frös han der han stod i solbaddet. Timmen gick långsamt hän, men ingen ångbåt syntes till. Man hade väl väntat i nära två timmar, då en fiskare flegmatiskt upplyste, att han trodde att ångbåten gått till Piccola Marina, ty när han rodde förbi just som jullen sattes ut, hade någon ropat till honom från kommandobryggan och frågat hur pass långgrundt det var vid Piccola Marina. — Deputationen flög

upp som stungen af en orm och försvann i ett moln af dam på vägen upp till Capri.

Hade prinsessan verkligen sökt landa vid Piccola Marina, så kunde hennes önskan att få vara i fred ej tydligare uttryckas. Jag kan ej hjälpa att jag hoppades att hon redan kommit i land, innan hennes förföljare hunnit dit ned; de hade åtminstone en halftimmes språngmarsch upp till bergkammen, der Capri ligger, och nästan lika lång tid ned för den södra slutningen till Piccola Marina. Hade hon, uppkommen på stora vägen, haft sinnesnärvaro nog att taga af åt Ana-Capri-hållet till i stället för åt sjelfva byn Capri, så kunde hon ha en utsigt att undkomma, ty naturligtvis skulle deputationen, efter att ha förgäfves sökt henne vid Piccola Marina, draga sig tillbaka till byn för att invänta henne på Piazzan, der alla vägar utmynna.

Vi lågo kvar en stund nere på Marinan, men se'n vandrade vi uppåt Capri vi också; men dock gingo vi ej den stora vägen, utan den gamla halfglömda stigen, som genom vignerna leder upp på Ana-Capri-vägen, ett stycke bortom Capri — på det viset kunde vi undvika Piazzan. Luften var varm som på en augustidag, och när vi kommit dit upp, lade vi oss i det höga gräset vid vägkanten. Vi resonnerade för ovanlighetens skull politik. Min vän D. är elsassare, han var med i

kriget, och han var inte blid i sina omdömen om tyskarne. Oss svenskar var han också ond på, och han sade att han ej kunde begripa hvarför vi inte hjälpte Danmark. Jag svarade honom med att föreslå att vi en dag skulle segla bort till Amalfi och gå upp till Albergo della Luna och helsa på honom som skrifvit »*Uden Navn*».* Men vi voro ädelmodiga fiender och vi kommo öfverens om att det var synd om kronprinsessan, så tyska hon än var. D. påstod hon var syd-tyska, och de äro alltid bättre, sade han. Jag har alltid haft svårt för historien, och jag visste sannerligen inte hvarifrån hon var — folkbildningen står inycckett lågt på Capri. Så kom jag att berätta om nattens äfventyr med profryttaren, och eftersom ingen hörde oss, kan det nog hända, att vi skämtade en smula med festpoeten. Jag mins till och med, att vi försökte hjälpa honom på trafven med sitt poem, och skrattande lågo vi der och komponerade ett par extra strofer i hans afbrutna sång. Puck låg bredvid oss i gräset, han försökte följa med i våra rimsniderier, men värmen gjorde honom slö för literära njutningar, och han fick aldrig upp mer än ett öga i sänder. Mellan murgrönan, som klädde den gamla stenvuren bakom oss, tittade då och då en liten qvickstjertad ödla fram och värmde sig

* Ibsen bodde der flere månader.

i solen. När man ser en sådan der liten ödla, skall man hvissla sakta, då stannar det lilla graciösa djuret och tittar med de lifliga ögonen så undrande omkring hvarifrån ljudet kommer; hon är så rädd, och man ser hur hjertat hoppar i det lilla grönglänsande bröstet, men hon är så nyfiken och så road af musik — och der görs så litet musik der inne i den gamla stenvuren. Om man bara ligger alldéles stilla, så kommer hon fram ur sitt gömställe och sitter orörlig och hör på. Man skall helst hvissla något sorgset; *Verdi* hör hon gerna, jag brukar oftast börja med *Traviata*, när jag ger ödlekonserter. Jag tycker så mycket om musik sjelf, och kanske är det därför jag söker vara vänlig mot de små musikälskarne. Att man kan fånga de små vackra ödlorna, det begriper jag inte, de höra till en gammal italiensk mur lika väl som murgröna och solsken. Men i Albergo Pagano är der en tysk, som inte gör annat än går omkring och fångar ödlor, han stänger in dem i en cigarrlåda och då och då öppnar han locket, och liksom Gulliver tittar han på de små fångna lilleputtarna. Vi äro dödsfiender, han och jag, ty jag släppte en gång ut alla ödlorna för honom.

Plötsligt morrade Puck till; vi sågo upp, och till vår stora förvåning stodo der två fruntimmer framför oss midt på vägen och ett stycke bakom

dem en svartklädd herre som stirrade orörlig rakt framför sig. Vi hade ej hört dem komma, så att de måtte ha stått der en bra stund, medan vi begge som bäst lågo och rimmade på prof-ryttarens poem. D. och jag sågo bestörta på hvarann — men det var tydligen ingen fara, det var ej svårt att se, att de voro engelskor, och de hade säkerligen ej förstått ett enda ord af vårt prat. Den ena var en medelålders temligen korpulent dam i grå resdrägt, och den andra var en mycket elegant ung miss, som inte såg illa ut alls. De stodo och sågo ner öfver Marinan, och då jag också såg ditåt, märkte jag att den andra ångbåten kommit tillbaka från sin tur kring ön och nu låg der för ankar bredvid Napoli-båten, som också måtte ha kommit, medan vi lågo der och funderade. Vi blefvo högst generade, när i det samma den äldre damen vände sig om och på vacker franska frågade oss hur långt det var fram till byn. D., som låg närmast, svarade att det var knappast 10 minuters väg.

»Icke sant, man måste gå fram till byn för att komma ner till sjön», sade hon pekande neråt Marinan.

»Ja, det måste man», svarade D.

I det samma reste sig Puck och såg gäspande på dem. »*What a beautiful dog!*» hörde jag henne säga åt den andra. Jag upptäckte med ens att

hon var ett ovanligt distingueradt fruntimmer med upphöjd smak, och jag kände ett behof att visa henne någon artighet. Jag hittade intet bättre på än att säga henne, att hon kommit till Capri i en mindre lycklig stund, ty i dag vore hela ön i barbarernas händer. Jag talade om för henne, att kronprinsessan af Tyskland var på ön, och att hon, jagad af en deputation med en profryttare i spetsen, för en stund se'n upphunnits just der nere vid Piccola Marina och förts till Piazzan. Jag tillade, att alla våra sympatier följde prinsessan. Den unga missen såg mera besynnerlig ut, när jag sade allt det der, men den äldre hörde på med ett nästan omärkligt smil öfver ögonen. Nog äro de underliga, de der engelsmännen, tänkte jag för mig sjelf — se på honom, som står der bakom sina damer och koxar orörlig rakt framför sig! Han har då inte ens så pass mycket kunnat skaka af sig sin brittiska flegma, att han gör sig besvär att komma fram och tala för damerna, hvilket väl vore mera passande! Det var då väl, att han åtminstone haft så mycket vett i sig, att han tagit sin hustrus kappa på armen — en hop schalar hade han också fått att bära på, och det gjorde godt åt den stolte lorden, tyckte jag. Nog såg han morsk ut alltid, men förstod jag mig rätt på den gråklädda damen, så var det nog hon, som styrde

det hela efter sin idé — det syntes på henne, hon hade något imponerande i sitt sätt att böja på hufvudet, och pannan var hög och stolt.

»Vi önskade komma ner till sjön så fort som möjligt», sade hon, »vi ha dröjt längre än ämnadt var, vi ha varit ända uppe i Anacapri.»

»Ja, nog fins det en genväg ner till Marinan», svarade jag artigt, »vi ha just nyss kommit samma väg hit upp, men den är ej så bekväm för er, madame.»

»Komma vi då rätt dit ner?» sade hon och pekade på hamnen där ångbåtarna lågo.

»Jaha.»

»Och utan att passera förbi byn och Piazzan?»

»Utan att passera förbi byn och Piazzan», svarade jag. Hon talade några ord med den andra fröken, och så sade hon kort och bestämdt:

»Visa oss vägen!»

Ja, nog kunde jag det alltid, och jag följde dem nästan ända ned till sjön. Det gick klenk med konversationen under vägen — jag hade träffat på ett par ovanligt tystlåtna fruntimmer, och jag fick hålla samtalet vid lif nästan alldeles ensam. Ibland log den yngre damen för sig sjelf, och jag trodde jag sagt någonting dumt, jag har aldrig varit någon stor kavaljer, och det är inte så lätt att underhålla två alldeles främmande damer. Jag vände mig då och då om

och tittade på den stele engelsmannen, som fortfarande höll sig bakom oss; han hjälpte då också inte alls till att hålla målron vid makt — det var mig en baddare att ha litet att säga. Men när vi hade gått en stund, förekom det mig flere gånger som om han, när de andra inte sågo oss, gjorde något slags besynnerligt tecken åt mig med handen, och han blinkade samtidigt spasmodiskt med ögonen — stackars karl, kanske var han, när allt kommer ikring stum af naturen, eller också var han bestämdt litet underlig. Och stackars fru — nej, jag ändrade åsigt under vägen, hon var inte alls slägt med honom, dertill såg hon alldeles för öfverlägsen ut. Kanske var han pappa till den yngre fröken, fast jag hade svårt att tro det också — men något måste han väl vara, annars kan jag inte förstå hvad han hade med dem att göra, ty trefligare sällskap kunde de nog lätt ha fått. Jag började misstänka, att de bara lurat honom med sig för att bära kläderna åt dem, parasollerna hade de nu också mycket ogeneradt räckt honom att bära på, och han såg för resten ut att vara van dervid, den stela figuren, han såg ut, som hade han sväljt en hel klädhängare. För resten vill D., som alltid har sina underliga idéer, än i dag söka inbilla mig att min lord aldrig var någon lord utan ett slags kammartjenare, men det kan jag väl aldrig tro.

När vi hunnit dit ned, der vägen börjar vidgas, pekade jag på Marinan, som låg rätt under oss, och sade, att nu kunde de ej längre taga miste om vägen. Nere på bryggan sågo vi ett par guldsmidda herrar gå af och an, och jag upplyste damerna, att om de ville se kronprinsessan, så hade de blott att vänta en stund der nere, ty hon skulle nog snart komma dit, hack i häl följd af sina plågoandar. Men det brydde de sig inte om, svarade de. Så nickade de till farväl; jag tog äfven artigt af mig hatten för engelsmannen der bakom, han stirrade på mig förvånad, men var nog ohöflig att inte besvara min hälsning.

Jag hade knappt gått tio steg på vägen tillbaka igen, förr än två lakejer i kungahuset Savoyens livré kommo springande nedför vägen, jag hann med nöd vika åt sidan, förr än de voro långt förbi mig. Strax efter dem kom der i förfärlig fart en lång, mager herre med smala ben och stora mustascher — ma foi, var han inte lik en tysk officer. I det samma föll rakt i famnen på mig en liten, tjock, ytterst elegant person; han höll sin galonerade hatt i ena handen, och med den andra torkade han de stora svettdroparna ur pannan, han stammade en ursäkt och så rullade han i väg som ett klot nedför branten. — Högst besynnerligt, tänkte jag, hvad här är mycket

folk på den här gångstigen i dag, här, der man eljest ej brukar möta en enda menniska!

Der uppe på Anacapri-vägen låg min vän D. och väntade på mig. Att gå hem till Capri voro vi ej hågade för, och vi beslöto att göra en tur upp till Anacapri och helsa på »*la bella Margherita*» medan vi väntade på att vi skulle få vår lugna ö igen. Vi sutto en stund der uppe under pergolan och drucko ett glas vino bianco, och så gingo vi långsamt ned åt Capri igen den vackra vägen, som slingrar sig längs Monte Solaro, med hela ön i grönskande sluttning nerunder oss. Der vägen svänger under Barbarossa's gamla borg-ruin sågo vi ned till Marinan, och till vår glädje voro begge båtarna borta — prinsessan hade således rest och alla främlingarne med. Äkta caprioter se alltid med en viss belåtenhet Napoli-ångbåten aflägsna sig, man vill helst ha sitt kära Capri för sig sjelf, och hela denna bullrande främlingshop stör den drömmande öns harmoni.

När vi hunnit ned till byn, började det redan skymma. Piazzan var alldeles öde; utanför Nicolino, barberare och *salassatore*, svajade melankoliskt den trefärgade fanan, och högst uppe på äreporten satt pappörnen och bet dyster i sitt »*Willkommen*».

Nere i hotellet sutto alla redan till bords, men der herskade en ovanlig tystnad i salen. Vi

satte oss vid vårt lilla bord och sågo så oskyldiga ut som möjligt. Vid desserten frågade min vän D., som är en grym natur, om der ännu fans qvar nere i källaren en af de der märkvärdiga buteljerna, som legat der sedan 1870; och snart stod framför oss på bordet det spindelväfomspunna årsbarnet till kriget, som sköflat hans hem. Den gamla burgundern gjorde oss poetiska, och vi drucko en skål för det tragiska i skaldekonsten.

Ja, längre törs hvarken min vän D. eller jag någonsin berätta. Var det mycket elakt, så har jag också fått mitt straff; nu sitter jag här långt bort från min kära ö, och profryttaren är kanske lycklig han, och deklamerar ännu för Pagano's tupper:

»Ich stehe hier auf Felsenstrand!«

II. När Puck kom bort.

Napoli 1884.

Det hade blifvit alldeles skumt der inne i Santa Maria del Carmine, blott här och der lyste ett vaxljus öfver några knäböjande arme, som ännu hade några sorger att anförtro åt Guds moder, ännu ville anropa hennes mäktiga hjälp mot någon nöd, ännu ville bedja henne om en

stunds frid för sina själars oro. Santa Maria del Carmine är de fattiges kyrka, och de fattige kände att de behöfde madonnans hjälp mera än någonsin förr. En och annan hade bäfvande vågat sig ända fram till det undergörande krucifixet, som människohänder ej kunnat förstöra, och hvars skyddande kraft är större än sjelfve San Gennaro's, Napolis skyddspatron*; men de flesta hade stannat nere i sidohvalfven, och några trodde sig ej värdiga att komma längre än till dörren, der de i ödmjuk ringhet kysste tröskeln till Guds moders helgedom. Klockorna ringde Ave Maria, och den ene efter den andre reste sig upp och gick med en djup bugning sin väg. Kyrkan skulle stängas, och jag gick långsamt ned för sidogången. I det samma kom der en man in i kyrkan, han föll på knä, och medan läpparna mumlade ifriga böner, gjorde han gång på gång korstecknet, och som i djupaste förtviflan lutade han sig ned och slog pannan mot stengolfvet.

Sakristanen kom för att stänga kyrkporten, och mannen reste sig upp, slog kappan öfver

* Sakristanen berättar dig det der krucifixets historia. — Det var under Napolis belägring af Alfons af Aragonien. En kula gick in genom fönstret öfver högaltaret och for rätt mot krucifixet; men bilden böjde ned hufvudet, och kulan gick in i väggen. I samma stund föll i de belägrades led Alfons' broder träffad af en kula i hufvudet.

axeln och gick skyndsamt ut ur kyrkan. Just som jag gick förbi platsen der han knäböjt stötte min fot mot något klirrande föremål, jag böjde mig ned och tog upp en lång, calabresisk dolk, som låg på golvet. Vi begge voro de sista som lemnade kyrkan, och jag hann upp honom ute på Piazzan. Han spratt till, då jag räckte honom knifven, och med en snabb åtbörd ryckte han den ur min hand. Hans ansigte var likblekt, och der var en hemsk, underlig glans i hans ögon; jag blef så slagen af hans utseende, att jag ej kunde låta bli att säga honom, att jag sett honom der inne i kyrkan, och att det gjorde mig ondt om honom. Han såg på mig med rykad panna, och med hopbitna tänder mumlade han: *Colera in casa!* (koleran är der hemma!)

Jag sade honom att jag var en smula doktor, och jag pekade på instrumentlådan som jag bar under armen; jag erbjöd honom mitt bistånd, i fall han trodde, att jag kunde vara honom till någon nytta, men han skakade afböjande på hufvudet och fortsatte sin väg.

Jag stod der qvar ett par minuter på Piazzan och funderade på, hvart jag skulle taga vägen, eller om jag rent af skulle gå hem och lägga mig — jag hade varit i strängt arbete och hade just efter slutadt dagsverke gått in och satt mig en stund i den fredliga gamla kyrkan, eftersom

jag gick der förbi. Just som jag skulle gå min väg, fick jag till min öfverraskning se mannen i kappan komma tillbaka mot mig.

»*Siete forestiere?*» (är ni främling?) frågade han kort.

Jag svarade ja.

»*Non avete niente a fare con il Municipio?*» (ni har ingenting att göra med municipiet?) frågade han vidare.

»*Niente affatto*» (ingenting alls), svarade jag.

»*Volete venire con me?*» (vill ni följa med mig?) sade han då.

Jag begärde ej bättre. Vi gingo ned Via del Lavinaio och togo af i en af gränderna bakom den lilla kyrkan San Matteo; en god stund hade jag temligen väl reda på, hvar vi voro, men så småningom började mina märken svika, och snart visste jag ej alls hvar vi gingo fram. Jag frågade ett par gånger efter grändernas namn, men han svarade mig ej. Det hade blifvit mörkt, och jag undrade hvad klockan kunde vara; men ingen af de få trashankar vi mötte såg ut, som om han hade någon klocka, fastän det ej var utan att mer än en af dem såg ut, som om han skulle önskat hafva en (sjelf skall man aldrig ha klocka på sig under vandring i fattigkvarteren — det är ovänligt mot dem man möter, ty det väcker deras onda instinkter). Men ingen menniska sade

ett ondt ord till oss, jag tyckte nästan ett par gånger, att de liksom gingo ur vägen för oss, och med några af dem föreföll det mig till och med som om min följeslagare utbytte ett slags helsning, för så vidt jag kunde se i det osäkra skenet af de små lyktorna, som här och der lyste upp Madonnabilderna i gathörnen. Vi gingo genom en hvalfformig gång och kommo in på en gränd så smal, att vi knappt kunde gå i bredd. Min följeslagare frågade mig plötsligt, om jag visste hvar vi voro, och jag svarade med största uppriktighet, att jag ej ens visste i hvilket kvarter vi voro. Strax derpå stannade vi framför ett ruskigt, halfförfallet hus, som syntes alldeles öde, och jag hörde, huru han vexlade några ord med en menniska som jag ej kunde se. Men hvad som förvånade mig var att jag ej förstod ett ord, af hvad de sade hvarandra — jag, som var så stolt öfver att kunna tala napolitanska folkdialekten bättre än mången inföding. En man kom fram ur portfördjupningen, vi gingo alla tre in i en becksvart gång, och jag hörde huru porten bomrades igen bakom oss. Min följeslagare tog mig vid handen, och väl var det, ty jag kunde ej se en alm framför mig. Vi gingo öfver en gård och stodo framför ett lågt litet hus, der en svag ljustråle lyste fram mellan de stängda fönsterluckorna. Jag tänkte för mig sjelf, att det är endast Napoli

och rövvarromanerna som kunna bjuda på ett äfventyr sådant som det här artade sig att blifva; och mannen, som nu kom och lyste oss uppför trappan, såg i sanning inte alls oäfvnen ut att sitta modell till en bandit. — Ny konversation mellan honom och min följeslagare, hvaraf jag dock trots allt bemödande ej heller begrep ett ord. Jag urskilde likväl ordet »*misericordia*» flere gånger, och jag slöt deraf att de talade om, huru vi träffat samman i kyrkan; jag hade af Peppino fått lära mig att *misericordia* betyder på camorraspråket* »knif». Mannen höjde lyktan upp till mitt ansigte och beskådade mig noga, men jag kunde ej fatta, om han tyckte om mitt utseende, ty han sade ej ett enda ord.

Vi stannade framför en halföppen dörr; mina följeslagare gjorde korstecknet, och tysta gingo vi dit in. Det var den vanliga synen jag der såg: modern låg utsträckt på golfvet framför Madonnabilden, vridande händerna af förtviflan, och ett stycke från henne lågo ett par andra kvinnor (*»commare»*), på knä under ifriga böner.

* Dessa människor ha än i dag ett alldeles säreget språk, af hvilket jag nu visserligen kan flere ord, men som jag dock ej lyckats lära mig. Den, som tror att camorran är slut, kan blott läsa, hvad en schweizisk författare, som i egenkap af prest länge lefvat i Napoli, J. Peter, har att berätta om camorran 1881. (*La vie à Naples* par le Pasteur Peter.) Att camorran under koleraepidemien med alla dess samhällsordningar spelade en långt större roll är naturligt och obestridd.

Borta vid spisel'n satt der hopkrupen en gammal skrynklig gumma, som med en underlig half-sjungande stämman mumlade en hop osammanhängande ord, hvilka mera läto som besvärjelseformler än böner — jag hörde sedermera att det var *la nonna* (mormodern) och att hon inte var riktigt klok.

Vid sängen stod ingen, den sjuka kämpade som vanligt ensam i sin kamp mot döden — det napolitanska folket rör i regeln ej vid en döende annat än i yttersta nödfall, de stanna i rummet men alltid ett stycke från sängen.

De andra blefvo stående vid dörren, medan mannen från Santa Maria del Carmine och jag gingo fram till sängen. Jag tog lyktan ur hans hand, och ljusskenet föll öfver ett blåblekt barnansigte på sängkudden; den starke mannen vid min sida skälfde till, och jag kände att det var hans barn. Barnet började kallna och tycktes alldeles medvetslöst. Jag gjorde en eter-insprutning i smyg under täcket, och som vanligt höjdes krafterna en smula, om också blott tillfälligt, så dock nog för att få de misstänksamma ögonen omkring mig att mildras. Flickan öppnade ögonen och började sakta jemra sig, och de stodo nu alla kring sängen i största spänning, seende ömsevis på henne och på mig. Modern, som i sin hopplösa förtviflan ej ens tycktes hafva lagt märke

till att vi kommit in i rummet, sprang upp, så fort flickan började jemra sig, och halft som i yrsel hjälpte hon mig nu att söka gnida henne varm med ylletäcket. Jag brukade den tiden försöka med intravenösa koksaltinsprutningar (ett slags transfusion), jag hade just samma dag gjort en sådan och bar instrumenten med mig i lådan; det var för resten sällan nog man lyckades få den sjukes anhöriga att samtycka dertill. Som vanligt gälde det att få modern på sin sida, och eftersom jag ibland tyckte mig observera ett slags ångestfull tillit i hennes ögon, när hon såg på mig, så beslöt jag mig för att försöka, — om någonting skulle göras, så skulle det göras nu med ens, vi hade ej vunnit någon terräng med gnidningarna, och barnet var tydligen döende. Medan jag gjorde i ordning hvad jag behöfde — här nere fick man, liksom kirurgerna i fält, vänja sig vid att hjälpa sig sjelf och hjälpa sig med litet — uppstod der en ifrig diskussion i rummet, och åsigterna voro mycket delade; de flesta röstade för att man skulle »*lasciare fare alla Madonna*» (lemna allt i Madonnans hand) men det slutade med att modern med orden: »*Sia fatto la volontà di Dio e di San Gennaro benedetto!*» (ske Guds och den helige San Gennaros vilja!) lät mig göra som jag ville. När jag gjorde hudsnittet och blottade venen, skreko de till alli-

hop, och då till min förskräckelse flickan i det samma kollaberade, ropade modern med förtviflans stämma: »*Mi muore! Mi muore!*» (hon dör ifrån mig!) I samma ögonblick pekade en af qvinnorna bort till Madonnabilden, och mållösa af bestörtning sågo de, hur »*la lampada*» (den heliga lampan) flämtade till och slocknade. Det blef alldeles tyst i rummet, och de föllo alla på knä och gjorde korstecknet gång på gång; blott den gamla gumman satt der stilla i sitt skumma hörn, och vaggande hufvudet af och an, mumlade hon ideligen: »*Ira di Dio! Ira di Dio!*» (Guds vrede!) Modern sprang fram till Madonnabilden, och, fattande den med begge händerna, ropade hon med nästan hotande stämma: »*Perchè ai fatto spegnere la lampada, Madonna santa? Vorresti far spegnere così la vita della piccola? E tu fai grazie? E tu sei madre del Dio? No, no, non avresti cuore, non avresti viscere di madre!*»*

Hon hälde ny olja på lampan och tände två ljus framför bilden: »*Ora te ne è portato due ceri benedetti — va bene così? Tu sei contenta adesso, Madonna mia?*»**

* Hvarför lät du lampan slockna, heliga madonna? Är det så du också vill låta min lilla flickas lif slockna ut? Och det är du som ger nåd? Och det är du som är Guds moder? Nej, nej, du har intet modershjerta, du har intet moderslif!

** Se här har jag bringat dig två välsignade ljus — är det bra nu? Är du nu nöjd, madonna min?

Jag satt der med det liflösa barnet i famnen, och jag kände huru de andra med vilda, ovänliga ögon bevakade alla mina rörelser. De hade alla tolkat den heliga lampans slocknande som en dödsdom, och ingen sökte mera hjälpa mig.

Jag skall ej glömma den natten.

Under ömsevis böner till madonnan och hotelser mot mig gingo timmarna hän. Jag satt der och stirrade på barnet och torkade kallsvetten än från dess panna och än från min egen. Jag hade gjort allt som stod i min makt att göra, och jag hade gifvit upp allt hopp. Jag väntade hvarje stund att barnet skulle dö, och jag började allvarsamt fundera på, om det ej var mitt eget lif jag satt och vaktade ut.

Ett gråblekt dagsljus började äntligen falla in i rummet, och hade ej mitt öra ännu kunnat uppfånga de svaga hjertslagen, skulle jag trott att det lyste öfver en död.

Fram på morgonen syntes der inträda ett slags reaktion, hjerttonerna blefvo starkare, pulsen blef skönjbar, och lifsvärmen kom igen en smula. Hon började sakta jemra sig, och du skulle ha sett modern, när barnet kunde få fram orden »*Mamma, mamma!*»

Jag hade gudskelof ånyo tagit fel — barnet vände åter mot lifvet.

Jag gick min väg fram på morgonen, följd af fadern, och efter en labyrint af gränder stodo vi åter på Piazza Mercato. Jag upprepade än en gång mina förhållningsorder för dagen, och han såg på mig med ett vänligt ögonkast, som belönade mig mer än väl för en sömlös natt.

Enligt öfverenskommelse möttes vi der igen sent på qvällen, och till min glädje var hans första ord: »*Sta meglior, sia benedetto San Gennaro!*» (hon är bättre, lofvad vare San Gennaro!)

Ja, hon var bättre, och vid mitt besök qvällen derpå vågade jag hoppas att hon skulle få lefva. Jag såg henne ännu i tre qvällar, alltid följd dit och derifrån af fadern, som mötte mig på Piazza Mercato — jag insisterade ej längre på att gå dit ensam och vid dagsljus, ty jag förstod redan då fullkomligt väl, hvarför de föredrogo att jag kom dit i mörkret. Sista qvällen jag var der voro vi utmärkt goda vänner allihop — utom den gamla gumman, som hela tiden satt och mumlade »*ammazzacane*»* åt mig — och när jag fram på nattsidan gick, stod modern och såg efter mig i dörren, och jag hörde hennes sista ord länge ljuda i mina öron: »*Possiate avere la pace che desiderate!*» (måtte ni få den sinnesfrid ni önskar!)

* Betyder egentligen »rackare», hunddödare, och var ett af folkets vanligaste epiteter till medicinska fakulteten, och det enda som jag personligen kände mig alldeles oskyldig till.

När jag tog farväl af fadern, frågade jag honom hvad han hette, och han sade att han hette Salvatore Trapanese — det intresserade för resten föga mig som läkare, men det var ej familje-initialerna som stodo inristade på silfverbägaren, hvori jag tillagat barnets medikamenter. Don Salvatore tillade, att om jag någonsin behöfde honom, så stod han sjelf, hans lif och hans »coltello» (knif) till min disposition. Don Salvatore pekade bort till höret af Via Lavinaio, der en trasig gammal »ciabattino» (skoflickare, folket kallar honom *il solechianiello*) satt och lappade ett par skor, och jag hade blott att vända mig till honom, i fall jag behöfde någonting. Jag tackade Don Salvatore för hans vänlighet, och han tackade i sin okunnighet mig för barnets lif; och så sade vi hvarandra farväl.

* * *

Det här var en ganska vanlig historia, och det var för resten inte alls hvad jag skulle tala om. Jag var ofta uppe åt de der trakterna, men jag såg aldrig till Don Salvatore, och snart hade jag glömt bort hela saken. Osäkerheten i fattigkvarteren var, efter hvad man berättade, ganska stor den der tiden; nästan hvarje dag stod der att läsa i tidningarna mer eller mindre hemska

beskrifningar på nattliga öfverfall, och camorran tycktes visa en lifaktighet, som påminde om den gamla goda tiden, då halfva Napoli styrdes af denna underbara institution. Mig hade det dock aldrig händt det allra minsta obehag, och jag började undra, om ej en god del af de der beskrifningarna voro gripna ur luften.

En qväll uppe i Vicaria-quarteret tyckte jag mig dock märka, att en högst betänklig figur följde efter mig på afstånd. Jag hade ett ärende dit bort, och efter att en lång stund haft den der individen i hälarna på mig, kände jag en viss belåtenhet, då jag väl hann fram till *fondaco'n*, der jag hade fullt af vänner. Mannen jag skulle se till var emellertid redan död, och jag stannade der blott en kort stund. När jag kom ut igen, hade det dock hunnit bli mörkt, och jag hade ej gått många minuter, förr än jag hörde försigtiga steg bakom mig, i gränden. Regeln i dylika fall är helt enkelt den, att man skall alltid söka hålla ryggen fri, och jag stannade flere gånger för att låta nattvandraren gå förbi mig; men i det samma tystnade också stegen bakom mig, och hade jag ej ibland tyckt mig urskilja en mörk skugga längs muren, skulle jag trott att det blott var ekot af mina egna steg jag hörde. Men Puck morrade hela tiden, och jag såg för resten, när jag gick öfver Piazzetta dei SS. Apo-

stoli, att det var samme karl som följt mig hela qvällen. Några minuter derefter var jag ute på Via del Duomo, som är kvarterets enda snygga gata, och der folk är i rörelse natten igenom. Jag stod der i gathörnet en lång stund för att se, om han skulle komma fram, men den kanaljen vågade sig ej ut på den upplysta gatan. Qvällen derpå fick jag återigen syn på samme slusk, som gick ett stycke efter mig; jag gick den gången hela vägen hem till fots, och när jag kommit upp på mitt rum och händelsevis tittade ut på balkongen, såg jag hur han stod och hängde i gathörnet midt emot mitt fönster en lång stund — men han blef lurad den gången också, ty jag hade ej ute att göra den qvällen.

Att mannen i fråga hade några planer på mig, derom kunde jag ej längre tvifla det minsta, ty hvar jag än var, dök han plötsligt upp ett stycke ifrån mig, och jag såg väl att han på allt sätt sökte dölja sitt spioneri. Jag fann honom t. o. m. stående utanför kolerakyrkogården en qväll, då jag varit der uppe; liken begrafdes vid midnatt, så att det var sent, då jag gick derifrån. För resten såg jag honom aldrig förr än efter mörkrets inbrott — liksom rofdjuren höll han sig undan om dagarna.

Man vänjer sig vid allting, och jag hade väl slutat med att också vänja mig vid att ha den

der karlen i hälarne — „så verkligt otäck han än såg ut —, så vida ej mina misstankar snart fått en bekräftelse, som lemnade intet öfrigt att önska i afseende på klarhet.

Jag stod en qväll nere vid *molo'n* (hamnen) och såg hur skymningen föll öfver Golfen, medan högt der uppe mot det mörknande firmamentet den gamle Vesuvius tände eldarna i sin väldiga fyrbåk. Plötsligt fick jag se min man komma springande på hamnarmen, hoppa ned i en båt och med förtviflans fart ro ut på redden. Strax derpå sprungo ett par *carabinieri* (gendarmer) i en annan båt och satte i väg efter honom. På mindre än en minut voro der åtminstone hundra människor samlade på hamnarmen åseende jagten med det spändaste intresse, och jag hörde af en förhoppningsfull pojkbysing vid min sida som ideligen ropade: *Coraggio, coraggio!* (friskt mod) åt den förföljde, att det var en *camorrista*, man sökte få fatt uti. Fullt af småbåtar vände just hem från dagsfisket, och det var lätt att se, att de rodde så mycket som möjligt i vägen för carabinieriernas båt. En af desse aflossade sin revolver efter den flyende, och knappt hade första skottet ljudit, förr än camorristen kastade sig i sjön. Det var nu så mörkt, att jag ingenting kunde se, men de andra förklarade att han var oskadad och syntes simma mot en stor

båt, som just hissat segel ute på redde för att gå ut på nattfisket; båten föll af i riktning mot den simmande, och det såg nästan ut som skulle han hinna dit — nådde han blott båten, så var han i säkerhet, och skyddad af mörkret kunde han se'n landsättas någonstades på kusten (jag har sjelf i forna tider seglat med smugglare och vet, att kustbevakningen ej lider af sömnlöshet). Folket omkring mig gjorde ingen hemlighet af sina sympatier för camorristen, och jag öfverraskade mig sjelf med den förhoppningen, att han skulle komma undan — jag vet att det låter förskräckligt illa, men jag håller sällan med polisen här nere.

Men den officiela rättvisan segrade den gången, de hunno upp honom, och en stund derefter lade de i land med sin fånge. Händerna voro bakbundna på honom, och han såg så utmattad ut efter kampen, att han med möda släpade sig fram mellan carabiniererna. Mängden följde efter den för alla så fruktade vägen bort till San Francisco-fängelset, men jag stod der kvar liksom fastnitad vid marken; ty då de gått förbi, hade fången lyftat upp hufvudet, och hans öga hade hvilat på mig med en besynnerlig blick, som var både hatfull och förebrående. Dagen derpå läste jag i »*Pungolo*», att en farlig camorrist qvällen förut blifvit efter ett förtvifladt motstånd

arresterad vid *molò'n* och att polisen ändtligen trodde sig vara på spåren efter det camorra-band, som ansågs ha begått en hel serie af brott.

Jag hade lyckats få en ganska stor praktik i folkquarteren, och jag tillbringade största delen af min dag der uppe. Erfarenheten hade lärt mig, hur man skulle bära sig åt med det stackars folket, och jag hade förvärfvat mig flere vänner bland dem. Och just på allra sista tiden syntes det mig, som om min bekantskapskrets betydligt ökats: hvar jag gick fram nickade någon trashank åt mig, och på hemvägen om qvällarna helsades jag än här än der med ett vänligt »*Buona sera, Eccellenza!*» af, för så vidt jag kunde se, mig fullkomligt obekanta nattvandrare. Droskuskarne på Piazza Mercato började klatscha med piskorna, så fort de fingo sigte på mig, och på långt håll skreko de med ett tonfall, som ej var det vanliga: »*Signò, vulità mme!*» (signor, vill ni ha mig) och ville jag ej åka, så voro de lika vänliga för det. Kom jag in på någon liten osteria eller *bottegha* (krog), så märkte jag flera gånger att på en vink af någon bland gästerna värden fördubblade sin uppmärksamhet mot mig, och det hände till och med en gång, att sedan jag fått min *faschetto* vin framför mig, värden kom fram och utbytte den mot en annan af godt *vino vecchio*, efter att jag uppfångat ett

ifrigt minspel mellan honom och min kusk, som satt utanför och väntade på mig. Jag var visserligen smickrad öfver allt det der, men började dock högeligen förundra mig sjelf öfver den oväntadt stora utsträckningen af mina vänskapsförbindelser. Men hvad som mest förbryllade mig var, att jag sedan någon tid åter igen trott mig förstå, att jag hade en karl i hälarerna på mig hvar jag gick, och ett par gånger hade jag redan lagt märke till, att han följt mig ända till min port. Han såg minst sagdt lika betänkelig ut som hans företrädare, och det blef mig snart tydligt, att han i allo öfvertagit dennes oförklarliga spioneriroll att smyga efter mig, så fort det blef mörkt.

Jag åkte en dag ned åt Porta Capuana med en kusk, som, oaktadt jag ej hade minsta hågkomst af att vi sett hvarandra förr, dock öfverhopade mig med all möjlig uppmärksamhet. Vi foro förbi San Francesco-fängelset, och, just som vi passerat porten, såg kusken på mig med en mystisk blinkning med ögonen, och der uppstod följande konversation mellan oss — jag gör bäst i att öfversätta vår napolitanska rotväliska, ty du skulle ej förstå den.

»Har Eccellenza varit och sett honom?» frågade kusken.

»Hvem?»

»Vet Eccellenza då ej, att han blef arresterad och nu sitter fängslad här inne? Men det var hans eget fel, hvad hade han der nere vid *molò'n* att göra, der det ju alltid fins polis! Och Eccellenza rår inte alls för det!»

»Men, sapristi, hvem talar du om?»

»*Il fratello del vostro amico*», sade kusken med en ny blinkning med ögonen.

Det var Salvatore Trapanese's bror, som blef gripen nere vid *molò'n*.

* * *

Mina promenader fingo ett oförmodadt slut dagen derpå, ty jag blef sjuk sjelf — Napoli är en så osund plats som bekant. Det var en obetydlighet, men det kom helt hastigt öfver mig. Jag tror, att jag blef en smula vimmelkartig på gatan, och när jag gnuggade mig i ögonen och såg mig omkring, befann jag mig halffiggande i en droska, och midt emot mig satt en likblek poliskonstapel och stirrade på mig med en fullkomligt förfärad uppsyn. Jag försökte erinra mig hvad som passerat, och för hvad slags brott jag kunde ha blifvit fast; men hufvudet var alldeles i olag på mig, och jag blandade ihop allt möjligt om camorran, om Salvatore, om mig sjelf och om San Francesco.

»*Sta un poco miglior?*» (är ni en smula bättre) sade polisen.

»*Gnorsi*» (jaha), svarade jag på äkta napolitanska.

»*Coraggio, un altro poco siamo arrivati*» (friskt mod, vi äro snart framme), tillade han.

Vi åkte längs Strada Piliero, och vinden från sjön blåste mig i pannan; det klarnade allt mera der innanför, och jag kom plötsligt i håg att jag var doktor. Jag bad polisen taga fram en flaska eter, som jag hade i fickan, och han stack ned fingrarna i min rock på samma sätt som om han stuckit dem i en brinnande kakelugn. Här och der vände sig folket om på gatan och såg på oss, och jag märkte hur de gjorde kors-tecknet, när vi åkte förbi.

Vi voro på väg till kolerasjukhuset.

Jag började kunna tänka ganska bra, och jag tyckte, att det der sjukhuset var ett bra dystert ställe.

Och jag upptäckte, att det tyckte polisen också. På min begäran stannade vi vid en liten krog, och jag drack polisens skål i ett stort glas konjak, som kändes liksom dynamit i munnen, medan han sjelf och kusken fingo hvar sin foglietta vin. Jag förklarade polisen att jag ej behöfde någon doktor alls, ty jag var doktor sjelf, och att jag visst ej hade någon kolera; och den vänliga själen sade mig, att det var hvad han

hela tiden hade trott — »*un poco di febbre*» (en smula feber), det var allt.

Jag for hem mycket ordentligt, men sedan jag kom in i porten, mins jag inte alls, hur det var. Strax derpå kände jag hur Cesare stoppade en isbit i munnen på mig, och när jag öppnade ögonen, såg jag att qvällssolen ännu sken in i rummet; men Cesare sade, att det ej var den samma solen, ty jag hade legat i min säng ett helt dygn, påstod han — jag hade hoppat öfver hela den tiden i min tankeföljd, och jag tror det är bäst att göra så här med. Jag frågade Cesare — Cesare var min betjent, hofmästare, kock, »chasseur», allt möjligt — om jag hade kolera, och jag tyckte alldeles att det var någon annan som talade, ty jag kände ej igen min egen stämma, den lät som en gammal skröplig gummas röst. Cesare svarade, att han ej var riktigt säker derpå, men han trodde det — han var ej utan en viss auktoritet, ty han hade sett hustru och barn dö af samma sjukdom.

Ja, det var ju möjligt, fastän symptomerna ej syntes mig vara de typiska; men man tänkte alltid på kolera de der dagarna.

Och jag var nyfiken att se hvad natten skulle bringa med sig.

Cesare hade gått ned efter mera is, efter hvad han sagt, och jag låg der ensam och funderade för

mig sjelf. När hufvudet är matt, orkar man ej med annat än sorgliga tankar, och till slut försöker man att ej tänka alls. Man är så trött, och man önskar blott att ändtligen få hvila riktigt ut i fred och ro. Att dö är ej så farligt, men fega naturer rädas att plågas länge. Det är ett psykologiskt misstag, då man tror att åsynen af andras dödskamp gör oss mera förtrogna med den dystra döden; det är blott sant så länge det gäller att se på våra medmenniskor. Men då man med lugn eftertanke har insett att stunden kanske nalkas, då man skall upphöra att lefva sitt eget lif, då önskar man långt hellre att man aldrig sett, huru det går till att dö. »Var en man», säger man till sig sjelf, »och om du ej vetat att lefva, så låt åtminstone se att du vet att dö!» Och dock formar fantasien oupphörligen fram bilder af dessa ångestfulla ögon, som man så ofta sett söka efter en smula hopp i ens egen blick, der man som läkare stod vid en dödsbädd, dessa brutna stämmor, som ropa efter hjälp ännu sedan ordet och tanken flytt, dessa stelnande fingrar som krampaktigt gripa i lakanet, liksom den drunknande griper efter halmstrået, och famlande söka ens hand för att krama sig fast vid lifvet, dessa flämtande bröst, som spänna hvarje muskel för att få in litet luft att ännu en stund kämpa den förtviflade

kampen mot bödeln, som långsamt stryker sitt offer.

Fönstren stodo öppna, och jag kunde se ut öfver Golfen, der jag låg. Det var så lyckligt och solljust der borta, och det var mig, som hade stränderna klädt sig i sin fagraste skrud för att bjuda mig farväl. Jag såg bort till Capri, som låg der i sin rosiga slummer, och jag tyckte det var bra hårdt, om jag nu skulle skiljas från den nejd jag höll så kär. Der flög liksom en lätt dimma öfver Golfen, och jag hörde vänliga röster från mitt lifs fröjder ropa mig vid namn.

Så blef allt så tyst, skymning föll kring mig, och jag kände mig så ensam.

Jag sträckte ut handen mot min vän, men han satt ej vid min sida, jag kallade honom vid namn, men han kom ej. Jag försökte tänka att han gått ned med Cesare, och jag lyssnade andlös efter hans steg i trapporna. Dörren öppnades försigtigt, och Cesare kom in på tåspetsarna. »Hvar är han?» frågade jag. Cesare försökte lugna mig med, att han strax skulle komma tillbaka; men jag tvingade honom att berätta allt, och då förstod jag, att jag var ensam.

Cesare hade stått i fönstret och sett mig komma hem, och han hade burit mig uppför trapporna, ty jag hade svimmat, då jag skulle stiga ur vagnen. Kusken hade ej sett till Puck

alls, och Cesare hade blifvit så förskräckt öfver mitt utseende, att han — jag är ledsen att säga det — ej gjort några efterforskningar efter honom förr än just nu, då han varit nere och sändt bud efter konsuln; och jag vet ej ens, om det blott var för Pucks skull han sändt efter honom. Jag försökte att bli arg på Cesare, men jag var så trött, att det gick inte.

Konsuln kom en stund derefter. Han var en hyggelig karl, men han hade missuppfattat situationen och trott, att det var fråga om något annat. Men se'n han väl fått klart för sig den olycka som händt mig, lofvade han villigt att göra allt hvad han kunde för att få reda på Puck. Han tillade, att han hoppades det skulle lyckas honom bättre än hans försök att skaffa reda på mig sjelf. Han hade fullt af bref och telegram till mig, sade han, och för en tid se'n hade han sjelf fått telegram att söka reda på, om jag var »död eller lefvande»; han hade gjort sitt bästa att få fatt på mig, men alla hans efterforskningar hos de officiela myndigheterna hade varit fruktlösa.

Jag log i mitt skägg, så ledsen jag än var, och jag upplyste honom att jag reste incognito den här gången; förslagsvis meddelade jag honom min åsigt, att han kanske gjorde klokast i att vänta ett par dar för att se hvad han borde svara på det der telegrammet — som jag för resten

har i min ego ännu, och som jag tittar på ibland.

Cesare följde konsuln ut på trappan, och jag hörde af deras hviskande samtal huru mitt factum sade åt honom: »*Parla con lo cane come era un cristiano.*» (Han talar till hunden liksom vore den en kristen människa.)

Sent på qvällen fick jag ett par ord från konsulatet om att Puck efterlystes öfverallt, att alla Napolis poliskonstaplar hade fått hans signalement, och att jag skulle ha godt hopp.

Min sjukdom ville ej utveckla sig till ordentlig kolera, och hela natten låg jag och väntade på ett par välkända symptom som fattades; men de ville ej komma.

Dagen derpå var jag bättre, men jag hade ej ro att tänka så mycket på mig sjelf, som du väl kan förstå. Men kanske skrattar du åt mig, när du läser det här, och i så fall må du skratta så mycket du vill! Men jag skrattade ej jag, der jag låg för mig sjelf och tänkte på den trogne vän jag förlorat, vännen som delat ljuft och ledt med mig i hela åtta år. Var han kanske i händerna på elaka människor, som slogo och miss-handlade honom, satt han kanske bunden i ångestfull väntan, att jag skulle komma och befria honom — och jag som ej ens kunde stå på benen!

Jag hade fått för mig att, blott jag komme ut, skulle jag strax få reda på honom, och jag nästan gret öfver min vanmakt. Jag bad och hotade Cesare för att få honom att kläda på mig och hjälpa mig ned i en vagn; men han brydde sig ej det minsta om hvad jag sade till honom.

På eftermiddagen kom konsuln tillbaka; han hade intet nytt att meddela mig, och jag var viss att min hund var hopplöst förlorad. Konsuln sökte dock trösta mig så godt han kunde, och han berättade mig att en af hans kolleger mistat sin hund två gånger och fått honom tillbaka — han betalade se'n dess 5 francs om året till en camorrist mot garanti att hunden ej skulle stjälas mera.

När konsuln gått, höllo Cesare och jag krigsråd. Vårt gemensamma förtroende till den officiela ordningsmakten hade aldrig varit stort, och Cesare hade en viss antipati mot polisen, som öfvergick min egen. Samma qväll begaf sig Cesare i väg till Piazza Mercato för att söka få tag i den der *«ciabattino'n»*. Framåt kl. 11 på qvällen mottog jag visit af en individ, som jag under andra förhållanden skulle blifvit förskräckt att se stiga in i mitt rum nattetid. Han helsade på mig bekant och frågade, om jag kände igen honom, men jag nödgades bekänna att jag ej

kunde erinra mig honom — han såg ut som djefvulen sjelf. Han medförde helsningar från Don Salvatore, som hade viktiga förhinder, men han bad mig vara öfvertygad, att jag hade en god vän i honom sjelf. Jag tackade honom för hans goda sinnelag mot mig, och jag berättade honom om Puck. Jag tog upp min börs och tömde dess innehåll på bordet bredvid sängen, och jag sade honom, att allt hvad jag egde tillhörde den som bragte mig hunden tillbaka — jag har aldrig vidare godt om pengar, jag tror att det var omkring 200 francs jag hade. Han lyssnade mycket uppmärksamt, och jag skall aldrig glömma hans ord då jag slutat: *«Si non è morto, sarà ccà domani sera!»* (lefver han, skall han vara här i morgon qväll). Jag fruktade att han var allt för säker på sin sak, och jag sade honom att jag tyvärr visste väl huru sluga hundtjufvarne voro. Men då han med en viss stolt-het svarade mig: *«Sono tutti miei amici»* (de äro alla vänner till mig), insåg jag, att jag hade underskattat hans förmåga. Jag tackade honom för de förhoppningar hans besök gifvit mig, och han gick sin väg. I dörren vände han sig om och nedkallade madonnans och San Gennaro's beskydd öfver mig. Och i samma ögonblick kände jag igen honom. Det var den mannen, jag så ofta sett smyga sig efter

mig, sedan den förste hade arresterats nere vid molo'n.

Jag sof bättre den natten, och när dagen kom, insåg jag att konsuln kunde lugnt telegraferade att jag var »levande» utan att behöfva riskera förnyade konsulatsutgifter för att kontramandera den upplysningen.

Men allt som timmarna skredo, desto oroligare blef jag. Jag hade bland annat legat och dragit mig till minnes, att jag varit en smula hård, ja kanske orättvis mot Puck för en småsak just qvällen innan jag sjuknade, och du kan ej tro hvad den tanken oupphörligen kom igen och pinade mig. Det blef qväll, och ingen hördes af. Cesare hade fått order att vara nere på gatan på utkik, och som han nu började lyda mig igen, hade han verkligen gått ned och lemnat mig ensam en stund. Jag var så matt af all oro, att jag till slut föll i ett slags halfslummer. Jag vet ej hur länge jag låg der i mörkret, men jag vet hur jag väcktes upp. Cesare kom inspringande, jag hörde ett flämtande i trappan som kom mig att försöka hoppa ur sängen, och Puck rusade in i rummet dragande Don Salvatore efter sig i repet. Don Salvatore släppte sitt tag, och min älskade hund kom fram till sängen, der jag låg. Han kom upp med framtassarna på sängkanten och lade sitt stora hufvud stilla på

mitt bröst. Hans vackra pelsrock var sönder-rifven och blodig, och ett tjockt rep satt så hårdt knutet om halsen på honom.

Ingen af oss sade något, hvarken han eller jag, men vi ha aldrig behöft ord för att förstå hvarandra. Han smög sig allt närmare intill mig, och till sist kröp han sakta upp i sängen så stor han var; och nog fick han göra det den dagen alltid.

Don Salvatore stod qvar nere vid dörren. Han såg blek och aftärd ut, och han var lika trasig som min vän sedan gårdagen; men huru söndrig och nött rocken än var, så såg man dock ännu de hvita banden som kantade den*. Jag räckte honom handen och bad honom taga emot min tack för den glädje han skänkt mig. Han såg nästan förlägen ut, och jag märkte att han undvek min blick: *«sono uomo di mala vita»*, sade han, *«e non sono degno di toccar la vostra mano»* (jag är en dålig människa, och jag är ej värdig att ta er i hand). — Jag hade visst inga skäl att vara sträng mot någon människa, men jag hade åtskilliga skäl för att ej vara det; och jag sade honom det.

* När något af barnen sjuknar, göra föräldrarna *«il voto»* till Madonnan för barnets räddning. De bära helgonets färger så länge de förbundit sig dertill, ofta för år, och intet i verlden kan förmå dem att lägga bort dem. För *Madonna del Carmine* är dräkten brun med hvita kanter, för *Madonna delle Salette* hvit med röda kanter o. s. v.

TVÅ QVARGLÖMDA BREF FRÅN NAPOLI.

Så gaf jag honom pengarna, men han lade dem tillbaka på bordet med dessa ord: *voi avete salvato la figliuola, io ho trovato lo cane — va bene così!* (ni har räddat min lilla flicka, jag har skaffat igen hunden — det är bra som det är!)

Och så slog han sin trasiga kappa öfver axeln och gick sin väg.

Men jag tror jag har Don Salvatore att tacka för mer än min hund.





Protestantiska kyrkogården i Rom.

Camelior blänka i dunkel purpurglans mellan lager och caprifol, myrten blommar och fagra rosor vira kransar kring cypressernas stammar. Narcisser och liljor spira fram bland markens höga gräs, och uppe i trädens kronor sjunger trasten sommarqvällens skimrande farväl från den flyende dagen.

Ljufva blomstergård, dit trötte vandraren flyr, är det glömskans vallmo som doftar bland dina rosor, är det drömmarnas fred, som susar genom dina cypressers skymmande kronor?

Men ser du de hvita korsen, som lysa fram mellan blad och blommor, ser du de brutna kolonnerna som murgrönan skyler? Böj undan grenarna, som flätat årens försoning kring sorgeskriften på stenens häll, luta dig ned öfver liljor och violer och se att de blomma öfver grafvar!

Marken du beträddt är helig, här bor minnet af dem som en gång voro menskor.

Fjerran från kommo de hit, de tysta slumrarne härunder, vida öfver jordens rund hade de vingade menskotankar flugit kring innan de samlades hit till evig hvila.

Skilda länder ammade dem upp, i olika banor gingo de fram sin väg genom lifvet, öfver solbelysta höjder eller genom dalarnas skugga, i lyckans segrande triumftåg eller dignande under bekymrens börda — nu ha de alla nått målet för färden, det natthöljda fältet der höjder och dalar jemnats ut, der sorlet af folkens lif tystnat, der jublets röst förklungit och sorgernas qvidan saktat af.

Sida vid sida ligga de här i syskonsäng. Ryktet strör immorteller kring den enes urna, och gräset växer vildt öfver kullen der den andre sofver. Men lagern, som grönskar öfver deras hufvudgård, skuggar lika väl den ringe, som namnlös stupade i lifvets strid, som den högborne ande, hvars verk lefver kvar der uppe på jorden; från skymmande cypresser sänker sig långsamt glömskans natt såväl öfver den ene, hvars namn historien ristat in på marmorns håll, som öfver den andre, hvars lifsgerning re'n är förgäten. Och kanske dröjer der ännu ljusningen af ett kärleksfullt minne kring den ringes träkors långt

se'n dunklet fallit kring den höga mausoléen, kanske lyser der en välsignelse öfver hvad *han* var, långt se'n glansen af ett namn slocknat, kanske bland grafkullens markblommor och gräs vakar saknaden ännu i nattviolernas doft långt se'n rosorna somnat.

Grafskrifterna tälja hvilka de voro, som döden förde hit, och tankfull läser vandraren deras namn. Han läser det år detta namn blef dem gifvet, han läser det år det blef taget från dem; men hvad af glädje och hvad af sorg som gömmes mellan dessa år, vet han ej.

De voro konstnärer de flesta af dem som hvilat under korsen.

Fulla af hänförelse och ungdomsfröjd drogo de hit, helsande den Eviga Staden som sin moder. Och Rom slöt dem i sin famn, närde deras själar med sina stora tankar och täljde dem bland gruset af Flaviernas Colosseum och den Palatinska klippans kejsarslott sin egen stolta häfd och Hellas' marmorskimrande saga.

Här drömde de sin skönaste dröm, här manades deras hug till höga syften, här adlades deras skönhetssvärmande lek till allvar. Och här vigdes de till ljusets stridsmän vid det odödliga Idealets altare här i detta Rom, der Buonarotti hvalfde sin mäktiga kupol öfver den antika konstens tempelgrund och Rafael väckte skönhetens

fjärilsvingade Eros från medeltidsnattens långa slummer till renässansens vårdagssol.

Och så när deras skaparkraft fått vingar, när målet kanske var nära och de re'n sträckte händerna efter Idealets flyende Dafne-bild, då växte de väna lemmar ut till en dunkelgrönskande cypress, der intet hjerta mera slog under barken; och ej till det jublande ryktets Capitolium men till glömskans tysta Campo Santo gick deras färd.

Unga kommo de flesta hit till grafvarnas hvila; solen hade knappast nått sin middagshöjd när mörkret föll öfver dem, vårens tankar hade knappast hunnit blomma när döden svepte kring dem sin vintriga slöja. Men sörjen ej öfver edert öde, I unge! Ty morgonen är dagens fågring och livvets skönsta rosor kransa vårens lockar. Men qvällen bär vemodsdraget kring sin skymmande panna, och hösten är afskedets tid då glädjens svalor fly.

I hvilen i ett afsomnadt verldsvälde kungagraf, i menskoandens Pantheon, det gamla Roms halfgrusade stadsmur hägnar eder fristad, och der utanför breder Campagnan sin vemodsväldiga tystnad kring edra drömmar. I hvilen i hednisk jord, det susar en fläkt från de gamles Elyseiska fält genom cypresserna som vakta edra grafvar, och slöjan af antikens skönhetslif höljer dödens dystra majestät.

Döden är ej benrangelsmannen, som från hedendomens skymning hotfull vandrar kring från boning till boning, som i medeltidens natt dansar sin hemska dödsdans kring gästabudens lekar och kring klostermurens fresker och med lien i hand vaktar Renässansens grifthvalf, — Döden är en vän yngling med kransade lockar och drömtyngd panna, skön lik Kärlekens Genius; och sakta släcker han lifvets ljus i den utbrunna fackla han trampar under sin fot.

Grafven är ej förgängelsens mörka boning, fläckad af stoftets förnedring, grafven är den urna der minnet af en människosjäl lägges ned.

Och vandraren dröjer så gerna bland grafvarna der borta vid Porta San Paolo. Främlingen ute i verldens sorlande lif flyr till er, tysta främlingar, som för all tid stannat kvar i det gamla Rom. Fjerran från fara vemodiga tankar hän till ert väna Campo Santo, der glömska och frid bo bland cypresser och rosor.

Drömmarnas skymning faller öfver Rom, och skimret af antikens aftonrodnad glänsar fram öfver dess ödemurar. Och skön, lik reliefen kring en gammal sarkofag, vaktar Italiens sommar främlingarnes hvila.

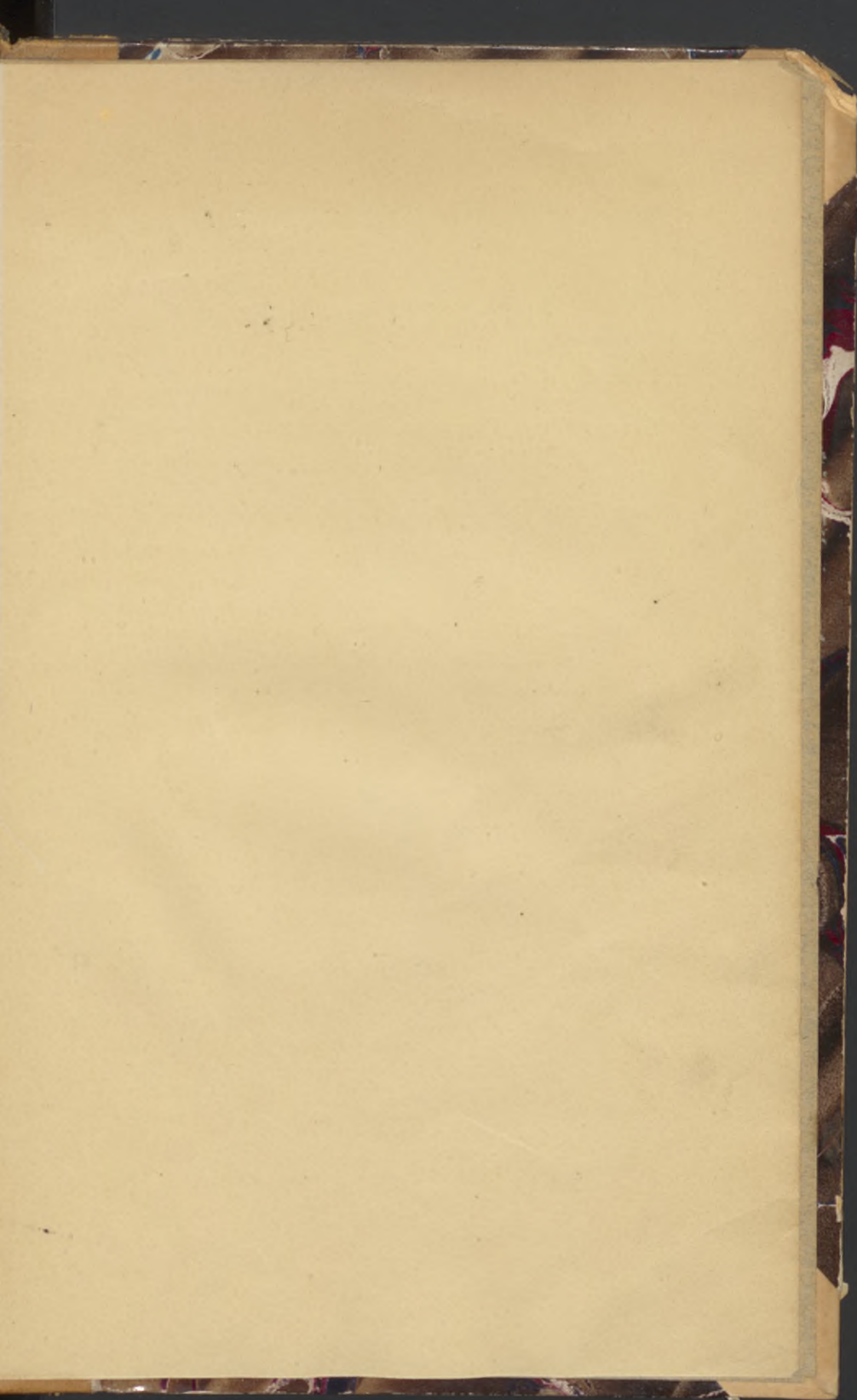


INNEHÅLL.

	Sid.
Leksaker. Från Paris' horisont	1.
Italien i Paris.	
I. För dem som ha sinne för musik	18.
II. Rafaella	32.
III. Från Impasse Roussel	44.
Monsieur Alfredo	61.
Endast för djurvänner	76.
Menageri	100.
Zoologi	118.
Till — — —	125.
Tankarna flyga	133.
Ljusets fiender	140.
Snöstorm	151.
Mont Blanc, Bergens konung	162.
Två qvarglömda Bref från Napoli.	
I. Politiska agitationer på Capri	172.
II. När Puck kom bort	197.
Protestantiska kyrkogården i Rom	227.



H. B. K.




På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag:

Puck Munthe. Från Napoli. 2 kr.

George Eliots Romaner. I. Romola. Två delar. Öfvers. af
J. R. Spilhanmar. Pris för båda delarna tillhopa 6 kr.

Ivan Turgenjefs Noveller. Från ryskan öfversatta af —*k*—.

1. Susanna Ivanovna. 2:a uppl. 1,50. — 2. Rudin. 2:a
uppl. 2 kr. — 3. Elena. 2:a uppl. 3 kr. — 4. Landlif.
1,50. — 5. Andrej Kolosof. Steppens kung Lear. 2 kr.
— 6. Pjetuschkof. Vårströmmar. 3 kr. — 7. Adelsfolk. 3
kr. — 8. Två vänner. Juden. Min första kärlek. 2,75. —
9. Rök. 3 kr.

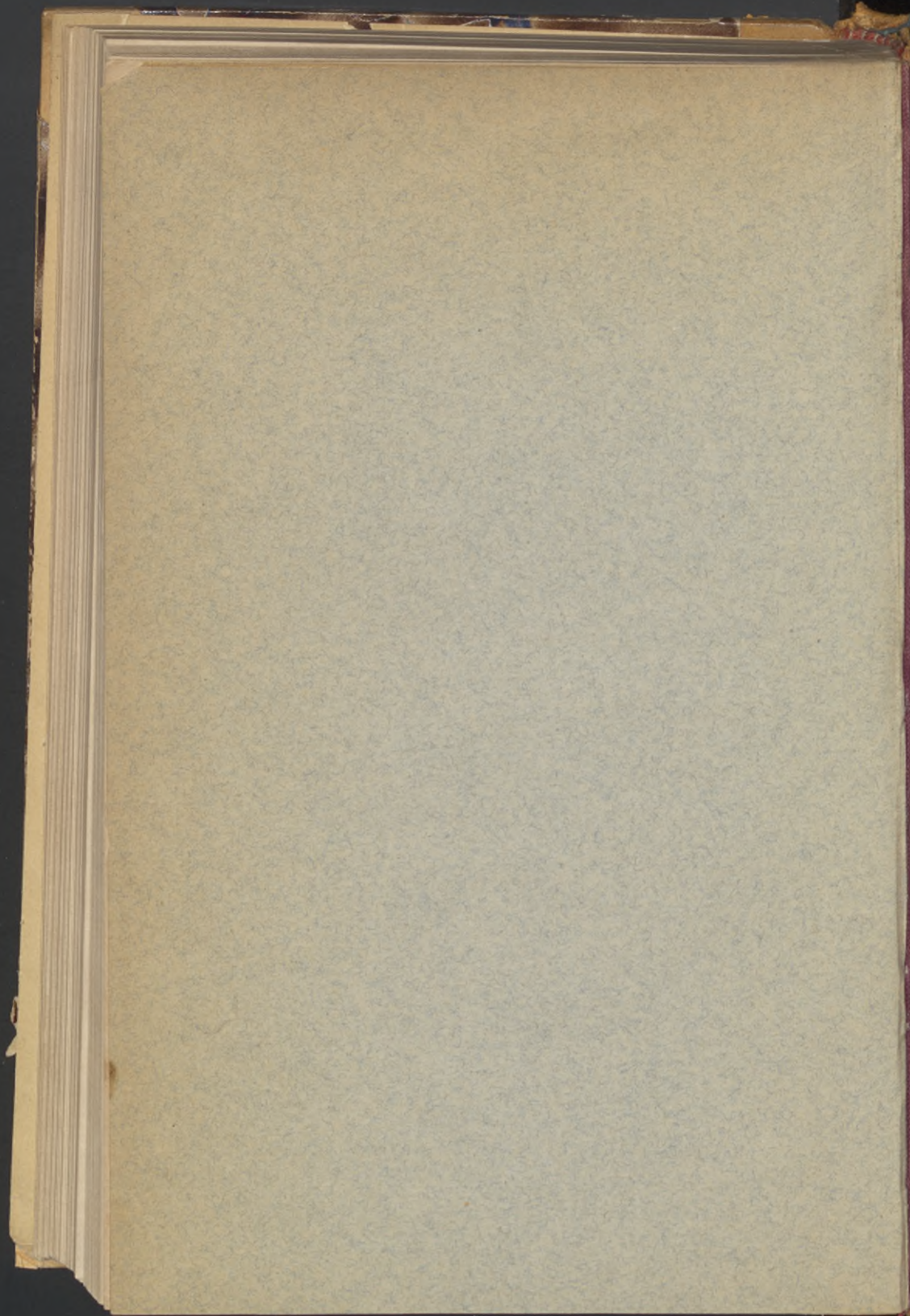
 *Samtliga dessa noveller, inbundna i 7 vackra
band med skinnrygg, kosta 30 kr.*

Paul Heyses Noveller. Öfversatta af *A. G. Engberg.* Sju
band à 2,50.

M:me E. de Pressensé. Geneviève. Autoriserad öfversättning
från originalets tredje upplaga. Pris 2,75.

W. M. Thackeray. Snobbarnas bok. Öfvers. af *A. G. Eng-
berg.* Pris 2,50.





6000241224



Göteborgs universitetsbibliotek

